

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA YER ALAN
ETKİN VATANDAŞLIK ÖĞRENME ALANI
KAZANIMLARININ UYGULANABİLİRLİĞİ HAKKINDA
ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Ebru ERYILMAZ

Danışman

Prof. Dr. Süleyman ELMACI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Haziran, 2019

TELİF HAKKI

2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu Ek Madde 40 hükümleri çerçevesinde (Ek:22/2/2018-7100/10 md.) “*Lisansüstü tezler yetkili kurum ve kuruluşlar tarafından gizlilik kararı alınmadıkça, bilime katkı sağlamak amacıyla Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından elektronik ortamda erişime açılır.*”

Araştırmacılar tezlerin tamamı veya bir bölümünü yazarın izni olmadan ticari veya mali kazanç amaçlı kullanamaz, yayınlamayaz, dağıtamaz ve kopyalayamaz. Ulusal Tez Merkezi Web Sayfasını kullanan araştırmacılar, tezlerden bilimsel etik ve atıf kuralları çerçevesinde yararlanırlar.

YAZARIN

Adı : Ebru

Soyadı : ERYILMAZ

Bölümü : Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı - Sosyal Bilgiler Eğitimi

İmza :

Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Kazanımlarının Uygulanabilirliği Hakkında Öğretmen Görüşleri

İngilizce Adı : Teachers' Views on the Applicability of the Benchmarks About Effective Citizenship in Social Studies Curriculum

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Ebru ERYILMAZ

İmza:

KABUL VE ONAY

Ebru ERYILMAZ tarafından hazırlanan “**Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Kazanımlarının Uygulanabilirliği Hakkında Öğretmen Görüşleri**” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Ondokuz Mayıs Üniversitesi **Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi** Anabilim Dalı, **Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı**’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Süleyman ELMACI

(Türkiye Coğrafyası, Samsun Üniversitesi) .....

Başkan: Prof. Dr. Süleyman ELMACI

(Türkiye Coğrafyası, Samsun Üniversitesi) .....

Üye: Doç. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ

(Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi) .....

Üye: Dr.Öğr. Üyesi Murat Bayram YILAR

(Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi) .....

Üye: (Unvanı Adı Soyadı)

(Anabilim Dalı, Üniversite Adı) .....

Bu tezin **Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi** Anabilim Dalı, **Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı**’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Tarihi: __/__/____

Prof. Dr. Ali ERASLAN

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

(İmza ve Mühür)

Azmi ilke edinenlere...

TEŞEKKÜRLER

Ülkemizde 2018 yılında revize edilen sosyal bilgiler öğretim programı doğrultusunda yeni bir öğrenme alanı olan etkin vatandaşlık programa eklenmiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere eğitim yoluyla öğrencilere etkin vatandaşlık yeterliliklerini kazandırılmak istendiği görölmektedir. Bu araştırma ile öğretmenlerin sosyal bilgiler öğretim programında yer alan etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımlarını uygulanabilirliğine yönelik görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma sürecinin her aşamasında değerli bilgileriyle katkılarını esirgemeyen tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Süleyman ELMACI, değerli görüşleriyle ve manevi desteğini esirgemeyen hocam Sayın Doç. Dr. Kibar AKTIN ve Dr. Öğr. Üyesi Hülya KARAÇALI TAZE' ye sonsuz teşekkürlerimi sunmaktan onur duyarım. Ayrıca maddi ve manevi desteğini hiçbir zaman benden esirgemeyen abim Öğr. Gör. Abdulkadir ERYILMAZ'a ve aileme teşekkür ederim.

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA YER ALAN
ETKİN VATANDAŞLIK ÖĞRENME ALANI
KAZANIMLARININ UYGULANABİLİRLİĞİ HAKKINDA
ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Ebru ERYILMAZ

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Haziran 2019

ÖZ

Araştırmanın amacı sosyal bilgiler öğretmenlerinin güncellenen sosyal bilgiler öğretim programında (2018) yer alan etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımlarının uygulanabilirliğine yönelik görüşlerini tespit etmektir. Araştırma nicel araştırma yaklaşımının betimsel araştırma yöntemine uygun olarak tasarlanmıştır. Çalışma grubunu, Sinop Merkez, Gerze, Ayancık ve Boyabat ortaokullarında sosyal bilgiler dersini veren öğretmenler oluşturmuştur. Araştırmanın veri toplama aracını sosyal bilgiler öğretim programı etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımlarının uygulanabilirliğine yönelik geliştirilen anket formu oluşturmaktadır. Elde edilen verilerin analizi için nicel veri kısmında SPSS paket programı kullanarak basit frekans, yüzde hesaplaması, nitel veri kısmı için içerik analizi yapılmıştır. Araştırma sonucunda etkin vatandaşlık öğrenme alanında yer alan 14 kazanımdan dördünün (6. sınıf 2. ve 3. kazanım, 7. sınıf 1. ve 4. kazanım) %50'nin altında oldukça düşük düzeyde gerçekleştirilebildiği; üç kazanımın ortalama düzeyde (5. sınıf 2. kazanım, 6. sınıf 1 kazanım ve 7. sınıf 3. kazanım) %51,6 -65,5 ile ortalamaya yakın; geriye kalan yedi kazanımın %75'in üzerinde gerçekleştirilebilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenler gerçekleştirilmesinde sorun yaşanan kazanımların soyut olduğuna ve öğrenci seviyesine uygun olmadığına ve dolayısıyla teorik olarak gerçekleştirilmeye çalışıldığına dikkat çekmişlerdir. Sonuç olarak program geliştirme uzmanları ve öğretmenler bu kazanımları daha somut, günlük yaşamla ilişkili, okul içi ve dışı ortamlarda yaparak yaşayarak öğrenmeyi, aktif öğretim yöntem ve tekniklerini kullanmayı içeren kazanımlara dönüştürebilir.

VII

Anahtar Kelimeler : Sosyal bilgiler eğitimi, etkin vatandaşlık, kazanım, somut yaşantılar

**TEACHERS' VIEWS ON THE APPLICABILITY OF THE
BENCHMARKS ABOUT EFFECTIVE CITIZENSHIP IN SOCIAL
STUDIES CURRICULUM**

MS Thesis

Ebru ERYILMAZ

ONDOKUZ MAYIS UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

June 2019

ABSTRACT

The aim of the research is determine the view of the social studies teachers' active citizenship learning area gains in the updated social studies curriculum. The research is designed according to descriptive research model in quantitative research model. Working group was created by the secondary school social studies teachers who work in Sinop city center, Gerze, Ayancık and Boyabat. The data collection tool of the research consist of questionnaire form of the applicability of the social studies Curriculum effective citizenship learning area gains. For the analysis of the data, simple frequency, percentage calculation and content analysis were performed for the qualitative data part by using SPSS package program. At the end of the study, it was found that four out of 14 achievements in the area of active citizenship learning (6th grade 2nd and 3rd achievement, 7th grade 1st and 4th achievement) could be realized at a very low level of less than 50%; the average of three acquisitions (5th grade 2nd achievement, 6th grade 1st achievement and 7th grade 3 rd achievement) is close to the average with 51,6% -65%; it is concluded that the remaining seven achievements are over 75%. The teachers pointed out that the achievements in the realization of the problems were abstract and not suitable for the student level and thus were tried to realize theoretically. As a result, the program development experts should make these achievements more concrete, associate them with daily life, and turn them into achievements that are appropriate to the level of students. With this update, teachers

should be directed to use active teaching methods and techniques that involve learning by doing in-school and out-of-school environments.

Key Words : Social studies education, effective citizenship, acquisition, concrete experiences

Number of Pages : 107

Advisor : Prof. Dr. Süleyman ELMACI

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI.....	II
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	III
KABUL VE ONAY	IV
TEŞEKKÜRLER	VI
ÖZ.....	VII
ABSTRACT	IX
İÇİNDEKİLER	XI
TABLolar LİSTESİ.....	XIV
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
I. GİRİŞ.....	1
1.1 Problem Durumu.....	1
1.2 Araştırmanın Amacı.....	3
1.3 Alt Problemler	3
1.4 Araştırmanın Önemi	3
1.5 Araştırmanın Sayıltıları.....	4
1.6 Araştırmanın Sınırlılıkları.....	4
1.7 İlgili Tanımlar	4
İKİNCİ BÖLÜM	6
II. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	6
2.1 Sosyal Bilgiler Kavramı	6
2.2 Sosyal Bilgiler Eğitiminin Tarihsel Süreci	7
2.2.1 Dünyada Sosyal Bilgiler Eğitiminin Tarihsel Süreci.....	7
2.2.2 Türkiye’de Sosyal Bilgiler Eğitiminin Tarihsel Süreci	9
2.3 Sosyal Bilgiler Dersinin Özel Amaçları	13
2.4 Sosyal Bilgiler Dersinin Temel İlkeleri.....	15
2.4.1 Etkili Vatandaşlık	16
2.4.2 Kültürleme.....	16
2.4.3 Yöntem.....	16
2.4.4 Zaman (Geçmiş- Bugün- Gelecek)	16
2.5 Sosyal Bilgiler Öğretim Yaklaşımları.....	17
2.5.1 Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi.....	17
2.5.2 Yansıtıcı İnceleme Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi.....	17

2.5.3 Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi.....	17
2.6 Vatandaşlık Kavramı	18
2.7 Vatandaşlık Eğitimi Kavramı	19
2.8 Etkin Vatandaşlık.....	22
2.9 İlgili Araştırmalar	26
2.8.1 Literatür	26
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	34
III. YÖNTEM.....	34
3.1 Araştırmanın Modeli.....	34
3.2 Çalışma Grubu	34
3.3 Verileri Toplama Teknikleri	36
3.4 Verilerin Toplanması ve Analizi	37
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	40
IV. BULGU VE YORUMLAR	40
4.1 Birinci Alt Problem 5. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Kazanımlarının Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Bulgular.....	40
4.1.1 1. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Bulgular	40
4.1.2 2. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Bulgular	43
4.1.3 3. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Bulgular	46
4.1.4 4. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Bulgular	49
4.2 İkinci Alt Problem 6. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Kazanımlarının Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Bulgular.....	54
4.2.1 1. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Bulgular	54
4.2.2 2. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Bulgular	57
4.2.3 3. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Bulgular	60
4.2.4 4. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Bulgular	63
4.2.5 5. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Bulgular	65
4.2.6 6. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Bulgular	69
4.3 Üçüncü Alt Problem 7. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Kazanımlarının Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Bulgular.....	73
4.3.1 1. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Bulgular	73
4.3.2 2. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Bulgular	78
4.3.3 3. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Bulgular	82
4.3.4 4. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Bulgular	85
BEŞİNCİ BÖLÜM	91
V. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	91
5.1 Sonuç ve Tartışma	91

5.1.1 Birinci Alt Probleme Yönelik Sonuçlar	91
5.1.2 İkinci Alt Probleme Yönelik Sonuçlar	92
5.1.2 Üçüncü Alt Probleme Yönelik Sonuçlar	94
5.2 Öneriler	96
KAYNAKÇA	98
EKLER.....	103

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Sosyal Bilgiler Öğretim Programında (2018) Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanına Ayrılan Kazanım, Ders Saati ve Süre Oranı	26
Tablo 2: Araştırmanın Çalışma Grubunu Oluşturan Öğretmenler Hakkında Genel Bilgiler	35
Tablo 3: 5. Sınıf 1. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Anket Verilerinin Analizi.....	40
Tablo 4: 5. Sınıf 1. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Görüşlerin Tema ve Kod Analizi.....	41
Tablo 5: 5.Sınıf 2. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Anket Verilerinin Analizi.....	43
Tablo 6: 5. Sınıf 2. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Görüşlerin Tema ve Kod Analizi.....	44
Tablo 7: 5. Sınıf 3. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Anket Verilerinin Analizi.....	46
Tablo 8: 5. Sınıf 3. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Görüşlerin Tema ve Kod Analizi.....	47
Tablo 9: 5. Sınıf 4. Kazanımına İlişkin İlişkin Anket Verilerinin Analizi.....	49
Tablo 10: 5. Sınıf 4. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Görüşlerin Tema ve Kod Analizi.....	50
Tablo 11: 5. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Kazanımlarının Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Anket Verilerinin Analizi	53
Tablo 12: 6. Sınıf 1. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Anket Verilerinin Analizi.....	54
Tablo 13: 6. Sınıf 1. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Görüşlerin Tema ve Kod Analizi.....	55
Tablo 14: 6. Sınıf 2. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Anket Verilerinin Analizi.....	57
Tablo 15: 6. Sınıf 2. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Görüşlerin Tema ve Kod Analizi.....	58
Tablo 16: 6. Sınıf 3. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Anket Verilerinin Analizi.....	60
Tablo 17: 6. Sınıf 3. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Görüşlerin Tema ve Kod Analizi.....	61
Tablo 18: 6.sınıf 4. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Anket Verilerinin Analizi.....	63
Tablo 19: 6. Sınıf 4. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Görüşlerin Tema ve Kod Analizi.....	64
Tablo 20: 6. Sınıf 5. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Anket Verilerinin Analizi.....	66
Tablo 21: 6. Sınıf 5. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Görüşlerin Tema ve Kod Analizi.....	67
Tablo 22: 6. Sınıf 6. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Anket Verilerinin Analizi.....	69

Tablo 23: 6. Sınıf 6. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Görüşlerin Tema ve Kod Analizi.....	70
Tablo 24: 6. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Kazanımlarının Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Anket Verilerinin Analizi	72
Tablo 25: 7. Sınıf 1. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Anket Verilerinin Analizi.....	73
Tablo 26: 7. Sınıf 1. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Görüşlerin Tema ve Kod Analizi.....	74
Tablo 27: 7. Sınıf 2. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Anket Verilerinin Analizi.....	78
Tablo 28: 7. Sınıf 2. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Görüşlerin Tema ve Kod Analizi.....	79
Tablo 29: 7. Sınıf 3. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Anket Verilerinin Analizi.....	82
Tablo 30: 7. Sınıf 3. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Görüşlerin Tema ve Kod Analizi.....	83
Tablo 31: 7. Sınıf 4. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Anket Verilerinin Analizi.....	86
Tablo 32: 7. Sınıf 4. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Görüşlerin Tema ve Kod Analizi.....	87
Tablo 33: Tablo 24: 7. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Kazanımlarının Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Anket Verilerinin Analizi	90

SİMGELER VE KISALTMALAR

MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
NCSS	Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi
SBÖP	Sosyal Bilgiler Öğretim Programı
SPSS	Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı
TDK	Türk Dil Kurumu

BİRİNCİ BÖLÜM

I. GİRİŞ

1.1 Problem Durumu

Ulus devletlerin ortaya çıkmasıyla vatandaşlık eğitimi büyük bir önem kazanmaya başlamıştır (Gündüz ve Gündüz, 2007). Bu süreçte ülkelerde yaşanan siyasal, ekonomik, toplumsal vb. farklı değişimler o ülkenin vatandaşlık eğitim anlayışını biçimlendirmiştir. Çünkü bir ülkenin siyasi, sosyal ve ekonomik yapı ve modelleri ne olursa olsun “Bir ülkenin devamlılığını sağlayabilmek ve farklılıkları ortak amaçlarda birleştirebilmek, bireylere vatandaş olma bilinci kazandırmakla gerçekleşebilir” (Hablemitoğlu ve Özmete, 2012, s. 39). Eğitim, toplumların içinde buldukları olumsuz durumlardan kurtulmak için önemli bir araç olarak görülmektedir. Bu önemli araç (eğitim) okullar vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Okullar toplumu olumlu yönde şekillendirecek kurumlar olarak görülmektedir (Öztürk, 2012). Vatandaş bilinci oluşturmada okulların büyük etkisi vardır. Dolayısıyla yüzyıllar öncesinde Rousseau, Diderot, Louis- Rene de Caradeux de la Chalotais gibi birçok düşünür okulların iyi bir vatandaş yetiştirmek için önemi üzerinde durmuşlardır (Üstel, 2014). Türkiye’de özellikle Cumhuriyetin ilk yıllarında okul vatandaş eğitimi için en önemli kurum haline gelmiştir (Oğuz, 2007). Dolayısıyla öğretim programlarının içeriğinde doğrudan ya da dolaylı olarak vatandaşlık eğitimine değinilmektedir. Doğrudan vatandaşlık eğitimi içeriğini kapsayan en önemli derslerden biri sosyal bilgilerdir (Öztürk, 2012). Nitekim Wesley’e (1950) göre “Sosyal bilgiler vatandaşlık eğitimi amacıyla sosyal bilimler ve beşeri bilimlerin kaynaştırılmasıdır.” Başka bir tanımda Barth’a (1971) göre “Sosyal bilgiler, kritik sosyal konularda vatandaşlık becerilerinin uygulanması amacıyla, sosyal ve beşeri bilimler kavramlarının disiplinler arası bir yaklaşımla kaynaştırılmasıdır” (Aktaran Öztürk, 2012, s.3). NCSS’nin [National Council for the Social Studies] (Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi) (1992) belirttiği sosyal bilgiler tanımı ise şu şekildedir;

“Sosyal bilimler ile beşeri bilimlerin vatandaşlık ideallerini desteklemeye yönelik bütünleşik çalışmasıdır. Okul programı kapsamında sosyal bilgiler; antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din ve sosyoloji gibi disiplinler ile beşeri bilimler, matematik ve fen bilimlerinin uygun içeriklerinde faydalanılan koordine ve sistematik bir çalışma sağlamaktır” (Zarrillo, 1999, çev. 2016, s. 3).

Tanımlarda görüldüğü gibi sosyal bilgiler sosyal ve beşeri bilimlerin vatandaşlık yeterliliklerini geliştirmek amacıyla disiplinler arası bir çalışma alanıdır. Tanımlarda vatandaşlığın önemini büyük ölçüde belirtilmiştir. Temelde sosyal bilgiler öğretim yaklaşımlarından biri olan vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler öğretimi en eski ve yaygın yaklaşımdır. Barr, Barth ve Shermis’e göre bu yaklaşımda amaç içinde yaşanılan kültürün devamını sağlamak için temel değer ve inançların yeni nesillere kasıtlı olarak aktarılmasıdır. Sosyal bilgiler ders içeriğinde tarihini öğrenme, vatansever olma, değerlere geleneklere önem verme, uygun tutum ve davranışları gerçekleştirme gibi özelliklerin öğrenciler tarafından benimsenmesi istenir (Barr, Barth ve Shermis, 1978, çev. 2013).

Ülkemizde 2018 yılında Sosyal bilgiler öğretim programının revize edilmesiyle ilk kez etkin vatandaşlık öğrenme alanı SBÖP’ye eklenmiştir. Bu programın özel amaçlarında vatanını, milletin seven, sorumluluklarını üstlenen, haklarının neler olduğu bilen ve onları kullanan, demokratik ilkeleri içselleştiren, bilgi, fikir üreten, toplumsal ilişkileri gelişmiş, sosyal iletişimi güçlü olan aktif vatandaşlar yetiştirmek olarak belirtilmiştir (MEB, 2018a).

2005 yılından itibaren SBÖP’de yer alan vatandaşlık eğitimini içeren çok sayıda yüksek lisans tez çalışmasına (Civek, 2008; Çiçek, 2018; Eroğlu, 2016; Genç, 2018; Göz, 2010; İpek, 2011; Yiğittir, 2003), doktora tez çalışmalarına (Arslan, 2014, Çelik, 2009; Çolak, 2015; Ekici, 2018; Ersoy, 2007; İkinci, 2018; Ülger, 2012) ve makale çalışmalarına (Avcı ve Faiz 2018; Genç ve Çelik, 2018; Hablemitoğlu ve Özmete, 2012; Kara, Topkaya ve Şimşek, 2012; Kuş ve Aksu, 2017; Şen, 2019; Şimşek, Tıkman, Yıldırım ve Şentürk, 2017; Tay, 2017; Tonga, Keçe ve Kılıçoğlu, 2013) rastlamak mümkündür.

SBÖP’de 2018 yılından itibaren yer alan etkin vatandaşlık öğrenme alanını içeren henüz bir tez çalışmasına rastlanmamıştır. Dolayısıyla ilgili öğrenme alanıyla ilgili kazanımların eğitimde gerçekleştirilme durumu hakkında herhangi bir araştırma söz konusu değildir. Bu bağlamda bu çalışma SBÖP’de yer alan etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımlarının gerçekleştirilebilirliğini öğretmen görüşleri ile ortaya koymayı amaçlamıştır.

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı sosyal bilgiler öğretmenlerinin güncellenen sosyal bilgiler öğretim programında (2018) yer alan etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımlarının uygulanabilirliğine yönelik görüşlerini tespit etmektir.

1.3 Alt Problemler

Araştırmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır:

SBÖP’de yer alan 5. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımlarının gerçekleştirilebilirliğine ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?

SBÖP’de yer alan 6. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımlarının gerçekleştirilebilirliğine ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?

SBÖP’de yer alan 7. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımlarının gerçekleştirilebilirliğine ilişkin öğretmen görüşleri nelerdir?

1.4 Araştırmanın Önemi

Sosyal bilgiler dersi, vatandaşlığa ait bilgi, beceri ve değerlerin kazandırılması için önemli bir derstir. Öğrencilerin etkin birer vatandaş olarak yetiştirilmesinde ise öğretmenlere büyük bir görev düşmektedir. Bu çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin SBÖP’de yer alan etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımlarının gerçekleştirilebilirliği belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın program geliştirme ve güncelleme çalışmalarına katkı sağlaması beklenmektedir. Ayrıca Sosyal bilgiler ders kitabı yazarlarına ve öğretmenlere etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımlarına yönelik katkı sağlaması düşünülmektedir. Öte yandan araştırmanın etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımlarına yönelik yeni araştırmaların geliştirilmesine katkı getirmesi beklenmektedir.

1.5 Araştırmanın Sayıtları

1. Araştırma için seçilen çalışma grubunun evreni temsil ettiği,
2. Araştırmada görüşlerine başvurulmuş öğretmenlerin dürüst ve samimi cevaplar verdiği,
3. Araştırmada kullanılan anket sorularının araştırmanın amacına uygun olduğu varsayılmaktadır.

1.6 Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Araştırma 2018 - 2019 eğitim öğretim yılında Sinop İli Merkez, Gerze, Ayancık ve Boyabat ilçelerine bağlı ortaokullarla görev alan 39 öğretmen ile,
2. Araştırma SBÖP’de yer alan etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımları ile,
3. Araştırma 5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler dersini veren öğretmenlerin görüşleri ile sınırlıdır.

1.7 İlgili Tanımlar

Sosyal Bilgiler: “Bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimlere ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir” (MEB, 2005).

Öğretmen: “Mesleği bilgi öğretmek olan kimse, hoca, muallim, muallime” (Türk Dil Kurumu [TDK], 2018).

Etkin vatandaşlık öğrenme alanı: Hukuk, sosyoloji ve siyaset bilimi çerçevesinde demokratik vatandaşlar yetiştirmeye yönelik kazanımları içinde barındıran öğrenme alanıdır (MEB, 2018a).

Vatandaş: “Devletin unsurlarından biri olan halkı meydana getiren fertlerdir” (Yılmaz, D., 2002, s.10).

Vatandaşlık: “Belirli bir devletle bir kişi arasındaki karşılıklı hak, görev ve yükümlülük ilişkilerini belirleyen hukuksal bağıdır” (Aybay, 2008, s. 4).

İKİNCİ BÖLÜM

II. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1 Sosyal Bilgiler Kavramı

Sosyal bilgiler kavramına yönelik farklı tanımlara rastlamak mümkündür. Bu tanımlardan biri şu şekildedir: Sosyal bilgiler, sosyal ve beşeri bilimlerin vatandaşlık eğitimi için birbirleri ile bütünleştirilmesidir (Barr ve diğerleri, 1978, çev. 2013). Başka bir tanımda sosyal bilgiler, öğrencileri sorumluluk bilincine sahip birer vatandaş olarak yetiştirmek için sosyal bilimler disiplinleri içerisinde yer alan bilgilerin kullanıldığı bir alan olarak açıklanmaktadır (Bilgili, 2010). Bu sosyal bilimleri “coğrafya, tarih, hukuk, antropoloji, arkeoloji, siyaset bilimi, ekonomi, felsefe, sosyoloji, din, sanat ve edebiyat” gibi disiplinler oluşturmaktadır (Kılıçoğlu, 2014). SBÖP’de sosyal bilgiler; “Etkin ve üretken bireyler yetiştirmek, öğrencilerin insani ilişkilerini ve vatandaşlık yeterliklerini geliştirmek amacıyla sosyal bilimleri kaynaştıran bir ilköğretim dersidir” (MEB, 2015, s.1) şeklinde tanımlanmaktadır. Tanımların vurguladığı ortak noktalara bakıldığında sosyal bilgiler öğretiminde, vatandaşlık eğitimi önemli bir yere sahiptir. Sosyal bilgiler konularını, sosyal ve beşeri bilimlerden almaktadır. Dolayısıyla sosyal bilgiler sosyal ve beşeri bilimlerden faydalanan bir vatandaşlık eğitim programıdır.

Genel olarak sosyal bilgiler değişen dünyada yaşanan gelişmelerin neden olduğu problemlere karşı bireylerin çözüm sağlaması için sosyal ve beşeri bilimlerin kaynaştırılmasıyla oluşmuştur. Öğrencilere daha çok insani bağları ve vatandaşlık ideallerini kazandırmayı amaçlamıştır. Öğrencilerin; bireysel, ailesel, toplumsal, kültürel, ulusal ve global konularda değer ve yetkinliklerle kaynaşmış bilgi, beceri, değer ve tutumlar kazanmalarına ve yaşamlarına ilişkin mantıklı ve doğru kararlar vermelerine yardımcı olur (MEB, 2015).

SBÖP’de yer alan vatandaşlıkla ilişkili kök değer ve yetkinliklerimiz şunlardır: Değerlerimiz; adalet, sorumluluk, vatanseverlik, dostluk, yardımseverlik, sevgi, saygı, sabır ve öz denetimdir. Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde (TYÇ) belirlenen yetkinliklerimiz ise; anadilde iletişim, kültürel farkındalık ve ifade, dijital yetkinlik,

bilim teknolojide temel yetkinlikler, öğrenmeyi öğrenme, sosyal ve vatandaşlık ile ilgili yetkinlikler, inisiyatif alma ve girişimciliktir (MEB, 2018a).

2.2 Sosyal Bilgiler Eğitiminin Tarihsel Süreci

2.2.1 Dünyada Sosyal Bilgiler Eğitiminin Tarihsel Süreci

Sosyal bilgilerin doğuş serüveni ABD’ de bir vatandaşlık eğitim programı olarak başlamıştır. Amerika kıtasına farklı ülkelerden yapılan göçler toplumun çok kültürlü ve mozaik bir yapıya sahip olmasına neden olmuştur (Bilgili, 2010). Bununla birlikte 19. yüzyılın ortalarında halkın çoğunluğu tarımla uğraşır köylerde hayatını devam ettirmiştir. Sanayi devriminin yaşanması neticesinde insanlar köylerden kentlere doğru göç etmeye başlamıştır. Böylelikle büyük bir toplumsal dönüşüm yaşanmış ve farklı kültürler bir arada yaşamaya başlamıştır. Farklı kültürlerin bir arada yaşamasının çatışmalara/kaosa neden olacağı ve daha önceden kentte yaşayan nüfusun da yeni bilgilerle donatılması gerektiği düşünülmüştür. Bu doğrultuda yeni bir eğitim programı geliştirilmesinin ve bu eğitimle de toplumda oluşan farklı sosyal, kültürel, ekonomik yapının düzeltilmesi ve halkın karşılaşılabilecek sorunlara barışçıl biçimde çözüm üretmeleri ve karar alma becerilerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Böylelikle insanlar, bir arada yaşama bilincine ve kendisiyle toplumu yönetebilecek donanıma sahip olacaktır (Öztürk ve Deveci, 2011). Dolayısıyla 1892 yılında Ulusal Eğitim Konseyi kararıyla Anglo Sakson kültürünü benimseyen bir toplum oluşturmak ve Amerika’da vatandaşlık bilinci geliştirme doğrultusunda bir sosyal bilgiler ders programı hazırlanmıştır. İçeriği ise Amerika tarihi, Amerika coğrafyası ve günlük hayatta karşılaşılabilecek sorunlara çözüm üretme, demokrasi, aktif katılım ve anayasaya bağlılık gibi Amerikan vatandaşlığı konularıdır. Bu program 1892 yılında hazırlanmış ama 1916 yılında resmen kabul edilmiştir (Bilgili, 2010).

1913 yılında Amerika’da sosyal bilgiler bir terim olarak kullanılmaya başlanmıştır. Amerika’da eğitime yönelik yapılan değişimlere yol gösterici olması için komiteler toplanmıştır. 1913 yılında komiteler Orta Öğretimi Yeniden Düzenleme Komitesi ismini almıştır. Komiteler alt komite dallarına sahiptir. 1913 yılında “Sosyal Bilimler” alt komitesinin ismi “Sosyal Bilgiler Komitesine” dönüşmüştür. Dolayısıyla eğitim alanında terim olarak sosyal bilgiler kullanılmaya başlanmıştır (Aslan, 2016).

Sosyal bilgilerin bir ders ismi olarak kullanılması ise yine Amerika’da 1916 yılında NCSS tarafından gerçekleştirilmiştir (Yalçinkaya ve Uslu, 2015). Amerikan toplumunun o yıllardaki mevcut koşulları sosyal bilgiler dersinin içeriğinin şekillenmesinde doğrudan etkili olmuştur. Sömürge döneminde Amerika eğitiminde okuma yazma, hesap, din ve ahlak öğretimine ağırlık verilmiştir. Üst sınıflarda yer alan öğrencilere ek olarak coğrafya ve tarih dersleri öğretimi verilmiştir. Amerikan Devrimi’nin yaşanması ile ön plana çıkan dersler vatandaşlık ve coğrafya olmuştur. Bunun nedeni yeni devlete uygun vatandaşlar yetiştirmektir (Aslan, 2016).

Her ne kadar sosyal bilgiler teriminin ilk kullanım tarihi 1913 ve ders olarak sosyal bilgiler dersi isminin kullanılması 1916 olsa da geçmiş yıllarda sosyal bilgiler dersinin içeriğini kapsayan alanların ayrı ayrı ders olarak yani tek disiplinli anlayış şeklinde öğretimi yapılmıştır (Bilgili, 2010). Sosyal bilgiler dersinin bir ihtiyaç olarak ortaya çıkması 18. yüzyıldaki eğitim alanında yaşanan gelişmeler, İngiltere’de meydana gelen Sanayi Devrimi’nin toplumsal, siyasal ve kültürel özellikler üzerinde değişim yaratması, Fransa’da ortaya çıkan Fransız İhtilali’nin sonuçları ve sosyal bilimler alanında ilerlemelerin yaşanması ile ilişkilidir (Aslan, 2016). Aynı zamanda I. Dünya Savaşı’nın yaşanması Amerika’da vatandaşlık eğitimine ve çağdaş problemlere yönelik ilgiyi arttırmıştır. 1930’lu yıllarda eğitimde öncelik olarak aktif ve üretken bir vatandaşlık anlayışına yönelim olmuştur. Totaliterleşme oluşumu okullarda demokrasi eğitiminin daha fazla yer almasını sağlamıştır. Bu yıllarda sosyal bilgiler eğitiminin ana amacı Amerikan demokrasisine bağlı etkin vatandaşlar yetiştirmektir (Aslan, 2016).

Eğitimde sosyal bilgilerin bir ders olarak yer almasında ilerlemecilik eğitim akımı ile öne çıkan “demokratik toplum için vatandaş yetiştirme” anlayışı etkili olmuştur (Kılıçoğlu, 2014). 1930 ve 1940’lı yıllarda ABD’de yeniden kurmacılık akımı ile çocuk merkezli eğitim benimsenmiştir. Bu doğrultuda sosyal bilgiler eğitiminin gelişmesi için uğraşılmış olsa da 1960’lı yıllara kadar sosyal bilgiler dersinde ağırlıklı olarak tarih ve coğrafya disiplinine yer verilmiştir (Safran, 2008). 1960-1970’li yıllarda yeni sosyal bilgiler hareketi görülmüştür. Bu hareketin oluşmasında Bruner’in buluş yoluyla öğrenme stratejisinin katkısı olmuştur (Kılıçoğlu, 2014). Yeni sosyal bilgiler akımı ile tarih ve coğrafya disiplinine verilen ağırlık ortadan kaldırılmıştır. Ekonomi, siyaset bilimi, antropoloji, sosyoloji ve sosyal psikoloji

disiplinlerine önem verilmeye başlanmıştır. Bu yeni anlayış ile öğrenci aktif bir konumda ve eleştirel bakış açısına sahiptir. Yöntem olarak ise anlatımdan vazgeçilip araştırma inceleme süreçlerine önem verilmiştir. Geleneksel eğitim anlayışının gücünü kaybetmemesi nedeniyle 1980’li yıllarda yeni sosyal bilgiler akımı önemini kaybetmeye başlamış ve bu anlayıştan vazgeçilmiştir (Yalçınkaya ve Uslu, 2015).

1990 yılının ortalarında NCSS, yeni sosyal bilgiler hareketinden çok uzaklaşmayarak güncel bir sosyal bilgiler öğretim programı yapılmasını öngörmüştür. Böylelikle program disiplinler arası, tematik ve sosyal yapılandırıcılık kuramına bağlı, kubaşık öğrenme, problem çözme yöntemine önem veren bir program özelliğine sahip olmuştur (Öztürk ve Deveci, 2011).

2.2.2 Türkiye’de Sosyal Bilgiler Eğitiminin Tarihsel Süreci

Türklerin eğitim hayatı ile ilgili bilgilere ilk olarak Orhun Anıtları’nda rastlanmıştır. Sosyal bilgiler eğitimi açısından Orhun Anıtları’nda birlik ve bütünlük içinde yaşamamanın önemi, töreleri benimseme ve onları koruma, bağımsızlık kavramına önem verme (Yalçınkaya ve Uslu, 2015) ve “milli benlik, milli ruh, milli şuuruna sahip olma” değerlerine yer verilmiştir (Özkan, 2015, s. 13). Uygun hareketlerde bulunmayan kişilerin düştükleri durumlar gelecek nesillere aktarılmıştır (Binbaşıoğlu, 2009). Türklerin İslamiyet’i benimsemesiyle birlikte eğitim, dinin etkisinde kalmıştır. Bu dönemde dinin öğretilerine ve gelenek göreneklere göre insan yetiştirmeye çalışılmıştır. Medreselerde verilen tarih, coğrafya öğretimine ek olarak kelim, hadis, fıkıh, tefsir, ilmihal gibi dini bilimlerin de eğitimi yapılmıştır (Sönmez, 2010). Osmanlı Devleti’nin ilk dönemlerinde eğitim daha çok “dini içerikli” verilmektedir (Öztürk ve Deveci, 2011). “Tarih, coğrafya, biyoloji, felsefe” gibi dersler okulların eğitim programında yoktur (Aslan, 2016). Siyasi gelişmeler neticesinde Tanzimat Dönemi toplumunda çok kültürlülük hakim olmuştur. Farklı dil, din ve kültürden oluşan insanları bir arada tutmak için “Osmanlılık ideali” ile eğitime yön vererek ideal Osmanlı vatandaşı yetiştirilmek istenmiştir (Öztürk ve Deveci, 2011). Tanzimat Dönemi’nde ise “coğrafya, tarih” gibi derslerin eğitimi tekrar yapılmaya başlanmıştır (Binbaşıoğlu, 2009). Tanzimat Dönemi “1847-1848 Talimatnamesi’nde” ahlak derslerine yer verilmiştir (Tazebay, Çelenk, Tertemiz ve Kalaycı, 2000). Mutlakiyet döneminde 1891 yılında ilkokullar için ilk detaylı program hazırlanmıştır. Bu programa göre önce köy okullarından sonra tüm okul

programlarından Osmanlı Tarihi ve Osmanlı Coğrafyası dersleri çıkarılmış ve din ve ahlak gibi derslerin saatleri arttırılmıştır. II. Meşrutiyet döneminde eğitim Balkan Savaşlarından etkilenilerek hazırlanmıştır. Bu doğrultuda Osmanlıcılıktan vazgeçip “Türkçülük ideali” benimsenmiştir. Böylece yeni bir nesil yetiştirme düşüncesi doğmuş, çocuğa artık birey ve vatandaş gözüyle bakılmıştır (Akyüz, 2015). Çocuk, toplumun geleceği olarak görüldüğü için iyi bir vatandaşta bulunması gereken adalet, özgürlük, eşitlik, kardeşlik gibi değerleri kazanmış olmalıdır. Devlet bu dönemde vatandaş yetiştirmek için okulları devreye koymuştur. Bunun için yazılan ilk kitap da Müstecebzade İsmetî'nin kaleme almış olduğu “Rehber-i İttihad”dır (Üstel, 2014). II. Meşrutiyet döneminde 1913 Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu ile ilkökul programında Osmanlı Coğrafyası, Osmanlı Tarihi, Malumat-ı Medeniyye ve Ahlakiye dersleri yer almıştır (Tazebay ve diğerleri, 2000). Osmanlı Tarihi, Osmanlı Coğrafyası ve Malumat-ı Medeniyye gibi doğrudan vatandaşlık eğitimine yer vermeyen derslerde dahi vatandaş kimliği ve erdeme yer verilmesi bu dönemde vatandaşlık eğitimine verilen önemi göstermektedir (Üstel, 2014). 1914 -1915 Mekatib-i İptidaiye ders programında, Musahabat-ı Ahlakiye, Tarih, Coğrafya dersleri yer almıştır. Bu dönemde tarih, coğrafya gibi derslerde kitaptan ezber yaptırılmayıp tarihlerin ve kavramların ezberini yaptırmaya vardır (Aslan, 2016).

1920 hükümet programında eğitimin dini ve milli olması gerektiği, toplumun yapısına, tarihsel geleneklerine, bulunulan coğrafi şartlara uygun şekilde ders kitaplarının oluşturulması gerektiği ve bu kitapların milli bilinci geliştirecek düzeyde olması gerektiği üzerinde durulmuştur. 1924 yılında ülkemize davetli olarak gelen Amerikalı eğitimci John Dewey raporunda okullarda öğrencilerin vatanına faydalı olacak şekildeki bilgilerle donatılması gerektiğini ve öğrencilerin de yönetime katılması ve sorumluluk alması gerektiğini vurgulamıştır. Maarif Vekili İsmail Safa ilan etmiş olduğu 1924 programında yeni nesilleri milliyetçi, laik, halkçı birer vatandaş olarak yetiştirmeyi amaçlamıştır. Bu programa ayrıca dünyada ve ahirette karşılaşılabilecek cezalardan kaçınmayı amaçlayan ahlak yerine, gerçek ahlak ve erdem yerleştirilmiştir (Tazebay ve diğerleri, 2000). Bu dönemde ders kitaplarının içerikleri gözden geçirilerek Osmanlı Dönemi ideolojisine bağlı olan görüşler çıkartılıp yerine cumhuriyet ilkelerine uygun görüşler eklenmiştir (Üstel, 2014). Cumhuriyet öncesi Musahabat-ı Ahlakiye dersinin ismi 1924 programı ile Musabat-ı Ahlakiye ve

Malumat-ı Vataniye ismine dönüşmüştür. Tarih ve Musahabat-ı Ahlakiye ve Malumat-ı Vataniye derslerinde daha çok cumhuriyetin anlamı üzerinde durulmuştur. Tarih ve coğrafya dersleri daha çok milli ve vatani duyguları güçlendirmeye yönelik şekilde hazırlanmıştır (Tazebay ve diğerleri, 2000). Cumhuriyet Dönemi'nde ilköğretim ders programlarında yapılan ilk önemli ve büyük bir düzenleme 1926 tarihli İlk Mektep Müfredat Programı ile olmuştur. Bu programda ilk defa toplu öğretim, hayatilik ve faaliyet yer almıştır. Programa göre ilkokulların amacı iyi vatandaşlar yetiştirmektir (Üstel, 2014). 1926 yılında Musahabat-ı Ahlakiye ve Malumat-ı Vataniye dersinin adı Yurt Bilgisi olmuştur. (Tazebay ve diğerleri, 2000) Yurt Bilgisi dersi İlkmektep Müfredat Programının temel amacını doğrudan veren bir ders olması nedeniyle diğer derslerin merkezi ve mihverî özelliğindedir (Üstel, 2014). 1926-1936 ve 1948 programlarında ilkokulların birinci devresinde toplu öğretim şeklinde Hayat Bilgisi dersine yer verilmiştir. İkinci devresinde ise Tarih, Coğrafya, Yurt Bilgisi şeklinde ayrı ayrı dersler olarak okutulmuştur. 1936 yılında tarih dersinin özel hedefi çocuklara Türk inkılabının anlamı ve Türk tarihinin önemini kavratmaktır. Coğrafya dersinin özel hedefi ise çocuğun yaşadığı çevreyi ve vatanını tanımasını sağlamaktır. Yurt bilgisi dersinin özel hedefi ise çocukları Atatürk inkılaplarına bağlı bireyler olarak yetiştirmelerini sağlamak ve Türk inkılabının bağımsızlığa yaptığı etkiyi kavratmaktır. 1948 yılında Yurt Bilgisi dersinin adı Yurttaşlık Bilgisi dersi olarak değişmiştir. 1946 yılında çok partili döneme geçiş ile 1948 programına demokrasi ülküsü ve buna uygun vatandaş yetiştirme üzerinde durulmuştur. Sosyal bilgiler dersi 1948 yılında Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri olarak verilmiştir. 1962 İlkokul Program Taslağı'nda ise ismi Toplum ve Ülke İncelemeleri, 1968 İlkokul Programı'nda ise Sosyal Bilgiler dersi adı altında birleştirilmiştir (Tazebay ve diğerleri, 2000). Türkiye' de Sosyal Bilgiler adıyla ders ilk defa 1968 yılında okutulmuştur (Aslan, 2016).

12 Eylül 1980 askeri darbesinin yaşanması her alanı etkilediği gibi eğitim alanını da etkilemiştir. Türk Cumhuriyeti tarihi ile ilgili konuların öğretilmesi için Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük adında ayrı bir ders programa konulmuştur. 1985 yılında Sosyal bilgiler dersi kaldırılarak yerine Milli Coğrafya, Milli Tarih ve Vatandaşlık Bilgisi dersleri konulmuştur. Fakat 1998 yılında ise Milli Coğrafya ve Milli Tarih dersleri kaldırılarak Sosyal Bilgiler dersi olarak yeniden

programa konulmuştur. 2003 yılında birçok ülkenin eğitim programları incelenmiş ve o programlardan yola çıkılarak 2005 programları oluşturulmuştur. 2005 programları yapılandırmacılık öğretim yaklaşımına ve ilerlemeci eğitim felsefesine göre hazırlanmıştır (Aslan, 2016). 2005 SBÖP’de de etkili ve iyi vatandaş yetiştirme amacı devam etmiştir (Öztürk ve Deveci, 2011). 2005 yılında SBÖP’de yer alan öğrenme alanları şu şekildedir:

- Birey ve Toplum
- Kültür ve Miras
- Zaman-Süreklilik ve Değişim
- İnsanlar, Yerler ve Çevreler
- Üretim, Tüketim ve Dağıtım
- Bilim, Teknoloji ve Toplum
- Güç, Yönetim ve Toplum
- Küresel Bağlantılar (MEB, 2005).

2018 SBÖP’de ise öğrenme alanları şu şekilde belirtilmiştir:

- Birey ve Toplum
- Kültür ve Miras
- İnsanlar yerler ve çevreler
- Bilim- Teknoloji ve Toplum
- Üretim Dağıtım ve Tüketim
- Etkin Vatandaşlık
- Küresel Bağlantılar (MEB, 2018a, s. 12).

Görüldüğü üzere 2005 SBÖP’de yer alan “Zaman, Süreklilik ve Değişim” ile “Güç, Yönetim ve Toplum” öğrenme alanları 2018 SBÖP’de yer almamaktadır. 2005 SBÖP’de vatandaşlık kazanımlarına farklı öğrenme alanları içinde rastlamak mümkündür. Özellikle “Birey ve Toplum”, “Güç, Yönetim ve Toplum” ve “Kültür ve Miras” öğrenme alanı içerisinde bu kazanımlar yoğun olarak yer almıştır. 2018 SBÖP’de en önemli değişim vatandaşlık eğitimine yönelik doğrudan bir öğrenme alanının (etkin vatandaşlık) eklenmiş olmasıdır. Programda yer alan etkin vatandaşlık öğrenme alanı vatandaşlık eğitimine özel bir önem verildiğini göstermektedir.

Osmanlı'dan günümüze kadar güncellenen eğitim-öğretim programlarında, genel olarak vatandaşlığa ait bilgi, beceri ve değerler farklı dönemlerde farklı adlandırmalarla bazen toplu öğretim anlayışı ile bazen de tek disiplinli öğretim anlayışı içerisinde yer almıştır.

2.3 Sosyal Bilgiler Dersinin Özel Amaçları

Sosyal Bilgiler dersinin birçok amacı vardır fakat asıl amacı vatandaş yetiştirmektir (Demir, 2016). Belirgin olan iki temel amacı ise öğrencilerin vatandaşlık görevlerini yerine getirmeleri için onları hazırlamak ve kazanılması gerekli görülen bilgi, beceri ve davranışları bir araya getirerek sosyal bilgileri diğer konulardan ayırmaktır (Seefeldt, Castle ve Falconer, çev. 2015). 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 1973 tarihli Milli Eğitim Temel Kanunu'nun ikinci maddesinde belirtilen Türk Milli Eğitim Genel Amaçlarına uygun olarak öğrenciler için kazandırılması hedeflenen on yedi özel amaçlar belirtilmiştir. Bunlar;

1. Bireysel özelliklerini tanıyan ve ilgi, istek, yeteneklerinin farkına varan bireyler olma,
2. Hak, özgürlük ve sorumluluklarının farkında olarak onları kullanan, vatanını milletini seven ve ulusal bilince sahip bireyler olma,
3. Atatürk ilke ve inkılaplarıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin kültürel, toplumsal ve ekonomik ilerlemesini anlayarak demokratik, çağdaş, milli ve laik değerleri sürdürmeyi isteme,
4. Hukuk kurallarının herkes için geçerli olduğu ve bütün insan ve kuruluşların yasa önünde eşit olduğunu nedenleriyle birlikte öğrenmek,
5. Türk kültürüne ait olan kültürel mirasların korunması ve geliştirilmesi için gerekli olan milli bilincin oluşması,
6. Çevresini ve dünyayı tanıma,
7. Bilgi düzenleme, geliştirme ve farkı biçimlerde kullanmayı öğrenme,
8. Ekonomik yaşama ilişkin bilgi, beceri ve tutuma sahip olma ve milli ekonominin yerini anlama
9. Çalışmanın toplumdaki önemine ve farklı meslek gruplarına saygı gösterme, onlara ihtiyaç olduğuna inanma,
10. Farklı zaman ve yerlere ilişkin tarihsel kanıtları sorgulayarak benzerlik ve farklılıkları belirleme, değişim ve sürekliliği kavrama,

11. Bilim ve teknolojinin ilerleme seyrini ve toplumsal yaşama olan etkilerini anlayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanma,
12. Bilimsel ahlakı gözeterek bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretimde bilimsel düşünmeyi temel alma,
13. Sosyal bilimlerin kavramlarından yararlanarak devlet, toplum ve birey arasındaki ilişkiyi açıklama,
14. Şahsi ve sosyal problemlerin çözümünde fikirlerini ifade edebilme ve katılımın önemine inanma,
15. Tarihsel geçmişi göz önüne alarak hayatını demokratik kurallara göre düzenleme,
16. Farklı zaman ve yerlerdeki toplumlararası etkileşimi analiz edebilme,
17. Dünyayı ve kendi ülkesini ilgilendiren konularda duyarlı olma (MEB, 2005).

2018 yılında ise özel amaçlar 18'e çıkarılmıştır. Bunlar:

1. Vatanını ve milletini seven, milli bilince sahip, haklarını bilip kullanan ve sorumluluklarının neler olduğunu bilip yerine getiren vatandaş yetiştirme,
2. Atatürk ilke ve inkıplarıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin kültürel, toplumsal ve ekonomik ilerlemesini anlayarak demokratik, çağdaş, milli ve laik değerleri sürdürmeyi isteme,
3. Hukuk kurallarının herkes için geçerli olduğu ve bütün insan ve kuruluşların yasa önünde eşit olduğunu nedenleriyle birlikte öğrenmek,
4. Türk kültürüne ait olan kültürel mirasların korunması ve geliştirilmesi için gerekli olan milli bilincin oluşması,
5. Çevresini, dünyayı tanıma ve mekânı algılama becerilerinin gelişmesini sağlama,
6. Doğada var olan kaynakların sonsuz olmadığına farkına vararak sürdürülebilir çevreye karşı duyarlı olma,
7. Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşmanın yöntemlerini bilip eleştirel düşünme becerisine sahip olma,
8. Ekonomik yaşama ilişkin bilgi, beceri ve tutuma sahip olma ve milli ekonominin yerini anlama,
9. Çalışmanın toplumdaki önemine ve farklı meslek gruplarına saygı gösterme, onlara ihtiyaç olduğuna inanma,

10. Farklı zaman ve yerlere ilişkin tarihsel kanıtları sorgulayarak benzerlik ve farklılıkları belirleme, değişim ve sürekliliği kavrama,
11. Bilim ve teknolojinin ilerleme seyrini ve toplumsal yaşama olan etkilerini anlayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli kullanma,
12. Bilimsel ahlakı gözeterek bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel düşünmeyi temel alma,
13. Sosyal bilimlerin temel kavram ve yöntemleriyle birlikte temel iletişim becerilerini, karşılaştığı problemleri çözme ve sosyal ilişkileri düzenlemede kullanabilme,
14. Şahsi ve sosyal problemlerin çözümünde fikirlerini ifade edebilme ve katılımın önemine inanma,
15. Türkiye üzerinde insan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerinin etkisini kavrama ve hayatını demokratik kurallara bağlı olarak yaşama,
16. Evrensel değerler ile milli ve manevi değerlere sahip çıkarak erdemli insan olmanın yöntemini ve önemini bilme,
17. Kendi ülkesi ve dünyayı bağlayıcı olan konulara hassasiyet duyma,
18. Özgür bireyler olarak kendine özgü niteliklerinin (fiziksel, duygusal) ve ilgi, istek, istidatlarını fark etmek (MEB, 2018a).

SBÖP’de yer alan özel amaçlara bakıldığında vatandaş yetiştirme kavramına önemli bir yer ayrılmıştır. Vatan sevgisi, milli bilinç, sahip olunan haklardan haberdar olma ve bu hakları nasıl kullanabileceklerini bilme, var olan kuralların herkes için geçerli ve herkesin eşit haklara sahip olduğu demokrasi, insan hakları, ulusal egemenlik, erdemli insan olmanın yollarını bilme gibi vatandaşlık bilgisi, becerileri ve değerlerin kazandırılması programın özel amaçlarında belirtilmiştir (MEB, 2018a).

2.4 Sosyal Bilgiler Dersinin Temel İlkeleri

Sosyal bilgiler eğitiminin insanı yaşadığı çevreye uyumlu hale getirme ve devletin arzuladığı vatandaş tipini yetiştirme, geliştirme gibi çok önemli nitelikleri vardır. Sosyal bilgiler dersinin temel ve vazgeçilmez özellikleri vardır. Bu özellikler:

- Etkili vatandaşlık
- Kültürleme
- Yöntem

- Zaman (Geçmiş, Bugün, Gelecek) dır (Safran, 2008).

2.4.1 Etkili Vatandaşlık

Etkili vatandaş, gerek kendi sorunları gerekse toplumsal sorunların çözümüne yönelik, bireysel olarak problemi gidermeye çalışan kişidir (Keçe ve Merey, 2011). Etkili vatandaş yetiştirmek eğitim sistemlerinin ve devletlerin genel amaçları içerisinde yer almaktadır. Aynı zamanda etkili vatandaşlık sosyal bilgiler eğitiminin hem temel ve özel amacı hem de temel ilkeleri içerisinde yer almaktadır. Bu amaçlar bazı zamanlarda ayrı ayrı dersler şeklinde tarih, coğrafya ve vatandaşlık gibi tek disiplinli anlayış içerisinde yürütülmüş kimi zaman ise sosyal bilgiler dersi adı altında disiplinler arası anlayış şeklinde bir bütün olarak ele alınmıştır (Safran, 2008). Daha önce ele alınan sosyal bilgiler tanımlarındaki ortak noktanın etkili vatandaşlık kavramı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla sosyal bilgiler eğitiminde etkili vatandaşlık kavramı vazgeçilmez bir unsurdur.

2.4.2 Kültürleme

Kültürleme kavramı etkili vatandaşlık ile birlikte kullanılır (Sever, 2015). Her toplumda kültürünü gelecek nesillere aktarma ve mevcut kültürünü geliştirme isteği vardır. Bunun için her toplum ideal bireyler yetiştirmeye çalışır. Sosyal bilgiler eğitiminde kültürel mirasın nesilden nesle aktarılması ve onun devamlılığını sağlama amacı vardır. Dolayısıyla eğitim sürecinde kültürleme vazifesi sosyal bilgiler eğitimi ile yürütülmeye çalışılmaktadır (Safran, 2008).

2.4.3 Yöntem

Sosyal bilgiler eğitiminde etkili vatandaş yetiştirmek için var olan bilgilerin bilimsel yöntemlerle kanıtlanmış olması gerekmektedir. Sosyal bilgiler eğitimi, sosyal bilimlerin elde ettiği verileri sistematik bir şekilde düzenleyerek öğrenciye sunar. Dolayısıyla sosyal bilimlerin kullanmış olduğu bilimsel yöntem ve teknikler sosyal bilgiler eğitimini daha da zenginleştirmektedir (Safran, 2008).

2.4.4 Zaman (Geçmiş- Bugün- Gelecek)

Etkili vatandaşlık anlayışı toplumun tecrübelerini bir sonraki nesle aktarmalarıyla mümkün olur. Etkili vatandaş toplumun benimsemiş olduğu kültürü içselleştirebilmeli, ona uygun davranışlar sergilemeli ve o kültürün devamını sürdürmeye çalışmalıdır. Kültür, geçmiş ve şu an içinde bulunulan zamanın olay ve olgularını kapsamaktadır. Sosyal bilgiler eğitimi, konularını dün, bugün ve yarın

bağlamında zamanın sürekliliğini ve değişimini hissettirecek şekilde ele alır (Safran, 2008).

2.5 Sosyal Bilgiler Öğretim Yaklaşımları

Sosyal bilgiler öğretiminde farklı yaklaşımlar öne sürülmüştür. Bunlar: Vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler öğretimi, sosyal bilim olarak sosyal bilgiler öğretimi, yansıtıcı araştırma olarak sosyal bilgiler öğretimidir (Öztürk ve Deveci, 2011).

2.5.1 Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

Bu yaklaşımda “sosyal bilimlere ilişkin bilgi, beceri ve değerlerin öğrenciye kazandırılması” görüşü savunulur. Sosyal bilimler yaşamı kolaylaştırmak adına bilgi toplar ve bu bilgileri yorumlayarak insanlara sunar. Sosyal bilgiler dersinde de sosyal bilimlerin kullandığı bu yöntemin öğrenciye öğretilmesi gerektiği düşünülür (Öztürk, 2012). Sosyal bilim uzmanları tarafından kabul görmüş araştırma yöntemleri, şekilleri ve bakış açıları hakkında bilgi verilmesini öngörür (Barr ve diğerleri, 1978, çev. 2013). Bu yaklaşımda kullanılacak yöntemler daha çok “buluş yoluyla öğrenme ve araştırma- inceleme”dir (Sever, 2015).

2.5.2 Yansıtıcı İnceleme Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

Bu yaklaşım “John Dewey’in felsefesine” dayanmaktadır (Barr ve diğerleri, 1978, çev. 2013). Yansıtıcı inceleme olarak sosyal bilgiler öğretimi yaklaşımının temel amacı öğrencilerin toplumsal problemler üzerinde düşüncelerini sağlayarak var olan problemlere yönelik çözüm yolları arama ve karar verme becerilerini uygulamaya koymalarını sağlamaktır (Öztürk, 2012). Bu yaklaşımın en temel amacı etkin vatandaşlar yetiştirmek ve yeni nesillerin var olan bilgilerini beceriye dönüştürmektir. Dolayısıyla bu amacı gerçekleştirmek sosyal bilgiler dersinin görevidir (Demir, 2016). Bu yaklaşımı kabul edenlere göre ilköğretimde vatandaşlık eğitimi, öğrencilerin kamusal ve kişisel sorunlar karşısında mantıklı ve doğru kararlar almasını sağlamaktır. Bu yaklaşımda kullanılacak temel yöntem araştırma-incelemedir (Sever, 2015).

2.5.3 Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler Öğretimi

Vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler öğretimi sosyal bilgiler eğitimi alanında en eski yaklaşımdır. Bu yaklaşım mevcut durumun devamlılığını sağlamak için ihtiyaç duyulan bilgi, beceri ve değerlerin kasıtlı olarak aktarılmasını öngörür. Bu bilgi, beceri ve değerler öğretmen ve öğrencinin içinde bulunduğu kültürde

gelenekseldir. Öğretmen toplumun kendisine atfettiği bu görevi kelimesi kelimesine öğrencilere telkin etmektedir. Vatandaşlık aktarımı yaklaşımında asıl amaç adından da anlaşılacağı üzere “vatandaşlık”tır. Vatandaş toplumun kabul ettiği tutum ve davranışlara uyan, özel inançlara sahip olan, değerleri önemseyip onlara bağlı olan ve belli etkinliklere katılan, toplum kurallarına uyan kişidir. Yani öğrenciler içinde buldukları kültürün özelliklerine göre toplumun kendilerinden ne beklediğini bilerek ona uygun davranışlar sergilemeleri gerektiğini bilir. Burada önemli olan nokta toplumun istekleri, beklentilerdir. Bir şeyin yasa ve kanunlara aykırı olduğu bilirse dahi toplum eğer o şeyin öğretilmesini bekliyorsa öğretmen onu öğrencilere aktarmaktadır. Kısaca öğretmen iyi vatandaşı, benimsenen değer ve tutumları içselleştiren, kabul edilmiş uygulamalara ve vatandaşlık faaliyetlerine katılan birey olarak tanımlar (Barr ve diğerleri, 1978, çev. 2013). Bu yaklaşımda öğrencilerden kazanılması beklenen özellikler; geçmişi öğrenme, geçmişi ve geleceği ile gurur duyma, otoriteye bağlılık, sorumluluk alma, uygun davranışlarda bulunma (Safran, 2008), vatanseverlik geliştirme, etkin demokratik katılım, toplumsal sorunlarla ilgili farkındalık kazanma, insani ilişkileri geliştirmede gerekli olan tutum, davranış ve becerileri sergileme, içinde bulunduğu toplumun kurum ve uygulamalarıyla ilgili temel düşünce geliştirmedir (Barr ve diğerleri, 1978, çev. 2013). İçeriğinde iyi vatandaş yetiştirmeyi barındıran vatandaşlık aktarımı yaklaşımında öğrencilere içinde buldukları toplumun tarihi ve yönetimini öğretmek gerekmektedir. Bu yaklaşım yöntem olarak “öğretmen merkezli yöntem ve tekniklerin” kullanılmasını savunur (Öztürk, 2012).

Her üç yaklaşımda temel amaç vatandaş yetiştirmektir. Bir ülkede kabul edilen sosyal bilgiler öğretim yaklaşımları değiştikçe yetiştirilmek istenen vatandaş özellikleri de değişmektedir. Örneğin vatandaşlık aktarımı olarak sosyal bilgiler yaklaşımını benimseyen ülkeler iyi vatandaş yetiştirmeyi hedeflerken yansıtıcı inceleme olarak sosyal bilgiler yaklaşımını benimseyen ülkeler etkin vatandaş yetiştirmeyi hedefler (Demir, 2016).

2.6 Vatandaşlık Kavramı

Vatandaşlık kavramının kelime kökü olan vatan, insanların ortak bir kültür ve ülküyü yaşadığı yerdir (Doğan, 2004). Vatan kelimesi ile eş anlamlı kullanılan yurt kavramı TDK’ya (2019) göre “Bir halkın üzerinde yaşadığı, kültürünü oluşturduğu toprak

parçası, vatan” şeklinde tanımlanmıştır. Vatan/yurt, bir devletin sınırlarını da içine alan toprak parçasına denir (Yılmaz, 2002). Yılmaz’a (2002) göre “Manevi anlamda toprağı vatan yapan ise o toprak için yapılan fedakarlıklardır” (s. 108) Yılmaz (2002) bu düşüncesi ile toprağın vatan olabilmesi için manevi özelliklerinin de olması gerektiğini vurgulamıştır.

Bir devlette halkı oluşturan fertlere vatandaş denir (Yılmaz, 2002). Vatandaş/yurttaş kelimesi ilk kez 1789 Fransız İhtilali ile anlam kazanmaya, 26 Ağustos 1789 yılında yayınlanan İnsan ve Vatandaş/Yurttaş Hakları Beyannamesiyle de önem kazanmaya başlamıştır. Fakat ülkemizde ise 19. yüzyıla kadar vatandaş/ yurttaş kelimesi kullanılmamıştır. Vatandaş/ yurttaş kelimesinin yerine kul, taife, teba’a, reaya, millet kelimeleri kullanılmıştır. Bunun nedeni ise monarşik yönetim şeklidir. Demokrasi ile birlikte halk yönetimde söz sahibi olmuş, siyasal olarak güçlenmiştir. Yöneticisini seçen fertlere siyasi ve hukuki bağlamda vatandaş/yurttaş denilmiştir (Yılmaz, 2002).

Vatandaşlık, devlet ve kişi arasında karşılıklı hak, görev ve yükümlülük bağıdır. Bu bağ devlet ve kişi arasındaki hukuksal bağıdır (Aybay, 2008). Siyasi anlamda bağımsız bir devlete bağlılıktır. Halkın kul, taife, teba’a, reaya gibi adlandırıldığı dönemlerde toplum ve devlet esas alınır, bireysel hak ve özgürlükler siyasal kaynaklarda yer almazdı (Yılmaz, 2002). Günümüzde İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi’nin 1. Maddesini oluşturan “İnsanlar, haklar yönünden özgür ve eşit doğarlar ve yaşarlar. Sosyal farklılıklar ancak ortak yarara dayanabilir (Türkiye Büyük Millet Meclisi [TBMM], 2019). Bu madde ile halkın siyasi ve hukuki bir bağlamda haklarının olduğu kabul edilmeye başlanmış ve dünya üzerinde insan eşitliği ve hakları konusundan bahsedilmeye başlanmıştır (Yılmaz, 2002).

2.7 Vatandaşlık Eğitimi Kavramı

Eğitim programlarının en önemli amaçlarından birisi iyi vatandaş, iyi insan yetiştirip geliştirmektir (Duman, Karakaya ve Yavuz, 2008). Bu da okullar aracılığıyla gerçekleşmektedir. İyi bir okul öğrencilerde dürüst davranma, toplumsal dayanışma, bireysel onur gibi temel vatandaşlık kavramlarının oluşmasını ve belli kuralların var olduğunu benimseterek bunların adaletli bir biçimde uygulamaya geçirilmesini sağlar (Dauenhauer, 1996, çev. 2001). Okullar program çerçevesinde ve programda yer almayan uygulamalarla vatandaşlık eğitimi vermektedir. Program dahilinde tarih,

yasa ve yönetim gibi konuları ele alırken program dışında ise daha çok uygulama ile anlaşılacak olan demokrasinin ilkeleri, uygulanışı ve felsefesi hakkında yaşantı sağlar (Ersoy, 2007).

İyi vatandaş yetiştirme görevinde ilköğretim okulları önemli bir yere sahiptir (Duman ve diğerleri, 2008). Bunu Milli Eğitim Temel Kanunu'nun ikinci kısmını (Türk milli eğitim sisteminin genel yapısı) oluşturan ikinci bölümde örgün eğitim başlığı altında yer alan ilköğretimin amaç ve görevlerini açıklayan 23. Maddesin'de yer alan ilk fıkradan anlaşılabilir: "1. Her Türk çocuğuna iyi bir vatandaş olmak için gerekli temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırmak; onu milli ahlak anlayışına uygun olarak yetiştirmek" (Milli Eğitim Temel Kanunu, s. 5105). Bu amaç doğrultusunda iyi bir vatandaş olmak için öğrenciye kazandırılması beklenen temel bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıkları kazandırma görevi okulun dolayısıyla da öğretmenlerindir. Bu hususta iyi vatandaş yetiştirmek için öğretmenlere büyük görev düşmektedir.

Vatandaşlık eğitimi sadece devlet ile ilgili bilgilerin bilinmesini sağlamaz. Öğrencilerin ödev ve haklarının neler olduğunu öğrenmesini de sağlar (Kerschensteiner, çev. 1972). Vatandaşlık eğitimi; bir toplumda yaşayan insanların haklarının ve görevlerinin ne olduğunu, toplumda mevcut olan kurum ve kuruluşların işleyişi ve kişilerin birbirlerine karşı sorumlulukları hakkında bilgi veren bir alandır (Duman ve diğerleri, 2008).

Vatandaşlık eğitimi üç şekilde gerçekleşmektedir. Bunlar okulların mevcut öğretim programları, program dışı etkinlikler ve okul içinde informal şekilde gerçekleşen etkileşimlerle olmaktadır. Öğretim programları aracılığıyla gerçekleşen vatandaşlık eğitimi üç şekilde gerçekleşir: birincisi ayrı bir ders olarak vatandaşlık eğitimi ikincisi tüm dersler aracılığıyla vatandaşlık eğitimi üçüncüsü hem tüm dersler içinde hem de bir ders olarak vatandaşlık eğitimidir. Vatandaşlık eğitimi; okul dışı etkinlikler aracılığıyla oyunlar, geziler, öğrenci kulüp çalışmaları, gönüllü çalışmalarla; okul kültürü vasıtasıyla, okul meclisi oluşturulması, okul başkanı seçimi gibi uygulamalarla okulun karar alma süreçlerine katılması gibi etkinliklerle gerçekleştirilmektedir. Okulda informal şekilde gerçekleşen vatandaşlık eğitimi ise örtük program ve medya aracılığıyla gerçekleşmektedir. Öğrenciler akran

öğrenmeleri ve boş zaman etkinliklerinde örtük biçimde; reklamlar, semboller, mitler, lider özellikle olan kişilerin taklitleriyle medyadan etkilenecek vatandaşlık eğitimini gerçekleştirebilirler (Birzea, 2004, aktaran Keleşoğlu, 2008).

Birçok ülkede vatandaşlık eğitimi diğer dersler içerisinde ara disiplin şeklinde verilmektedir. Vatandaşlık eğitimine yönelik konular daha çok sosyal bilgiler dersi içerisine dağıtılmıştır. Bazı ülkelerde ise vatandaşlık eğitimi ayrı bir ders olarak verilmektedir (Quigley, 2000, aktaran Keleşoğlu, 2008). Türkiye’de “İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi” adı altında haftada iki saat olmak üzere dördüncü sınıflarda ayrı bir ders olarak verilmektedir. Bununla birlikte diğer dersler içerisinde ara disiplin olarak yer almaktadır (MEB, 2018b).

Cumhuriyet döneminde okullar, vatandaşlık eğitiminde önemli bir yere sahiptir. Vatandaşlık eğitiminde; ortak bir yasanın olduğu ve bu yasaya birlikte rıza gösterileceğini koruyucu bir şekilde hissettirilmeli, özgürlük değerine yer verilmeli, akla dayalı yargılama becerisi geliştirilmeli, sorumlulukları doğrultusunda harekete geçmeleri sağlanmalı ve tarih öğretimi yapılmalıdır. Tarih dersi ortak bir bilincin oluşmasını sağlar. Vatandaşlık eğitiminde okullar cumhuriyet ilkelerine uygun vatandaş yetiştirmeye çalışır (Gündüz ve Gündüz, 2007).

Demokrasinin hakim olduğu toplumlarda sosyal bilgiler dersi aracılığıyla öğrencilere kazandırılmak istenen etkin vatandaş olabilmek için ihtiyaç duyulan bilgi, beceri, değer ve tutumların edindirilmesidir. Bu yüzden Barr ve diğerleri sosyal bilgiler öğretiminin amacını vatandaşlık eğitimi olarak görmüştür.

Nitekim Türkiye’de vatandaşlık eğitimine ilişkin 4. sınıfta İnsan Hakları Yurttaşlık ve Demokrasi adıyla ayrı bir ders olmakla birlikte ilgili kazanımların verilebileceği en uygun derslerden biri olarak da ilköğretim kademesinde (4, 5, 6 ve 7. sınıf) verilen sosyal bilgiler dersi görülmüştür. Çünkü bu yaş grubundaki çocukların bilişsel özellikleri vatandaşlık konularını anlamaya uygun seviyededir. Neden-sonuç ilişkisi kurabilmekte, olayların neden ve nasıl gerçekleştiğini merak etmekte ve analitik düşünce tarzında sorular sormaya başlayıp siyasal tutum geliştirebilmektedirler (Ersoy, 2007). Piaget 7-11 yaş arası çocukların daha çok somut olaylar ve objeler üzerine düşünebildiklerini söyler. Bu dönemde çocuk hipotezler vasıtasıyla düşünemez, soyutlama yapamaz. 11 yaş üstü çocukların hipotezler vasıtasıyla akıl

yürüttüklerini, soyut olaylar üzerine düşünebildiklerini ifade eder (Küçükkaragöz 2007). Piaget'in bu teorisi ilköğretimin ilk kademesinde özellikle 4. sınıf düzeyinde (10-11 yaş aralığı) vatandaşlık konularının çocuklarının gelişimine uygun olamayacağı düşüncesini akla getirmektedir. Çünkü vatandaşlık konuları soyut içerik barındırması nedeniyle çocukların zihinsel süreç becerilerine göre soyut kalabilmektedir. Nitekim Erol'un (2018) çalışmasında 4. sınıf düzeyinde vatandaşlık eğitimine yönelik bazı kavramların soyut kaldığını, öğrencilerin soyut düşünme becerilerinin henüz tam olarak gerçekleşmediği dolayısıyla dersin beklenen hedefe ulaşamayacağı sonucuna ulaşmış ve daha üst sınıflarda verilmesi gerektiği önerisinde bulunmuştur. Çünkü ilköğretimin ikinci kademesinde çocuk soyut olayları, varsayımları daha net anlayabilmekte dolayısıyla ilköğretimin ikinci kademesinde yer alan sosyal bilgiler dersinin hem hayatla iç içe bir ders olması hem de çocukların gelişimlerine uygun bir yaş döneminde verilmesi nedeniyle vatandaşlık eğitimi için en uygun derstir (Erol, 2018).

2.8 Etkin Vatandaşlık

Ülkelerin ideal vatandaş yetiştirme bakış açıları çeşitli vatandaşlık kavramlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bunlar: etkili ve sorumlu vatandaş, etkin vatandaş, anayasal vatandaş ve demokratik vatandaşdır (Ersoy, 2007). Bu çalışmada ele alınan kavram ise etkin vatandaşlıktır. Ersoy'un (2007) çalışmasında etkin vatandaşlığın diğer isminin toplumsal yaşama katılım açısından vatandaşlık olduğu ve oy verme, siyasi kuruluştaki yer alma, güncel olaylara etkin bir biçimde katılma gibi faaliyetleri içeren bir kavram olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla Ersoy, vatandaşlığın sadece hak ve ödevlerden oluşmadığını, toplumun bireyden beklediği ahlaki ve toplumsal davranışlarla beraber oluştuğunu belirtmiştir. Etkin vatandaşın kendisi hayatın içinde yer almalı ve mevcut toplumsal sorunlar için çözüm aramalıdır (Demir, 2016). Demokrasinin hakim olduğu ülkelerde insanların siyasal ve sosyal hayata etkin bir şekilde katılımı etkin vatandaşlığı tanımlamaktadır. Gönüllü kuruluşlarda etkin olarak yer alma; sosyal hayata katılım, siyasal bir partiye katılım; oy verme ve halk tartışmalarına katılım gibi siyasal alana yönelik olan etkinliklere dahil olmayı içerir. Etkin vatandaşın taşıması gereken bazı özellikler; adaletsizliklere karşı durma, topluma fayda sağlamak, farklılık oluşturmak ve değişim sağlamaktır. Etkin vatandaş hem bireysel hem de sosyal alana katkı sağlar. Dolayısıyla hem bireysel hem de

sosyal sorumluluğu içinde barındıran toplumsal davranışların bütünüdür (Ersoy, 2014).

Etkin vatandaşlık eğitiminde öğrencilerin sosyal hayatta etkin bir biçimde yer almasını sağlamak önemli bir husustur. Bunun için etkin vatandaşlık eğitimi sadece okul sınırları içerisinde kalmaz. Gerçek yaşamla ilişkilendirme yapılarak öğrencilerin deneyim yaşaması sağlanır. Öğrencilerin okul ve gerçek yaşam arasında denge kurmaları etkin vatandaşlık yeterlilikleri ile sağlanır. “Etkin vatandaşlık eğitiminde, sınıf, okul ve toplum öğrenme alanı olarak görülmeli ve birbiriyle bağlantılı olarak öğretim etkinlikleri planlanmalı ve gerçekleştirilmelidir” (Ersoy, 2014, s. 70-71).

Ersoy’a (2014) göre etkin vatandaşlık eğitiminin boyutları sınıf, okul toplum çerçevesinde; sosyal ve ahlaki sorumluluk, siyasal okuryazarlık ve toplumsal katılımıdır. Sosyal ve ahlaki sorumluluk, kişinin davranışlarının sonucu ne olursa olsun sorumluluğunu üstlenmesini ve topluma faydasını düşünerek davranmasını gerektirir. Siyasal okuryazarlık, siyasal ve sosyal olayların sebeplerini ve yol açtığı sonuçları bilmesi, problem karşısında çözüme ulaşmak için etkili düşünerek karar vermesini içerir. Toplumsal katılım ise kişinin içinde yaşadığı toplumun faydasını düşünerek o toplumun gelişimi için gerekli sorumlulukları alması ve yapılan etkinlik ve örgütlemelere katılmasından oluşmaktadır.

Etkin vatandaşlık kavramı SBÖP’ye 2018 yılında öğrenme alanı olarak girmiştir. 2005 MEB SBÖP’de öğrenme alanı; birbiriyle bağlantılı olan kavram, beceri, değer ve konuların organize edilerek bir bütün halinde sunulmasıdır. Öğrenme alanları bir ya da daha fazla disiplini içinde barındırır. Örneğin “Birey ve Toplum” öğrenme alanı vatandaşlık ve psikoloji disiplininden, “Kültür ve Miras” öğrenme alanı vatandaşlık, antropoloji ve tarih disiplininden, 2005 programında yer alan fakat yeni programda (2018) yer almayan “Güç, Yönetim ve Toplum” ile “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler” öğrenme alanı vatandaşlık, hukuk ve sosyoloji disiplininden yararlanır şeklinde tanımlanmıştır (MEB, 2005). Etkin vatandaşlık öğrenme alanı hukuk, siyaset bilimi ve sosyoloji alanı sınırları içerisinde etkin vatandaşlık kavramına odaklanmaktadır. Grup, kurum ve sosyal örgütlerin nasıl meydana geldiğini, işleyiş biçimlerini, bireyi ve kültürü nasıl etkilediğini, devamlılığını nasıl sürdürdüklerini öğrencilerin bilmesi önemsenir. Dolayısıyla öğrenciler kendi toplumlarında ve farklı toplumlarda grupların, kurumların ve sosyal örgütlerin rollerinin neler olduğuna,

grup, kurum ve sosyal örgütlerin değişiminin nasıl olduğuna, bu değişikliklerde kendisinin nasıl bir rol aldığına ve grup, kurum ve sosyal örgütlerden kendisinin nasıl etkilendiğine cevap verir. Örgütlü bir devlet yapısının varlığının, toplumda yaşanılacak sorunlar için güvence olduğunu fark eder. Sorunların nasıl çözüme kavuşturulduğunu ve nizamın nasıl elde edildiğini kavrayarak egemenliğin kaynağının millet olduğu yönetimlerde, insanların haklarının ve toplum düzeninin zarara uğramasının nasıl önlendiğini anlar. Demokratik yöntemlerin olduğunu bilerek sosyal ve resmi etkinliklere katılım yollarını öğrenir (MEB, 2018a). Bu öğrenme alanında çocuk olarak haklarının farkında olma, hak ve sorumluluklarının anayasal güvence altında olması, söz ve davranışlarının sorumluluğunu üstlenme, demokrasinin önemini, Atatürk'ün Türk demokrasinin gelişimine katkılarını açıklama, demokrasinin uygulanma aşamasında yaşanan sorunları analiz etme, hayat tarzı olarak demokratik tutum benimseme, ülke bağımsızlığıyla bireysel özgürlük arasındaki ilişkiyi açıklamaya ilgili kazanımlar yer almaktadır (Turan, 2018).

4. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımları:

- Çocuk olarak sahip olduğu haklara örnekler verir.
- Aile ve okul yaşamındaki söz ve eylemlerinin sorumluluğunu alır.
- Okul yaşamında gerekli gördüğü eğitsel sosyal etkinlikleri önerir.
- Ülkesinin bağımsızlığı ile bireysel özgürlüğü arasındaki ilişkiyi açıklar (MEB, 2018a, s.16).

4. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme kazanımları dört tanedir. Kazanımlarda verilmek istenen değerler sorumluluk ve bağımsızlık, beceriler ise iş birliği, sosyal katılım ve karar vermedir (MEB, 2018a).

5. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımları:

- Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir.
- Yaşadığı yerin yönetim birimlerinin temel görevlerini açıklar.
- Temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini açıklar.
- Millî egemenlik ve bağımsızlık sembollerimizden Bayrağımıza ve İstiklâl Marşına değer verir (MEB, 2018a, s.19).

5. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme kazanımları dört tanedir. Kazanımlarda verilmek istenen değerler özgürlük ve bağımsızlık, beceriler ise araştırma ve sosyal katılımıdır (MEB, 2018a).

6. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımları:

- Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır.
- Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde yasama, yürütme ve yargı güçleri arasındaki ilişkiyi açıklar.
- Yönetimin karar alma sürecini etkileyen unsurları analiz eder.
- Toplumsal hayatımızda demokrasinin önemini açıklar.
- Türkiye Cumhuriyeti'nin etkin bir vatandaşı olarak hak ve sorumluluklarının anayasal güvence altında olduğunu açıklar.
- Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder (MEB, 2018a, s. 22).

6. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme kazanımları altı tanedir. Kazanımlarda verilmek istenen ve değer eşitlik, beceriler ise eleştirel düşünme, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, politik okuryazarlıktır (MEB, 2018a).

7. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımları:

- Demokrasinin ortaya çıkışını, gelişim evrelerini ve günümüzde ifade ettiği anlamları açıklar.
- Atatürk'ün Türk demokrasisinin gelişimine katkılarını açıklar.
- Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel niteliklerini toplumsal hayattaki uygulamalarla ilişkilendirir.
- Demokrasinin uygulanma süreçlerinde karşılaşılan sorunları analiz eder. (MEB, 2018a, s. 25).

7. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme kazanımları dört tanedir. Kazanımlarda verilmek istenen değer barış, beceriler ise problem çözmedir (MEB, 2018a).

Görüldüğü üzere etkin vatandaşlık öğrenme alanında kazandırılmak istenilen değerler; sorumluluk, bağımsızlık, özgürlük, eşitlik ve barış beceriler; iş birliği, sosyal katılım, karar verme, araştırma, eleştirel düşünme, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, politik okuryazarlık ve problem çözmedir.

2005 yılı SBÖP'de dokuz öğrenme alanı vardır. Bunlar sırasıyla Birey veT; Kültür ve Miras; İnsanlar, Yerler ve Çevreler; Üretim, Dağıtım ve Tüketim; Bilim Teknoloji

ve Toplum; Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler; Güç, Yönetim, Toplum; Küresel Bağlantılar; Zaman, Süreklilik Ve Değişimdir (MEB, 2005). 2018 yılında güncellenen yeni SBÖP’de yedi öğrenme alanı vardır. Yeni programda yer alan öğrenme alanları sırasıyla Birey ve Toplum; Kültür ve Miras; İnsanlar, Yerler ve Çevreler; Üretim, Dağıtım ve Tüketim; Bilim Teknoloji ve Toplum; Etkin Vatandaşlık ve Küresel Bağlantılardır. Etkin vatandaşlık öğrenme alanı Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler ve Güç, Yönetim, Toplum öğrenme alanları birleştirilerek oluşturulmuştur (MEB, 2017).

Bu öğrenme alanlarının dört sınıf düzeyinde kazanım sayısı şu şekildedir: 4. sınıfta 33 kazanım; 5. sınıfta 33 kazanım; 6. sınıfta 34 kazanım ve 7. sınıfta 31 kazanımdır. Toplam 131 kazanımdan 18 kazanım etkin vatandaşlık öğrenme alanıyla ilişkilidir. Yüzdeler diliminde ise bu oran %13.7’dir (MEB, 2018a).

Tablo 1: Sosyal Bilgiler Öğretim Programında (2018) Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanına Ayrılan Kazanım, Ders Saati ve Süre Oranı

Sınıf	Kazanım Sayısı	Ders Saati	Süre Oranı
4	4	14	13
5	4	12	11,1
6	6	16	14,8
7	4	12	11,1
Toplam	18	54	50

Tablo 1’de görüldüğü gibi etkin vatandaşlık öğrenme alanı ilişkili 18 kazanıma 54 ders saati ayrılmıştır.

2.9 İlgili Araştırmalar

Bu bölümde araştırma konusuna yönelik literatür taraması kapsamında vatandaşlık eğitimi ile ilgili gerçekleştirilen çalışmalara yer verilmiştir.

2.8.1 Literatür

2018 yılında SBÖP’de yer alan etkin vatandaşlık öğrenme alanı ile ilgili bir tez çalışmasına rastlanmamıştır. Fakat Sosyal Bilgiler kapsamında vatandaşlık eğitimi içeren çok sayıda yüksek lisans, doktora tezi ve diğer çalışmalara rastlamak mümkündür. Bu çalışmalardan bazılarına aşağıda yer verilmiştir:

Şen (2019) çalışmasında 2018 SBÖP’nin geleneksel vatandaşlık eğitimini mi yoksa modern vatandaşlık eğitimini mi benimsediğini tespit etmeyi amaçlamıştır.

Çalışmanın sonucunda 2018 SBÖP daha çok geleneksel vatandaşlık eğitimine yer verildiğini, buna karşı modern vatandaşlık eğitimine daha az yer verildiğini, programda yer alan vatandaşlık eğitiminin öğrenciyi davranışa yönlendirmede etkisinin az olduğunu, davranışa yönelik becerilerin de bilgi düzeyinde sunulduğunu ve kazanımların bilgi düzeyinde kalıp davranışa dönüştürme boyutunun arka planda kaldığını tespit etmiştir.

Avcı ve Faiz (2018) çalışmasında 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları etkin vatandaşlık öğrenme alanında yer alan becerilerin ve değerlerin incelenmeyi amaçlamışlardır. Bu araştırmanın sonucunda 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında en çok vurgulanan becerilerin; işbirliği, iletişim, sosyal katılım olduğunu, en çok vurgulanan değerlerin bağımsızlık, sorumluluk, eşitlik ve özgürlük olduğunu ortaya koymuşlardır. 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında en çok vurgulanan becerilerin siyaset okuryazarlığı, karar verme, sosyal katılım ve araştırma becerisi olduğunu, değerlerin ise; yardımseverlik, temizlik, vatanseverlik ve sorumluluk olduğuna ulaşmışlardır.

Çiçek (2018) yüksek lisans tezinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının iyi vatandaşlığa yönelik algılarını tespit etmeyi amaçlamıştır. 670 öğretmen adayına bu amaca yönelik bir ölçek uygulanmıştır. Çalışmanın sonucuna göre sosyal bilgiler öğretmen adaylarının iyi vatandaşlık algı seviyeleri yüksek bulunmuştur. Çiçek bu sonucu adayların çevresine ve almış oldukları eğitime bağlamıştır.

Ekici (2018) doktora tezinde vatandaşlık eğitime yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders içinde yaşadıkları problemleri belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışma grubunu 97 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmuştur. Ortaokullarda vatandaşlık eğitiminde kazanımların bilgi boyutunda kaldığını ve yaşamda uygulanamadığı sonucuna ulaşmıştır. Ders kitaplarında vatandaşlık konularının sınıf ve ünite bağlamında eşit şekilde içeriğin oluşturulmamasının, kazanımların toplumsal etmenlerden dolayı yaşamda uygulanamamasının, gerçek hayatta yaşananlarla kazanımların çelişmesinin, kazanımlarla toplumda kadın ve çocuğa atfedilen değerlerin aynı olmamasının vatandaşlık eğitimini olumsuz etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

Genç (2018) yüksek lisans tezinde farklı branşlarda görev alan öğretmenlerin vatandaşlık eğitimine ilişkin görüşlerini belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma grubunu

10 Türk ve 10 İranlı branş öğretmenleri oluşturmaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Araştırma sonucunda Türk ve İranlı öğretmenlerin vatandaşlığa dair tanımlamalarının birbirine benzer şekilde olduğu tespit edilmiştir. Vatandaşlık eğitiminin öğrenciler için gerekli olduğu, toplum için uzlaşmayı sağlaması yönüyle önemli olduğu, vatandaşlık eğitimini desteklemeye yardımcı kurumların (aile, resmi kurumlar vb.) var olduğu fakat uygulama alanının eksik olduğu, siyasi rejimlerin değişmesiyle vatandaşlık eğitiminin de değiştiğine yönelik benzer görüşlere ulaşmıştır. Öğretmenler küresel sorunların çözümü için vatandaşlık eğitimini etkili bulmuşlardır. Türk öğretmenleri vatandaşlık eğitimine yönelik kültürel değerlere, İranlı öğretmenler ise ahlaki değerlere vurgu yapmıştır. Türk öğretmenler vatandaşlık bilinci geliştirmede aileyi önemli görürken İranlı öğretmenler eğitimi önemli görmüştür.

Genç ve Çelik (2018) çalışmasında öğretmenlerin bakış açılarına göre Türkiye'deki vatandaşlık eğitimini değerlendirmeyi amaçlamışlardır. 10 farklı branş öğretmeni ile yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğretmenlerin vatandaşlık eğitimini içerik ve uygulama açısından eksik gördükleri, vatandaşlık eğitiminin öğrencide kalıcı izli davranış değişikliği oluşturmadığını ve ülkemize yönelik bir vatandaşlık eğitimi anlayışının olmadığını ileri sürdüklerini tespit etmişlerdir.

Kuş ve Aksu (2017) çalışmasında vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi hakkında sosyal bilgiler öğretmenlerinin inançlarını tespit etmeyi amaçlamışlardır. Bu amaçla 12 sosyal bilgiler öğretmeniyle görüşme yapılmıştır. Çalışmanın sonucuna göre öğretmenlerin tamamının sosyal bilgiler dersinin temel amacının vatandaşlık eğitimi olduğunu vurguladıkları tespit edilmiştir. Aynı zamanda sosyal bilgiler dersinin değer aktarımı için en ideal, sosyal çevre ve fiziksel çevreye hazırlayıcı ve sosyal bilimlerden faydalanılan bir ders olduğunu ve bu dersin etkili vatandaş yetiştirmeye doğrudan etkisi olduğunu ifade ettikleri görülmüştür. Ayrıca öğretmenlerin milli bayram ve törenlerin vatandaşlık eğitimine katkı sağladığını ileri sürdükleri tespit edilmiştir.

Şimşek, Tıkman, Yıldırım ve Şentürk (2017) çalışmasında sınıf ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi hakkındaki görüşlerini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Bunun için 40 sınıf öğretmeni ve 35 sosyal bilgiler

öğretmen adayı ile yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirmişlerdir. Araştırmada öğretmen adaylarının vatandaşlık eğitimine yönelik yeterli bilgi birikimlerinin olmadığı, vatandaşlık eğitimini içeriğini günlük yaşamla ilişkilendiremedikleri, uygulamadan ziyade teorik olarak eğitim almalarından dolayı vatandaşlık eğitimine yönelik hedefleri içselleştiremedikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Tay (2017) çalışmasında 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile 2017 sosyal bilgiler dersi taslak öğretim programının karşılaştırmıştır. 2005 sosyal bilgiler programında 174 kazanım, 2017 taslak sosyal bilgiler programında 136 kazanıma yer verildiğini, 2005’de sayısı dokuz olan öğrenme alanının 2017’de yediye düşürüldüğü, bazı öğrenme alanlarının isminin değiştirildiği, etkin vatandaşlık adı altına yeni bir öğrenme alanının oluşturulduğu ve programda vatandaşlık ile ilgili yer alan amaçların 2017’de arttırıldığı sonucuna ulaşmıştır.

Eroğlu (2016) yüksek lisans tezinde farklı milli kimliklere sahip öğrencilerin vatandaşlık algılarını incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma grubunu Rus, Kolombiyalı ve Ruandalı olan 15 yabancı uyruklu öğrenci oluşturmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme ile veriler toplanmıştır. Araştırmanın sonucunda Rus katılımcıların vatandaşlık eğitimine gerekli önemi vermediği, milli duygularının yeterli olmadığı, devletin beklentilerini yerine getirmede zorunluluk hissetmedikleri; Kolombiya’lı katılımcıların vatandaşlık eğitimini önemsedikleri, devletin beklentilerini yerine getirmeye önem verdikleri ve davranış eğitimini önemsedikleri; Ruandalı katılımcıların vatandaş olarak sorumluluklarının bilincinde olup ülkesini geliştirme potansiyeline sahip oldukları fakat vatandaşlık eğitimi dersini önemsemedikleri tespit edilmiştir.

İkinci (2016) doktora tezinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık algıları ve vatandaşlık eğitimi ile ilgili düşüncelerini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre sosyal bilgiler öğretmenleri kendilerini vatandaşlık konularının öğretiminde yeterli bulmuştur. Bu konuları vatan sevgisi ve beceri aktarımında önemli görmüşler ve vatandaşlık dersini ortaokullarda ayrı bir ders olarak verilmesi gerektiğini düşünmüşlerdir. Vatandaşlık konularının öğretiminde aktif öğretim yöntemlerini kullandıkları belirlenmiştir. Ayrıca öğretmenler mevcut ders kitaplarını yetersiz bulmuş ve ders kitaplarının niteliğinin arttırılması gerektiğine ileri sürdükleri tespit edilmiştir.

Çolak (2015) doktora tezinde küresel vatandaşlık eğitiminin sosyal bilgiler ve vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersleri kapsamında nasıl gerçekleştiğini belirlemeyi amaçlamıştır. Bu araştırmada karma yöntem kullanılmıştır. Nicel kısımda 1054 sekizinci sınıf öğrencisi ve 100 öğretmen ile çalışılmıştır. Nitel kısımda ise 105 öğrenci ve 15 öğretmen ile çalışılmıştır. Araştırmanın sonucunda Sosyal Bilgiler ile Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Öğretim Programları'nda küresel vatandaşlığa dair kavramların doğrudan geçmediği tespit etmiştir. Öğrencilerin ve öğretmenlerin Sosyal Bilgiler ile Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi derslerini küresel vatandaşlık eğitimi kapsamında yeterli görmedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Arslan (2014) doktora tezinde vatandaşlık eğitimini farklı boyutlarla değerlendirmeyi amaçlamıştır. Çalışma grubunu 32 sosyal bilgiler öğretmeni ve 181 sekizinci sınıf öğrencisi oluşturmuştur. Araştırma sonucunda çokkültürlülük bağlamında vatandaşlık eğitiminin etkisinin az olduğu ve yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Tonga, Keçe ve Kılıçoğlu (2013) çalışmasında ilköğretim sosyal bilgiler dersi kazanımlarında vatandaşlık ve insan hakları konularına nasıl yer verildiğini değerlendirmeyi amaçlamışlardır. SBÖP (2005) kazanımlarından vatandaşlıkla ilişkili olan kazanımlar uzman görüşleriyle tespit edilip betimsel olarak analiz edilmiştir. Bu araştırmanın sonucunda 5. sınıf sosyal bilgiler kazanımlarında; çocuk hakları, bağımsızlık ve milli semboller, gruplar, kurumlar, kuruluşlar ve kültürel unsurlara ve 6. sınıf sosyal bilgiler kazanımlarında; demokrasi, insan hakları, sorumluluklar ve özgürlükler, ekonomi, 7. sınıf sosyal bilgiler kazanımlarında; demokrasi, hak, sorumluluk, özgürlük, iletişim, devletin yapısı ve işleyişine dair konulara yönelik olan kazanımların vatandaşlığa dair olduğu tespit edilmiştir. Kazanımların daha çok bilişsel alana yönelik olduğu, duyuşsal ve davranışsal alana yeterince yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Hablemitoğlu ve Özmete (2012) çalışmasında aktif ve etkili bir vatandaşlık eğitimi için model önerisi sunmayı amaçlamıştır. Etkili vatandaşlık eğitiminde bireylere bilgi kazandırmanın yanında, bilginin davranışa dönüştürülmesi gerekliliği üzerinde durmuşlar ve bu iki boyutla vatandaşlık eğitiminin geliştirilebileceğini ileri sürmüşlerdir.

Kara, Topkaya ve Şimsek (2012) derleme çalışmasında aktif vatandaşlık eğitimini değerler eğitimi bağlamında tartışmışlardır. Çalışmada etkili vatandaşlık eğitiminin gerçekleşmesi için bireylere bilginin yanında değerleri içselleştirerek davranışa dönüştürmesi gerektiği üzerinde durulmuştur.

Ülger (2012) doktora tezinde 2005 yılında uygulanmaya başlanan insan hakları ve vatandaşlık eğitimine ilişkin ara disiplinin uygulaması hakkında öğretmen görüşlerini, bu ara disiplinin kitaplara yansımalarını ve 1998 insan hakları ve vatandaşlık eğitimi programının amaçlarını karşılama düzeyini saptamayı amaçlamıştır. İnsan hakları ve vatandaşlık eğitimi ara disiplini ile ilgili olarak, öğretmenlerin yarısından fazlası olumsuz görüş bildirmiştir. Fakat yüksek oranda sosyal bilgiler öğretmenleri olumlu görüşlerde bulunmuştur. Daha çok sosyal bilgiler öğretmenleri ara disiplin kazanımlarını yeterli bulmuş, ara disiplinleri kazandırmada nasıl bir yol izleyecekleri hakkında bilgili olduklarını, kazanımların günlük yaşamda uygulanabilir olduğunu vurgulamıştır. Öğretmenlerin ortak düşüncesi ise kazanımlara yönelik etkinlik örneklerinin, sürenin ve ölçme değerlendirme açıklamalarının yetersiz olduğu sonucuna ulaşmıştır.

İpek (2011) yüksek lisans tezinde ders kitaplarının içeriğini oluşturan konuların bilişsel ve duyuşsal anlamda bireyler üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonunda ders kitaplarında vatandaşlık eğitimine yönelik tanımların teorik düzeyde kaldığı, insan hakları bağlamında verilen vatandaşlık eğitiminin teorik ve kronolojik düzeyde kaldığı, demokrasi kavramının kronolojik bir sırayla verilmesi içeriğin daha çok teorik düzeyde kalmasına neden olduğu, demokratik hakların kullanılmasına yönelik iyi örneklerden ziyade istismar edildiği örneklerin yer aldığı ve dolayısıyla örneklerin etkin vatandaş yerine pasif vatandaş yetiştirmeye yönelik olduğu tespit edilmiştir.

Göz (2010) yüksek lisans tezinde sınıf ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık konularına dair bilgilerini vatandaşlık konularına verdikleri değer ve sergiledikleri davranış düzeylerini saptamayı amaçlamıştır. Çalışma grubunu 240 sınıf öğretmeni 79 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin demokrasi, saygı ve eşitlik konuları hakkında bilgi ve davranışlarının yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çelik (2009) doktora tezinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminin bugünkü durumu ve geleceğine ilişkin görüşlerini tespit etmeyi amaçlamıştır. Çalışmanın nicel bölümünü 605, nitel bölümünü ise 30 sosyal bilgiler öğretmeniyle gerçekleştirmiştir. Araştırmanın sonucunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminde görev ve sorumlulukları önemserken bilgi ve beceri boyutuna gereken önemi vermedikleri görülmüştür. Ayrıca öğretmen görüşlerine göre ailenin vatandaşlık eğitiminde önemli rolü olduğu, vatandaşlık eğitiminde okul meclisleri ve sosyal kulüplerin etkisinin yüksek olduğu fakat medya ve çevredeki olumsuz örneklerin vatandaşlık eğitimine olumsuz yansıdığı tespit edilmiştir.

Civek (2008) yüksek lisans tezinde SBÖP kapsamında vatandaşlıkla ilgili kazanımların gerçekleştirilebilirlik düzeyini saptamayı amaçlamıştır. Araştırma sonucunda ders kitaplarının vatandaşlık eğitimi ile ilgili kazanımlara yeterli düzeyde yer verdiği, öğrencilerin kazanımları büyük oranda edindikleri fakat sivil toplum örgütlerini ve çocuk hakları sözleşmesini içinde barındıran kazanımların gerçekleşme düzeyinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ersoy (2007) doktora tezinde sosyal bilgiler dersinde öğretmenlerin etkili vatandaşlık eğitimine yönelik yaptıkları çalışmaları ve vatandaşlık eğitimi kapsamındaki ihtiyaçlarını belirlemeyi amaçlamıştır. 24 öğretmene yarı yapılandırılmış görüşme, 404 öğretmene anket çalışması uygulamıştır. Bu çalışmanın sonucunda sosyal bilgiler dersinin vatandaşlık eğitiminde mühim bir yerinin olduğu saptanmıştır. Öğretmenler etkili vatandaş; hakları ve sorumluluklarının farkında olan ve bunun gereği olan görevleri yerine getiren ve başkalarına saygı gösteren birey olarak tanımlamışlardır. Öğretmenlerin vatandaşlık eğitiminde en fazla aile, okul idaresi ve meslektaşlarıyla iş birliği içinde oldukları, törenlerde ve kulüplerde öğrencilere yol gösterici oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda öğretmenlerin vatandaşlık eğitiminde sorunu toplumdaki yanlış tutum ve inançlara; görsel ve yazılı medyanın olumsuz etkisine dayandırdıkları tespit edilmiştir.

Yiğittir (2003) yüksek lisans tezinde 7. sınıf vatandaşlık ve insan hakları dersinin özel amaçlarının gerçekleştirilebilirliğini saptamayı amaçlamıştır. Büyük oranda ilgili sınıf ve dersin özel amaçlarının gerçekleştirilebildiği, uygulamaya yönelik olan amaçların kazanılmadığı, öğrencilerin yaşamda karşılaşma olasılığı yüksek olan amaçları kazanmalarının daha kolay olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin

cevapları doğrultusunda 7. sınıf vatandaşlık ve insan hakları dersinin özel amaçlarını büyük oranda kazanabildikleri sonucuna ulaşılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama teknikleri ve verilerin analizine yer verilmiştir.

3.1 Araştırmanın Modeli

Bu araştırma betimsel araştırma modeline uygun olarak tasarlanmıştır. Betimsel araştırma, hali hazırda var olan yaşanan durumların ne olduğunun betimlenerek ortaya konulmasını içerir. Burada varlığını sürdüren olgular ele alınır (Sönmez ve Alacapınar, 2013). Nitekim bu çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin güncellenen SBÖP’de (2018) yer alan etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımlarının uygulanabilirliğine yönelik görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

3.2 Çalışma Grubu

Sinop merkez ve tüm ilçelerinde toplam 74 sosyal bilgiler öğretmeni görev yapmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunu Sinop ili Merkez, Gerze, Boyabat ve Ayancık ilçe sınırları içerisinde yer alan 21 farklı ortaokulda sosyal bilgiler derslerine giren 39 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan kolay ulaşılabilir durum örnekleme ile belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme yöntemi; nitel araştırma geleneği kapsamında var olan bir modeldir. Bu yöntem zengin bilginin var olduğu düşünülen durumların detaylı araştırılmasına imkan sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme; “araştırmacı, yakın olan ve erişilmesi kolay olan bir durum seçerek” örnekleme belirler (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 113).

Tablo 2: Araştırmanın Çalışma Grubunu Oluşturan Öğretmenler Hakkında Genel Bilgiler

Öğretmenin Kodu	Cinsiyeti	Mezuniyet Alanı	Mesleki Kıdemi	İlçe	Girdiği Sınıf Düzeyi
Ö1	Kadın	Sınıf Öğretmenliği	10 +	Merkez	5 ve 7
Ö2	Erkek	Tarih Öğretmenliği	10+	Merkez	5 ve 7
Ö3	Erkek	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	10+	Merkez	5 ve 6
Ö4	Kadın	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	1-5	Merkez	5-6-7
Ö5	Erkek	Coğrafya Öğretmenliği	10+	Merkez	5-6-7
Ö6	Kadın	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	5-10	Merkez	5-6-7
Ö7	Erkek	Tarih Öğretmenliği	10+	Merkez	6 ve 7
Ö8	Erkek	Tarih Öğretmenliği	10+	Merkez	5 ve 7
Ö9	Erkek	Tarih Öğretmenliği	10+	Merkez	7
Ö10	Kadın	Tarih Öğretmenliği	10+	Merkez	5-6-7
Ö11	Kadın	Coğrafya Öğretmenliği	10+	Merkez	5
Ö12	Kadın	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	10+	Merkez	5 ve 7
Ö13	Erkek	Tarih Öğretmenliği	10+	Merkez	6 ve 7
Ö14	Kadın	Tarih Öğretmenliği	10+	Merkez	5 ve 6
Ö15	Erkek	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	10+	Merkez	5-6-7
Ö16	Kadın	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	10+	Merkez	5-6-7
Ö17	Kadın	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	5-10	Merkez	5-6-7
Ö18	Erkek	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	10+	Merkez	5-6-7
Ö19	Kadın	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	5-10	Merkez	5-6-7
Ö20	Erkek	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	1-5	Boyabat	5-6-7
Ö21	Kadın	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	5-10	Boyabat	7
Ö22	Erkek	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	5-10	Boyabat	5
Ö23	Erkek	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	5-10	Boyabat	6 ve 7
Ö24	Erkek	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	5-10	Boyabat	5 ve 6
Ö25	Kadın	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	5-10	Boyabat	7
Ö26	Erkek	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	10+	Boyabat	5-6-7
Ö27	Erkek	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	5-10	Boyabat	6 ve 7
Ö28	Erkek	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	1-5	Boyabat	5 ve 7
Ö29	Erkek	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	5-10	Boyabat	6
Ö30	Erkek	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	10+	Gerze	5-6-7
Ö31	Kadın	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	5-10	Gerze	5-6-7
Ö32	Kadın	Tarih Öğretmenliği	1-5	Gerze	5-6-7
Ö33	Erkek	Tarih Öğretmenliği	10+	Gerze	7
Ö34	Kadın	Tarih Öğretmenliği	10+	Gerze	5
Ö35	Erkek	Tarih Öğretmenliği	10+	Ayancık	5-6-7
Ö36	Kadın	Sınıf Öğretmenliği	10+	Ayancık	5 ve 7
Ö37	Erkek	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	10+	Ayancık	5 ve 6
Ö38	Erkek	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	10+	Ayancık	7
Ö39	Erkek	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	5-10	Ayancık	5-6-7

Tablo 2’de görüldüğü üzere çalışma grubunu 16 kadın, 23 erkek olmak üzere toplam 39 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Mezuniyet alanı olarak 24 öğretmen sosyal bilgiler öğretmenliğinden, 11 öğretmen tarih öğretmenliğinden, 2 öğretmen coğrafya öğretmenliğinden ve 2 öğretmen sınıf öğretmenliğinden mezundur. Mesleki kıdem olarak 4 öğretmen 1-5 yıl arası, 12 öğretmen 5-10 yıl arası, 23 öğretmen 10 yıldan fazla süredir görevini yerine getirmektedir. Çalışma grubuna 19 öğretmen Sinop Merkez (3 öğretmen Abalı, Kabalı ve Bektaşğa köylerinden), 10 öğretmen Boyabat, 5 öğretmen Gerze ve 5 öğretmen Ayancık ilçelerinden katılmıştır. Bütün öğretmenler aynı sınıf düzeyinde derse girmemektedir. 3 öğretmen sadece 5. sınıf, 1 öğretmen sadece 6. sınıf, 5 öğretmen sadece 7. sınıflarda derse girmektedir. 5 ve 6. sınıflarda derse giren öğretmen sayısı 4, 5 ve 7. sınıflarda derse giren öğretmen sayısı 6, 6 ve 7. sınıflarda derse giren öğretmen sayısı 4, bütün sınıf düzeylerinde (5-6 ve 7. sınıf) derse giren öğretmen sayısı 16’dır. Anket maddeleri sınıf düzeylerinde yer alan kazanımlara göre belirlenmiştir. Bu nedenle 29 öğretmen 5. sınıf kazanımlarını oluşturan maddeleri, 25 öğretmen 6. sınıf kazanımlarını oluşturan maddeleri ve 31 öğretmen 7. sınıf kazanımlarını oluşturan maddeleri işaretlemiştir.

3.3 Verileri Toplama Teknikleri

Bu araştırmada veri toplama tekniği olarak anket formu kullanılmıştır. Anket, herhangi bir konuda yapmayı düşündüğümüz araştırmayla ilişkili olarak belirlemiş olduğumuz problem ve alt probleme bağlı olarak araştırma grubumuzda yer alan katılımcılara sorular yönelterek sistemli veri toplama tekniğidir (Baştürk ve Taştepe, 2013). Bu teknik soruların hazırlanmasında, uygulama ve değerlendirmenin özenli yapılması durumunda güvenilir bir araştırma tekniği olarak değerlendirilir (Aziz, 2014).

Bu araştırmada geliştirilen anket formu iki bölümden oluşmaktadır (Bkz. Ek.1’de). Birinci bölüm katılımcıların cinsiyet, mesleki kıdem, mezuniyet alanı ve hizmet içi eğitim alıp almama durumunu belirleyen kişisel bilgilerini içeren soruları kapsamaktadır. İkinci bölüm etkin vatandaşlık öğrenme alanına ilişkin on dört kazanımdan oluşmaktadır. Bu kazanımlar 2018 SBÖP’de yer alan etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımlarıdır. Bu kazanımlara yönelik beşli likert tipi maddeler oluşturulmuştur. Bu tabloda on dört kazanımın her birine yönelik açık uçlu neden sorusu eklenmiştir. Bu kazanım ve soruların dördü 5. sınıf, altısı 6. sınıf ve dördü 7.

sınıfla ilgilidir. Hazırlanan forma yönelik uzman görüşü alınmış ve gerekli çalışmalar yapılarak anket sorularının anlaşılabilirliği test edilmiştir.

3.4 Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin toplanılabilmesi için Sinop İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler alınmıştır (Bkz. Ek. 2). Anket formu Sinop ilinde 21 ortaokulda görev yapan öğretmenlere verilmiştir. Bazı öğretmenler araştırmaya katılmak istemediğini belirtmiştir. Sonuç olarak araştırmaya katılan katılımcı sayısı 39 olmuştur. Ulaşılan anket verilerinin analizi için her öğretmene bir kod adı verilmiştir. Öğretmenler Ö1, Ö2, Ö3...Ö39 şeklinde kodlanmıştır.

Ankette likert tipi maddelerin çözümlenmesinde betimsel istatistik analizi yapılmıştır. Betimsel istatistik; psikoloji ve eğitimde çoğunlukla faydalanılan ve bilgi edinilen bireyi, grubu ya da kurumu betimleme amaçlı bir istatistik çeşitidir. Bu istatistik yöntemi çok karmaşık, sistemsiz ve düzensiz olan verilerin anlaşılır hale dönüştürülmesine yardımcı olmaktadır (Özguven, 1994, s. 50). Araştırma verilerinin betimsel istatistiksel çözümlenmeleri SPSS (Statistical Package for the Social Science) paket programı ile gerçekleştirilmiştir. Anket formunda yer alan cinsiyet, mesleki kıdem, mezuniyet alanı, hizmet içi eğitim alıp almama durumu ve maddeler arasında (kişisel özelliklerle maddeler arasında) anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek için Kay- Kare (Chi- Square Test χ^2) Testi uygulanmıştır. Yapılan testte değerlerin hiçbirisi Kay- Kare Testi için koşul olan $p < .05$ 'i (beklenen değer .05'ten küçük olması) sağlamadığı için anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Dolayısıyla kişisel özellikler ve maddeler arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Anket maddelerinin her birinin gerçekleştirilebilirliğine yönelik basit yüzde ve frekans analizleri yapılmıştır.

Öğretmenlerin açık uçlu sorulara verdikleri cevaplar içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Bu yöntemde ulaşılmak istenilen, elde edilen verileri açıklamaya yardımcı olacak kavramlar ve ilişkilere erişmektir. İçerik analizinde, betimsel analizde özetlenen ve yorumlanan veriler, daha detaylı bir analize tabi tutulur. Böylelikle betimsel yaklaşımla gözden kaçırılmış olan, ayırt edilmeyen kavram ve temalar bu analiz sonucu bulunur (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu analiz **dört aşamada** gerçekleştirilmiştir. **Birinci aşamada** katılımcılar tarafından ankete verilen cevaplar

tümevarımcı analizle birbirilerinden bağımsız olarak araştırmacı ve uzman bir alan eğitimcisi tarafından kodlanmıştır. Bu analiz kavramlar arasındaki bağlantıyı ve elde edilen verilerin altında yatan kavramları kodlama yöntemiyle ortaya çıkarmaya yöneliktir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Kodlamanın güvenilirliği kendi içerisinde her defasında baştan kontrol edilerek üç basamakta verilerin üçte biri, ikisi ve tamamı karşılaştırmalı olarak yapılarak; aynı kelime, cümle ya da paragrafın aynı kategoriye kodlanıp kodlanmadığı kontrol edilmiştir. Devam eden süreçte kodlama sonuçlarının karşılaştırılması ile “görüş birliği” ve “görüş ayrılığı” olan durumlar tartışılmış ve uzlaşılabilen kodlarda gerekli dönütler sağlanarak düzenlemeler yapılmıştır. Araştırmanın kodlama güvenilirlik hesaplaması için Miles ve Huberman’ın (2016, s. 64) önerdiği güvenilirlik formülü (Güvenirlik = Görüş Birliği/ (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) kullanılmıştır. Güvenirlik yüzdesi birinci aşamada %70, ikinci aşamada %80 ve üçüncü aşamada %95 düzeyinde olmuştur. Güvenirliğin kodlama şemasının boyutuna ve aralığına göre “%90” aralığında olması beklenir (Miles ve Huberman, 2016, s. 64).

İkinci aşamada verileri genel düzeyde açıklayabilen ve aralarında anlamlı ilişki bulunan kodlar belirli temalarla bir araya getirilmiştir.

Örneğin “Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir” kazanımının gerçekleştirilebilirliğine ilişkin görüşlerin tema ve kod analizinden bazı örnekler;

Çünkü ihtiyaçlar karşılanıyor ve çocuk nasıl karşılandığını görüyor (Ö6),
(Kod: Görünür)

Bu kurumlarla günlük yaşamda karşılaşır (Ö12), (Kod: Yaşamla ilişkili)

Günlük hayattan örnek vermenin mümkün olduğu bir konu (Ö19) (Kod: Örnekendirilebilir).

Ankette katılımcıların görüşlerinde öne çıkan görünür, yaşamla ilişkili ve örneklendirilebilir kodları arasında kurulan ilişki doğrultusunda kazanımın gerçekleştirilebilirliği *Somut* temasıyla ilişkilendirilmiştir.

Verilerin analizinin **üçüncü aşamasında** tema ve kodlar ile oluşturulan tablolar ilk elden okuyucuya sunulmaya çalışılmıştır (Bkz. Tablo 10, Tablo 4). Araştırmadan

elde edilen sonuçlara nasıl ulaşıldığı açık bir şekilde ortaya konulmaya çalışılmış ve kanıtlar okuyucunun görebileceği şekilde sunularak yapılan bu araştırmanın iç geçerliği arttırılmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte verilerin analizinde kullanılan kavramsal çerçeve tanımlanarak araştırma sonuçlarının güvenilirliği de arttırılmaya çalışılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Verilerin analizinin **dördüncü aşamasında** ayrıntılı biçimde tanımlanan ve sunulan bulgular yorumlanmış ve bazı sonuçlara ulaşılmıştır. Örneğin:

“Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir” kazanımının “Somut” (f=6) temasıyla ilişkilendirilen açıklamaları yaşamla ilişkili bir durum içermesi nedeniyle gerçekleştirilebilir olduğunu düşündürmektedir.

Sonuç olarak yorumlara, verilerin neden sonuç ilişkisi araştırılarak belirlenen temalar ve kodlar sınırında ulaşılmıştır. Ulaşılan bulgular, sistematik ve belirgin bir şekilde betimlenerek bu betimlemelerin düzenlenmesi yapılmış ve yorumlanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

IV. BULGU VE YORUMLAR

4.1 Birinci Alt Problem 5. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Kazanımlarının Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Bulgular

Araştırmada 39 katılımcının görüşleri alınmıştır. Fakat 10 katılımcı 5. sınıf düzeyinde sosyal bilgiler dersine girmediği için bu kazanıma yönelik görüş bildirmemiştir. Dolayısıyla 5. sınıf kazanımlarında 29 katılımcının görüşleri değerlendirilmiştir. Aşağıda 5. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımlarının gerçekleştirilebilirliğine yönelik anket sonuçlarını içeren tablolara ve içerik analizlerine başlıklar halinde yer verilmiştir.

4.1.1 1. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Bulgular

“Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir” 5. sınıf 1. kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik anket verilerinin analizi Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3: 5. Sınıf 1. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Anket Verilerinin Analizi

	N	%
Hiç Katılmıyorum	1	3,4
Katılmıyorum	3	10,3
Kararsızım	1	3,4
Katılıyorum	18	62,1
Tamamen Katılıyorum	6	20,7
Toplam	29	100,0

Tablo 3 incelendiğinde; katılımcıların %62,1’i “Katılıyorum”; %20,7’si “Tamamen Katılıyorum”; %3,4’ü “Hiç Katılmıyorum”; %10,3’ü “Katılmıyorum” ve %3,4’ü “Kararsızım” seçeneğini işaretlemiştir. Bu sonuçlara göre olumlu yönde görüş bildiren (Tamamen Katılıyorum ve Katılıyorum) toplam %82,8 oranında katılımcı kazanımın gerçekleştirilebilir olduğunu düşünmektedir. Öte yandan %13,7 oranında katılımcı, kazanımın uygulanabilirliğine yönelik olumsuz (Katılmıyorum ve Hiç

Katılmıyorum) yönde görüş bildirmiştir. Sonuç olarak 29 katılımcıdan 24'ü kazanımın gerçekleştirilebilir olduğunu düşünmektedir.

İlgili kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik görüşlerin tema ve kod analizi Tablo 4'te görülebilir.

Tablo 4: 5. Sınıf 1. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Görüşlerin Tema ve Kod Analizi

Tema	Kod	Katılımcı Kodu (n=29)	f	T
Olumlu Görüşler				
(Tamamen katılıyorum, katılıyorum) (n=24)				
Somut	Görünür; yaşamla ilişkili; örnekendirilebilir; sürekli etkileşim içerisinde; toplumsal kurumlar; bireysel hak ve sorumluluklarla ilgili.	Ö2, Ö5, Ö6, Ö12, Ö19, Ö26	6	28
Pratik	Kurum ziyareti; uygulamalı.	Ö15, Ö19, Ö28, Ö30, Ö32, Ö34	6	
Teorik	Kavratılabilir; uygulama ve etkinliği kısıtlı; analiz eder; bilir.	Ö1, Ö10, Ö16, Ö20, Ö22, Ö24, Ö30, Ö31	8	
Seviyeye uygun	Seviyeye uygun; yaş grubuna uygun.	Ö11, Ö34	2	
Diğer	Vakit almıyor; ilgi çekiyor.	Ö11, Ö28	2	
Cevapsız	-	Ö4, Ö14, Ö35, Ö39	4	
Olumsuz Görüşler				
(Hiç Katılmıyorum, katılmıyorum) (n=4)				
Seviyeye Uygunsuz	Soyut döneme geçemiyor; sınıf düzeyine uygun değil.	Ö17, Ö18	2	5
Soyut	Doğrudan işi düşmediyse; bildiklerini yorumlamıyor; soyut.	Ö8, Ö37, Ö17	3	
Nötr (Kararsızım) (n=1)				
Diğer	Özgüvenleri yetersiz.	Ö3	1	1

Tablo 4 incelendiğinde katılımcıların kazanımın gerçekleştirilmesine yönelik olumlu görüşleri; “Somut”, “Pratik”, “Teorik”, “Seviyeye Uygun” ve “Diğer” temalarıyla ilişkili görülmüştür.

“Somut” (f=6) temasıyla ilişkilendirilen açıklamalardan bazıları “Çünkü ihtiyaçlar karşılanıyor ve çocuk nasıl karşılandığını görüyor” (Ö6), “Bu kurumlarla günlük yaşamda karşılaşır” (Ö12), “Günlük hayattan örnek vermenin mümkün olduğu bir konu...” (Ö19) şeklindedir. Bu görüşler, kazanımın yaşamla ilişkili bir durum içermesi nedeniyle gerçekleştirilebilir olduğunu düşündürmektedir.

“Pratik” (f=6) temasıyla ilişkili olarak Ö28’in “Günlük hayatta bireysel olarak ve ailesi ile birlikte uygulamalı olarak yer aldığı için öğrencinin konuya ilgisi artıyor” ve Ö15’in “Kurumları ziyaret etme imkânı bulabiliyoruz” ifadelerine rastlanmıştır. Diğer üç katılımcının da aynı yönde görüş bildirdiği tespit edilmiştir. Bu ifadeler dikkate alındığında kazanımın öğrencinin doğrudan yaşam alanı içerisinde deneyimlenebilir olması nedeniyle gerçekleştirilebildiği ileri sürülebilir.

“Teorik” (f=8) temasına vurgu yapan katılımcı ifadeleri “Toplumsal hizmet veren devlet kurumları ve sivil toplum kuruluşlarını teoride öğretiyor fakat pratikte yavan kalıyor” (Ö22), “Sınıfın kalabalık olmasından (30 kişi) uygulama ve etkinliği kısıtlı” (Ö20) ve “Kurumların toplumun ihtiyaçlarına cevap verdiğini analiz eder” (Ö31) şeklindedir. Bu ifadeler kazanımın pratik olmaktan ziyade bilişsel olarak gerçekleştiğine dikkat çekmektedir.

“Seviyeye Uygun” (f=2) temasına yönelik açıklamaları Ö34’ün “Uyguluyorum seviyeye uygun” ve Ö11’in “Yaş grubuna hitap eden...” ifadelerinde bulmak mümkündür. Her iki katılımcı kazanımın uygulanabilirliğine yönelik açıklamayı, öğrenci seviyesine uygun olması ile ilişkilendirmiştir.

Kazanımın uygulanabilirliğine yönelik “Diğer” (f=2) teması altında yer alan açıklamalarda katılımcılar “uygulamalı... öğrencinin konuya ilgisi artıyor” (Ö28) ve “...çok vakit almıyor” (Ö11) ifadeleriyle kazanımın uygulama içermesi nedeniyle ilgi çekici olduğu ve fazla zaman almadığına vurgu yapmışlardır.

“Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir” kazanımına yönelik “Kararsızım” seçeneğini işaretleyen sadece bir görüşe rastlanmıştır. Gerekçeleştirme olarak Ö3 “Çocukların özgüvenleri yetersiz” açıklamasında bulunmuştur.

“Katılmıyorum” ve “Hiç Katılmıyorum” yönünde olumsuz görüş bildiren katılımcıların neden sorusuna yönelik açıklamaları “Seviyeye Uygun” (f=2) ve “Soyut” (f=3) teması ile ilişkili görülmüştür. Katılmıyorum seçeneğini belirten Ö17’nin “5. sınıf düzeyi soyut döneme geçemediği için bu kazanımda çocukların seviyesine inemiyoruz” ve “Hiç Katılmıyorum” seçeneğini belirten Ö18’in “Sınıf düzeyine uygun değildir. Soyut kalmaktadır” ve Ö37’nin “Çünkü bu kurumların birçoğunun varlığını bilmiyor bildiklerinin ise yaptığı çalışmaları hakkında yorum

yapamıyor” açıklamaları bu kazanımın 5. sınıf düzeyine uygun olmamasından ve soyut kalmasından dolayı gerçekleştirilebilir olmadığını düşündürmektedir.

Genel olarak katılımcı görüşlerine göre “Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir” 5. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanı 1. kazanımın %82,8 oranında gerçekleştirilebilir olduğuna ulaşılmıştır. Katılımcılar bu kazanımın gerçekleştirilebilir olmasını teorik bir içerik barındırmasının yanı sıra günlük hayat ile ilişkili, deneyimlenebilir ve yaş seviyesine uygun olmasına dayandırmaktadır. Bu duruma karşı sınırlı sayıda katılımcı kazanımın soyut olduğu ve öğrenci seviyesine uygun olmadığı yönünde görüş bildirmiştir.

4.1.2.2. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Bulgular

“Yaşadığı yerin yönetim birimlerinin temel görevlerini açıklar” 5. sınıf 2. kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik anket verilerinin analizi Tablo 5’de gösterilmiştir.

Tablo 5: 5.Sınıf 2. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Anket Verilerinin Analizi

	N	%
Hiç Katılmıyorum	2	6,9
Katılmıyorum	5	17,2
Kararsızım	3	10,3
Katılıyorum	16	55,2
Tamamen Katılıyorum	3	10,3
Toplam	29	100,0

Tablo 5 incelendiğinde; katılımcıların %55,2’si “Katılıyorum”; %10,3’ü “Tamamen Katılıyorum”; %6,9’u “Hiç Katılmıyorum”; %17,2’si “Katılmıyorum” ve %10,3’ü “Kararsızım” seçeneğini işaretlemiştir. Bu sonuçlara göre olumlu yönde görüş bildiren (Tamamen Katılıyorum ve Katılıyorum) toplam %65,5 oranında katılımcı, kazanımın gerçekleştirilebilir olduğunu düşünmektedir. Öte yandan %24,1 oranında katılımcı, kazanımın uygulanabilirliğine yönelik olumsuz (Katılmıyorum ve Hiç Katılmıyorum) yönde görüş bildirmiştir. Sonuç olarak 29 katılımcıdan 19’u kazanımın gerçekleştirilebilir olduğunu düşünmektedir.

İlgili kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik tema ve kod analizi Tablo 6’da görülebilir.

Tablo 6: 5. Sınıf 2. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Görüşlerin Tema ve Kod Analizi

Tema	Kod	Katılımcı Kodu (n=29)	f	T
Olumlu Görüşler				
(Tamamen katılıyorum, katılıyorum) (n=19)				
Pratik	Günlük yaşamla ilişkili uygulanabilir; kurumları ziyaret; ulaşılabilir yönetim birimleri; direk başvuru; okul meclisi çalışmaları.	Ö2, Ö6, Ö20, Ö26, Ö28, Ö30, Ö36, Ö37	8	22
Teorik	Ayrıntılı bilmekte; bilgi sahibi olur; öğrenir; bilmesi gerekir; farkına varır; demokrasi eğitimi ilişkili.	Ö2, Ö10, Ö15, Ö16, Ö20, Ö24, Ö31	7	
Seviyeye uygun	Sınıf seviyesi; seviye.	Ö2, Ö5, Ö12, Ö32, Ö34	5	
Cevapsız	-	Ö35, Ö39	2	
Olumsuz Görüşler (Hiç Katılmıyorum, katılmıyorum) (n=7)				
Seviyeye Uygunsuz	Seviye üstü ilgi alanı dışı; sınıf düzeyi değil.	Ö1, Ö8, Ö17	3	7
Soyut	Soyut; çok soyut; tam öğrenemiyor.	Ö11, Ö14, 19	3	
Diğer	Kırsal kesimde yetişmek.	Ö18	1	
Nötr (Kararsızım) (n=3)				
Diğer	Zamansızlık, soyut.	Ö3, Ö22,	2	3
Cevapsız	-	Ö24	1	

Tablo 6 incelendiğinde katılımcıların kazanımın gerçekleştirilmesine yönelik olumlu görüşleri “Pratik”, “Teorik“, “Seviyeye Uygun” temalarıyla ilişkili görülmüştür.

İlgili kazanıma yönelik olumlu yönde görüş bildiren katılımcıların ifadelerinde öne çıkan temalardan biri “Pratik” (f=8) olmasına yöneliktir. Kazanımın “Pratik” olduğuna yönelik nedensel açıklamalarda yer alan “Kazanımlar günlük yaşantımızda da uygulanabilir” (Ö36), “Kurumları tanıyoruz projesiyle öğrenciler ilçemizdeki kurumları tek tek gezerek işleyiş ve görevleri hakkında bilgi edindi” (Ö30), “... özellikleri de resmi kurumlara direkt başvurması etkilidir” (Ö2) ve “... yönetim birimleri ile ilişki kurabilirler” (Ö37) öğretmenlerin ifadeleri öğrencilerin kazanımı uygulamalı olarak öğrendiğini/öğrenebildiğini göstermektedir.

Kazanımın gerçekleştirilebilir olduğuna yönelik öne çıkan bir diğer tema “Teorik” (f=7) olması ile ilişkilidir. İlgili kazanımın gerçekleşmesine yönelik Ö15’in “Bu kurumlar ile bilgi sahibi oluyorlar”, Ö20’nin “Okulumuzdaki demokrasi eğitimi... çalışmalarından yönetim birimlerini açıklıyorlar”, Ö31’in “Yaşadığı ilçedeki kaymakamın görev ve sorumluluklarının farkına varır” ifadeleri ve diğer üç

katılımcının benzer şekilde ileri sürdükleri görüşler diğer katılımcılardan farklı olarak kazanımın bilişsel olarak da öğretilbilir olduğuna dikkat çekmektedir.

Katılımcıların görüşlerinden kazanımın gerçekleştirilebilir olduğuna yönelik tespit edilen temalardan bir diğeri de “Seviyeye uygun” (f=5) olmasıdır. Bu temaya işaret eden nedensel açıklamalarda Ö5 “Sınıf seviyesine uygun olarak bu kazanım verilmektedir...”, Ö34 “Açıklayabiliyor genel olarak seviyelerine uygun”, Ö32 “Uygulanabilir sınıf seviyesine uygun olarak verilmiş...” ve diğer katılımcıların ifadeleri kazanımın gerçekleşmesini öğrenci seviyesi ile ilişkilendirmektedir.

Tablo 6’ da görüldüğü gibi katılımcıların ilgili kazanımın gerçekleştirilmesine yönelik olumsuz görüşleri “Seviyeye Uygunsuz”, “Soyut” ve “Diğer” olmak üzere üç tema ile ilişkilendirilmiştir.

İlgili kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik “Seviyeye Uygunsuz” (f=3) temasıyla ilişkilendirilen “Biraz seviyelerinin üzerinde kalıyor” (Ö1), “5. sınıf düzeyi kazanımı değil” (Ö17) ve “5. sınıftaki çocuk oyun çağında yerel yönetimlerin görevleri ilgi alanında değil” (Ö8) ifadeler, bu kazanımın öğrenci seviyesine uygun olmadığına dikkat çekmektedir.

Kazanımın gerçekleştirilememesine yönelik “Soyut” (f=3) teması altında yer alan açıklamalarda katılımcılar “Yönetim birimlerinin konusu çocukların seviyesine göre soyut kalıyor” (Ö11), “5.ve 6. sınıf öğrencileri için bu konudaki öğrenme alanı kazanımları soyut kalmaktadır. Öğrenci tam öğrenemiyor” (Ö14) ve “Çok soyut kalıyor” (Ö19) ifadeleriyle bu kazanımın soyut kaldığını düşündürmektedirler. Kazanımın gerçekleştirilememesine yönelik “Diğer” teması ile görüşlerine yer verdiğimiz bir katılımcı Ö18 “Kırsal kesimde yetiştikleri için uygun değildir” açıklamasıyla yerleşim yerinin kırsal olması ile ilişkili diğerlerinden farklı bir görüş ileri sürmektedir.

Tablo 6’da görüldüğü gibi ilgili kazanıma yönelik “Kararsızım” seçeneğini toplamda üç katılımcı işaretlemiştir. Fakat nedensel açıklamasında iki katılımcı görüş bildirmiştir. Bu katılımcılardan Ö3 “Zaman yok, risk alamıyorum” ifadesi ile kazanım için ayrılan yeterli zamanın olmadığına vurgu yapmaktadır. Ö22 “Kısmen bazı yönetsel kavramları öğrense de çoğu kavramsal ifade soyut düşünmeyi gerektirdiği için öğrenciyi zorluyor” ifadesi ile kazanımı öğrencilerin öğrenmekte güçlük çektiğini ve birçok kavramın soyut kaldığını dile getirmektedir.

Genel olarak katılımcılar “Yaşadığı yerin yönetim birimlerinin temel görevlerini açıklar” 5. sınıf 2. kazanımın %65,5 oranında gerçekleştirilebilir olduğunu belirtmektedirler. Kazanımın gerçekleştirilebilirliğini, öğrencinin yaşadığı yakın çevreyi içermesi ve bu çevrenin onun yerel yönetimler ile ilişki kurması ve tanıma fırsatını sağlaması ile ilişkilendirmektedir. Bununla birlikte katılımcılar, ilgili kazanımın yaş seviyesine uygun olması nedeniyle teorikte ve öğrencinin günlük yaşamıyla ilişkili olması nedeniyle de pratikte gerçekleştirilebildiğini ileri sürmektedir. Öte yandan ilgili kazanımın uygulanabilir olmadığı yönünde görüş bildirenler bu durumu kazanımın seviyeye uygun olmaması ve soyut kalması ile açıklamaktadırlar. Kazanımın gerçekleştirilebilirliğine ilişkin kararsız olarak görüş bildiren katılımcılar, bunu zamanın yetersizliğine ve kazanımın soyut olmasına dayandırmaktadırlar.

4.1.3 3. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Bulgular

“Temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini açıklar” 5. sınıf 3. kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik anket verilerinin analizi Tablo 7’de gösterilmiştir

Tablo 7: 5. Sınıf 3. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Anket Verilerinin Analizi

	N	%
Hiç Katılmıyorum	0	0
Katılmıyorum	0	0
Kararsızım	1	3,4
Katılıyorum	22	75,9
Tamamen Katılıyorum	6	20,7
Toplam	29	100,0

Tablo 7 incelendiğinde “Temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini açıklar” kazanımına yönelik görüş bildiren katılımcılardan %20,7’ si “Tamamen Katılıyorum”; %75,9’u “Katılıyorum”; %3,4’ü “Kararsızım” seçeneğini işaretlemiştir. Kazanımın gerçekleştirilebilir olmadığını (Hiç Katılmıyorum ve Katılmıyorum) belirten katılımcı yoktur. Kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik olumlu görüş bildiren katılımcıların (Tamamen Katılıyorum ve Katılıyorum) oranı %96,6’dır. Toplam 29 katılımcıdan 28’i kazanımın gerçekleştirilebilir olduğu görüşündedir.

İlgili kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik görüşlerin tema ve kod analizi Tablo 8’de görülebilir

Tablo 8: 5. Sınıf 3. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Görüşlerin Tema ve Kod Analizi

Tema	Kod	Katılımcı Kodu (n=29)	f	T
Olumlu Görüşler				
(Tamamen katılıyorum, katılıyorum) (n=28)				
Teorik	Bilmeli; bilen; bilir; bilgi birikimine sahip; kavrayabilir; örneklendirebilir; konu ve süre çok.	Ö3, Ö5, Ö10, Ö11, Ö14, Ö15, Ö16, Ö17, Ö18, Ö19, Ö20, Ö24, Ö31, Ö34, Ö36	15	42
Pratik	Haklarını kullanmak; uygulamalı; birçok hakkımızı kullandığımız için; günlük yaşamda bu haklardan yararlanır; kullandığı haklar; sınıf içi etkinlikler; uygular, savunur.	Ö1, Ö6, Ö12, Ö16, Ö18, Ö19, Ö20, Ö26, Ö30, Ö31, Ö36,	11	
Somut	Sosyal hayatla ilgili; kendisini ilgilendirir; çocuk hakları, günlük hayattan.	Ö2, Ö8, Ö17, Ö19, Ö22, Ö30	6	
Seviyeye Uygun	Seviyeye uygun.	Ö1, Ö32	2	
Hazırbulunuşluk	Yeterli bilgi birikimi; her sınıf düzeyinde anlatılıyor.	Ö3, Ö37,	2	
Diğer	Daha fazla zaman gerekli; uygulama alanı fazla bulamıyor; hak ihlal ediliyor.	Ö8, Ö11, Ö14,	3	
Cevapsız	-	Ö4, Ö35, Ö39	3	
Nötr (Kararsızım) (n=1)				
Diğer	Hakkın verilmemesi	Ö28	1	

Tablo 8’de görüldüğü gibi “Temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini açıklar” kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik bir katılımcı hariç 28 katılımcı olumlu yönde görüş bildirmiştir. Fakat bu katılımcılardan üçü (Ö4, Ö35, Ö39) kazanımın gerçekleştirilebilirliğine ilişkin gerekçe bildirmemiştir. Olumlu yönde görüş bildiren katılımcıların açıklamaları: “Teorik”, “Pratik”, “Somut”, “Seviyeye Uygun”, “Hazırbulunuşluk” ve “Diğer” olmak üzere altı tema ile kategorize edilmiştir.

Temalar arasında öne çıkan olumlu görüşler kazanımın “Teorik” (f=15) olmasıyla ilişkilidir. Katılımcılar görüşlerinde kazanımın teorik olarak gerçekleştiğini “Çocuk olarak haklarını bilir” (Ö31), “Demokratik yaşamın gereği kavrayabiliyor” (Ö14), “Çocuk haklarını öğrendiler, örneklendirebiliyorlar” (Ö34), “Sınıf içi etkinlikler sayesinde öğrencilerde kalıcı öğrenme gerçekleşiyor” (Ö20), “Günlük hayatta

uyguladığı kurallarla ilişki kurabilir” vb. ifadeleri ile ortaya koymuşlardır. İlgili kazanım Bloom Taksonomisine göre bilişsel düzeyde kavrama aşamasındadır. Nitekim katılımcıların yarısı kazanımın bilişsel olarak gerçekleştiğini belirtmiştir.

İlgili kazanımın gerçekleştirilmesine ilişkin nedensel açıklamalarda öne çıkan ikinci tema kazanımın “Pratik” (f=11) olmasıyla ilişkilidir. Katılımcılardan Ö2’nin “Konu sosyal hayatla direkt ilgili olduğundan yaşamda kullanıldığından”, Ö6’nın “En temel haklarımız yaşama hakkı ve eğitim hakkı gibi birçok hakkımızı kullandığı için”, Ö12’nin “Günlük yaşamda bu haklardan yararlanır” ve Ö19’un “Yaşama hakkı, eğitim hakkı gibi günlük hayatta da kullandığı haklar olduğu için öğrencinin konuyu anlaması daha kolay oluyor” ifadeleri bu kazanımın yaşamla doğrudan ilişkili deneyimlenebilir olduğunu düşündürmüştür.

İlgili kazanım gerçekleştirilmesine neden olarak ileri sürülen görüşlerden kategorize edilen bir diğer tema “Somut” tur (f=6). Ö2 “Konu sosyal hayatla direkt ilgili olduğundan yaşamda kullanıldığından”, Ö22 “ Evdeki, okuldaki, sosyal hayattaki haklarının farkına varma noktasında dikkatini çekmede başarılıdır” ifadelerinde bulunarak kazanımın somut olmasına vurgu yapılmıştır.

“Seviyeye Uygun” (f=2) teması ile ilişkili olarak Ö32 “Seviyeye uygun olduğu için uygulayabiliyoruz” ifadesiyle görüşünü açıklamıştır. Ö32’yi destekleyen Ö1’de benzer bir görüş ile birlikte kazanımın seviyeye uygunluğuna dikkat çekmiştir.

Katılımcıların görüşme sonuçlarına yansıyan temalardan biri de “Hazırbulunuşluk” tur (f=2). Ö3’ün “Yeterli bilgi birikimine sahiptirler” ve Ö37’nin “Çünkü her sınıf düzeyinde temel haklar, insan hakları ve çocuk hakları konuları yeterince anlatılıyor” açıklamaları ilgili kazanımın gerçekleşmesinde öğrencilerin hazırbulunuşluklarının rolünü ön plana çıkartmaktadır.

“Diğer” (f=3) temasında görüşleri kategorileştirilen katılımcılar kazanımın gerçekleştirilebilirliğini “Katılıyorum” seçeneği ile belirtmişlerdir. Katılımcıların kazanımın neden gerçekleştirilebilir olduğuna ilişkin görüşlerinde birbirinden farklı açıklamalara rastlanmıştır. Örneğin Ö11 “Daha fazla zaman ayrılmalı. Bu şekilde daha iyi kavratılabilir” ifadesi ile tavsiye niteliğinde bir görüş bildirmiştir. Diğer katılımcı Ö14 “Demokratik yaşamın gereği kavrayabiliyor ancak günlük yaşantısında uygulama alanı fazla bulamıyor” ifadesi ile kazanımın teorik olarak öğretildiğini fakat pratikte ise karşılığının yeterince olmadığını belirtmiştir. Bir diğer katılımcı Ö8 ise “Kendisini ilgilendirdiği için haklar çabuk öğreniliyor ancak sorumluluk

kısmı hak öne sürülerek ihmal ediliyor” ifadeleriyle Ö14’e benzer bir görüşle teorikte öğretildiğini fakat uygulamalı kısmında sorun yaşandığını belirtmiştir.

İlgili kazanımın gerçekleştirilmesinde kararsız “Nötr” yönde görüş bildiren Ö28 “Öğrencilerimizin bir kısmı yörenin özelliklerine bağlı olarak aile içinde kendisine söz ve eylem hakkı verilmediği için konuyu davranışa geçirememektedir” ifadesi ile kazanımın uygulamaya dönük kısmında aile boyutunda sorun yaşandığına dikkat çekmiştir.

Genel olarak katılımcılar “Temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini açıklar” 5. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanı 3. kazanımına yönelik %96,6 gibi büyük bir oranda olumlu yönde görüş bildirmişlerdir. Görüşlerde kazanımın teorik boyutta gerçekleştiği öne çıkmakla birlikte somut, yaşamla ilişkili olarak deneyimlenebilir olduğuna dair görüşlere de rastlanmaktadır. Dikkat çeken en önemli hususlardan biri de ilgili kazanımın gerçekleştirilemeyeceğine yönelik olumsuz bir düşüncenin olmamasıdır.

4.1.4.4. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Bulgular

“Milli egemenlik ve bağımsızlık sembollerimizden bayrağımıza ve İstiklal Marşına değer verir.” 5. sınıf 4. kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik anket verilerinin analizi Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9: 5. Sınıf 4. Kazanımına İlişkin İlişkin Anket Verilerinin Analizi

	N	%
Hiç Katılmıyorum	0	0
Katılmıyorum	2	6,9
Kararsızım	1	3,4
Katılıyorum	17	58,6
Tamamen Katılıyorum	9	31,0
Toplam	29	100,0

Tablo 9 incelendiğinde; katılımcıların %58,6’sı “Katılıyorum”; %31,0’ı “Tamamen Katılıyorum”; %3,4’ü “Kararsızım” ve %6,9’u “Katılmıyorum” seçeneğini işaretlemiştir. Bu sonuçlara göre olumlu yönde görüş bildiren (Tamamen Katılıyorum ve Katılıyorum) toplam %89,6 oranında katılımcı, kazanımın gerçekleştirilebilir olduğunu düşünmektedir. Öte yandan %6,9 oranında katılımcı, kazanımın uygulanabilirliğine yönelik olumsuz (Katılmıyorum ve Hiç

Katılmıyorum) yönde görüş bildirmiştir. Sonuç olarak 29 katılımcıdan 26'sı kazanımın gerçekleştirilebilir olduğunu düşünmektedir.

İlgili kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik görüşlerin tema ve kod analizi Tablo 10'da görülebilir.

Tablo 10: 5. Sınıf 4. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Görüşlerin Tema ve Kod Analizi

Tema	Kod	Katılımcı Kodu (n=29)	f	T
Olumlu Görüşler				
(Tamamen katılıyorum, katılıyorum) (n=26)				
Somut	Aile tarafından aktarılması; okul törenleri; milli bayramlar; uygulamalı; kulak aşinalığı olduğu ve konuşulduğu konular; sınıf içi etkinlikler.	Ö2, Ö12, Ö15, Ö19, Ö20, Ö37	6	30
Sosyo-Kültürel Değer	Kültürel değer; ulusal değerler; milli değerler; toplumsal hassasiyet; yeterli duyarlılık.	Ö2, Ö3, Ö6, Ö8, Ö10, Ö16, Ö19, Ö24, Ö26, Ö34	10	
Hazırbulunuşluk	Okula başladığından beri; sürekli tekrarlanan bir kavram.	Ö11, Ö18	2	
Gereklilik	Öğrenmeli.	Ö36	1	
İlişkili	Kurtuluş savaşı; anayasa maddeleri.	Ö30, Ö37	2	
Teorik	Kurtuluş savaşını analiz eder; öğrenip anlıyorlar; kazanıma uygun işlenme.	Ö5, Ö31, Ö34	3	
Seviyeye Uygun	Anlıyor; seviyeye uygun.	Ö28, Ö32	2	
Cevapsız	-	Ö4, Ö14, Ö35, Ö39	4	
Olumsuz Görüşler (Katılmıyorum) (n=2)				
Soyut	Soyut kavramlar.	Ö17, Ö22	2	
Nötr (Kararsızım) (n=1)				
Soyut	Soyut kalıyor.	Ö1	1	1

Tablo 10 incelendiğinde katılımcıların kazanımın gerçekleştirilmesine yönelik olumlu görüşleri genel olarak “Somut”, “Sosyo-Kültürel Değer”, “Hazırbulunuşluk”, “Gereklilik”, “İlişkili”, “Teorik” ve “Seviyeye Uygun” temalarıyla ilişkili görülmüştür.

“Somut” (f=6) temasıyla ilişkilendirilebilecek açıklamalardan bazıları, “Okul törenlerinde, milli bayramlarda bu kavramlara yer verilir” (Ö12), “Milli iradenin

öneminin daha da ön plana çıktığı ve daha çok konuşulduğu son dönemlerde öğrencinin daha çok kulak aşinalığı olduğu konular olduğundan anlaması kolay oluyor” (Ö19), “Yaptığımız sınıf içi çalışmalarla...” (Ö20) şeklindedir. Bu görüşler kazanımın öğrencinin okul yaşamında ve son dönemde karşılaştığı somut durumlarla bağlantı içermesi nedeniyle gerçekleştirilebilir olduğunu düşündürmektedir.

“Sosyo-Kültürel Değer” (f=10) temasıyla ilişkili olarak “Bayrağımızı ve istiklal marşına değer vermenin ülkeyi sevmek olduğunu bilir” (Ö6), “Milli değerlerini bilen insan vatanını sever, onun için mücadele eder, üretir” (Ö16), “Bayrağın, bir milletin özgürlüğünün, bağımsızlığının ve egemenliğinin simgesi” (Ö10), “Ulusal değerlerimiz ilgi çektiği için” (Ö26), “Kültürel olarak bayrağa verdiğimiz önemi ailede terbiye olarak aynı zamanda almış olması eğitimde de önemli yeri olması” (Ö2) ve “Bayrak ve marş gibi değerlerimizin özellikle küçük yaşlardan itibaren öğrenilmesinin önemli” (Ö24), ifadelerine rastlanmıştır. Diğer dört katılımcının da aynı yönde görüş bildirdiği tespit edilmiştir. Bu ifadeler dikkate alındığında kazanımın duyuşsal olarak ülkeye ait milli sosyo-kültürel değerlerle ilgili olmasının gerçekleştirilebilirliğini sağladığı ileri sürülebilir.

“Hazırbulunuşluk” (f=2) temasına vurgu yapan katılımcılardan bazılarının açıklamaları “Çocuklar okula başladığından beri tekrar eden bir kazanım olduğu için 5. sınıfta daha kolay kavratılıyor” (Ö11); “Alt kazanımlarda olduğu ve sürekli olarak tekrarlanan bir kavram” (Ö18) şeklindedir. Bu ifadeler dikkate alındığında öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerinin yüksek olması kazanımın gerçekleştirilebilirliğini sağladığı ileri sürülebilir.

“Gereklilik” (f=1) temasıyla ilişkili olarak “Her öğrenci bu kazanımları öğrenmeli ve uygulamalıdır” (Ö36) ifadelerine rastlanmıştır. Bu ifadeler dikkate alındığında kazanımın öğrenilmesinin gerekliliği gerçekleştirilebilirliği sağladığı ileri sürülebilir.

“İlişkili” (f=2) temasına vurgu yapan katılımcılardan Ö30 “Kurtuluş savaşını anlatırken Anayasamızın değişmeyen maddeleri de olan milli egemenlik, bağımsızlık, bayrak ve marşın önemine değiniliyor” ; Ö37 “Çünkü sürekli olarak ders anlatımlarında değindiğimiz gibi bayrak törenleri, milli bayramlarda uygulamalı yapıyorlar” ifadeleri ile bu kazanımı uygulanabilir kılan faktörün törenler olduğu ve ders anlatımlarıyla gerçekleştirilebilir olduğu ile ilişkilendirilmektedir.

“Teorik” (f=3) temasına vurgu yapan katılımcılardan bazılarının açıklamaları “Kazanıma uygun işlenmekte” (Ö5), “Bağımsızlığımız için verilen kurtuluş savaşını analiz eder” (Ö31), “.... İstiklal Marşının hangi şartlarda yazıldığını öğrenip, kıymetini anlıyorlar” (Ö34). Bu ifadeler “Bayrağımıza ve İstiklâl Marşına değer” vermeyi içeren kazanımın gerçekleştirilebilirliğini İstiklal Marşı ve Kurtuluş Savaşı ile ilgili bilginin bilinmesi ile ilişkilendirmektedir.

Katılımcıların ilgili kazanımın “Seviyeye Uygun” (f=2) temasını içeren açıklamalarını “Seviyesine uygun” (Ö28), “Bu konuda anlaşılıyor. Seviyeye uygun” (Ö32) ifadelerinde bulmak mümkündür. Her iki katılımcı kazanımın uygulanabilirliğini öğrenci seviyesine uygun olması ile ilişkilendirmiştir.

“Milli egemenlik ve bağımsızlık sembollerimizden Bayrağımıza ve İstiklal Marşına değer verir” kazanımına yönelik “Kararsızım” seçeneği belirten bir katılımcı (%3,4) ise neden olarak “Küçük sınıfta soyut kalıyor” (Ö1) ifadesi ile kazanımın küçük sınıfların yaş seviyesine göre soyut kalması nedeniyle gerçekleştirilme düzeyine ilişkin kararsız kaldığını belirtmiştir.

İlgili kazanımın gerçekleştirilebilirliğine “Katılmıyorum” yönünde olumsuz görüş bildiren katılımcıların neden sorusuna yönelik açıklamaları “Soyut” (f=2) teması ile ilişkili görülmüştür. Katılmıyorum seçeneğini belirten Ö17 “5. sınıf çocuklarımız milli egemenlik ve bağımsızlık gibi soyut kavramları kavrayamıyor”; Ö22 “Kısmen öğrencilerin farkındalığı çekilmeye çalışılsa da soyut kavramlar olması öğretmenin işini zorlaştırıyor” ifadeleri ile kazanımın soyut kavramlar içermesi nedeni ile uygulanabilir olmadığını düşünmektedirler.

Genel olarak katılımcı görüşlerine göre “Milli egemenlik ve bağımsızlık sembollerimizden Bayrağımıza ve İstiklal Marşına değer verir” 5. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanı 4. kazanımın %89,6 oranında gerçekleştirilebildiği sonucuna ulaşılabilir. Katılımcılar bu kazanımın gerçekleştirilebilir olmasını sosyo-kültürel değerlerimizle bağlantılı olması, öğrencinin hayatındaki birçok durum, olay, olgu ile ilişkili olması, öğrencilerin okul hayatında devamlı değinilen bir kazanım olması neticesinde hazırbulunuşluklarının olması, somutlaştırmaya uygun olması, öğrenilmesinin gerekliliği, teorik bir bilgiyi içermesi ve öğrenci seviyesine uygun olmasına dayandırmaktadır. Bu duruma karşı kazanımın gerçekleştirilemediğine

kararsız ve olumsuz yönde görüş bildiren sınırlı sayıda katılımcı (%10,3) kazanımın soyut olduğu yönünde görüş bildirmiştir.

Tablo 11: 5. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Kazanımlarının Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Anket Verilerinin Analizi

Kazanım	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1.Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir.	3,4	10,3	3,4	62,1	20,7
2.Yaşadığı yerin yönetim birimlerinin temel görevlerini açıklar.	6,9	17,2	10,3	55,2	10,3
3.Temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini açıklar.	0	0	3,4	75,9	20,7
4.Milli egemenlik ve bağımsızlık sembollerimizden Bayrağımıza ve İstiklal Marşına değer verir.	0	6,9	3,4	58,6	31,0

5. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımlarına yönelik anket verilerinin analizi genel tablo halinde tablo 11'deki gibidir. Bu tabloya göre 5. sınıf kazanımlarından en çok (%96,6) 3. kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik olumlu görüşler (Katılıyorum ve Tamamen Katılıyorum) yer almıştır. 5. sınıf 3. kazanımı sırasıyla 4. kazanım (%89,6), 1. kazanım (%82,8) ve 2. kazanım (%65,5) izlemektedir. 3. kazanıma yönelik olumsuz görüş (Hiç Katılmıyorum ve Katılmıyorum) yer almazken %6,9 oranında 4. kazanımın, %13,7 oranında 1. kazanımın, %24,1 oranında 2. kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik olumsuz görüş yer almıştır. 1. 3. ve 4. kazanıma yönelik öğretmenler %3,4 oranında kararsız olduğunu belirtirken 2. kazanıma yönelik %10,3 oranında kararsız olduğunu belirtmişlerdir.

4.2 İkinci Alt Problem 6. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Kazanımlarının Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Bulgular

Araştırmada 39 katılımcının görüşleri alınmıştır. Fakat 14 katılımcı 6. sınıf düzeyinde sosyal bilgiler dersine girmediği için bu kazanıma yönelik görüş bildirmemiştir. Dolayısıyla 6. sınıf kazanımlarında 25 katılımcının görüşleri değerlendirilmiştir. Aşağıda 6. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımlarının gerçekleştirilebilirliğine yönelik anket sonuçlarını içeren tablolara ve içerik analizlerine başlıklar halinde yer verilmiştir.

4.2.1 1. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Bulgular

“Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır” 6. sınıf 1. kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik anket verilerinin analizi Tablo 12’de gösterilmiştir.

Tablo 12: 6. Sınıf 1. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Anket Verilerinin Analizi

	N	%
Hiç Katılmıyorum	1	4,0
Katılmıyorum	1	4,0
Kararsızım	7	28,0
Katılıyorum	12	48,0
Tamamen Katılıyorum	4	16,0
Toplam	25	100,0

Tablo 12 incelendiğinde katılımcıların %48,0’ı “Katılıyorum”; %16,0’ı “Tamamen Katılıyorum”; %28,0’ı “Kararsızım”; %4,0’ı “Hiç Katılmıyorum”; %4,0’ı “Katılmıyorum” seçeneğini belirtmiştir.. Bu sonuçlara göre olumlu yönde görüş bildiren (Tamamen Katılıyorum ve Katılıyorum) toplam %64,0 oranında katılımcı kazanımın gerçekleştirilebilir olduğunu düşünmektedir. Öte yandan %8,0 oranında katılımcı kazanımın uygulanabilirliğine yönelik olumsuz (Katılmıyorum ve Hiç Katılmıyorum) yönde görüş bildirmiştir. Sonuç olarak 25 katılımcıdan 16’sı kazanımın gerçekleştirilebilir olduğunu düşünmektedir.

İlgili kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik görüşlerin tema ve kod analizi Tablo 13’de görülebilir.

Tablo 13: 6. Sınıf 1. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Görüşlerin Tema ve Kod Analizi

Tema	Kod	Katılımcı Kodu (n=25)	f	T
Olumlu Görüşler				
(Tamamen katılıyorum, katılıyorum) (n=16)				
Somut	Bugünle kıyaslarız; dünyadaki farklı örnekler; dünyada görülen; sınıf içi etkinlikler; yöntem, teknik.	Ö10, Ö13, Ö20, Ö23, Ö26, Ö30	6	18
Teorik	Kavratarak; fark etme; kavratıldı; analiz eder; değerlendirerek; kavrayabilir fakat özümseyemez; yönetim biçimlerini karşılaştırır.	Ö10, Ö13, Ö16, Ö18, Ö24, Ö27, Ö31	7	
Diğer	Sorun yok; soyut döneme geçmeleri.	Ö5, Ö17	2	
Cevapsız	-	Ö4, Ö35, Ö39	3	
Olumsuz Görüşler				
(Hiç Katılmıyorum, katılmıyorum) (n=2)				
Seviyeye Uygun	Seviyeye uygun değil, soyut.	Ö4, Ö7	2	
Nötr (Kararsızım) (n=7)				
Soyut	Uygun değil; zihinlerinde anlamlandıramamakta; zorlanmak; soyut kalması, karşılaştıracak bilinçte değil.	Ö6, Ö19, Ö29, Ö32, Ö37	5	7
Diğer	Oyunlarla öğretilir; yetenekleri yeterli değil.	Ö15, Ö3	2	

Tablo 13 incelendiğinde katılımcıların kazanımın gerçekleştirilmesine yönelik olumlu görüşleri genel olarak “Somut”, “Teorik” ve “Diğer” temalarıyla ilişkili görülmüştür.

İlgili kazanıma yönelik “Somut” (f=6) temasıyla ilişkilendirilebilecek açıklamalardan bazıları “Dünyadaki farklı örnekler dikkat çekiyor” (Ö26), “Sınıf içi etkinliklerle kalıcı öğrenmeler meydana geliyor” (Ö20), “Öğretim aşamasında uygulanan yöntem-teknikğin işe yaradığını düşünüyorum” (Ö23). Bu görüşleri belirten katılımcılar sınıfta yapılan birtakım uygulamalarla kazanımın somutlaştırılmasının sağlanması nedeniyle gerçekleştirilebilir olduğunu düşündürmektedir.

“Teorik” (f=7) temasına vurgu yapan katılımcılardan bazılarının açıklamaları “Demokrasi yönetiminin diğer yönetim biçimleri içerisinde en iyisi olduğunu fark etmesi” (Ö24), “Farklı yönetim biçimlerini karşılaştırarak hangisinin milli iradeye önem verdiğini analiz edebilir” (Ö16), “Tarihi süreçleri göz önünde bulundurarak yönetim biçimlerini karşılaştırır”, (Ö31). Katılımcılar bu ifadeleriyle kazanımın bilişsel süreçleri işe koşması nedeniyle gerçekleştiğine dikkat çekmektedir.

Kazanımın uygulanabilirliğine yönelik “Diğer” (f=2) teması altında yer alan açıklamada katılımcı Ö5 “Kazanımların verilmesinde herhangi bir sorun yoktur” ifadesi ile kazanımın gerçekleştirilebilirliğinde bir problemin olmadığını vurgulamıştır. İlgili kazanımın seviyeye uygun olmasına yönelik açıklamayı Ö17’nin “6. sınıf öğrencilerimiz soyut döneme geçtikleri için demokrasinin temel ilkelerini karşılaştırabiliyor” ifadesinde bulmak mümkündür. Kazanımın uygulanabilirliğine yönelik nedensel açıklamayı, altıncı sınıf öğrencisinin seviyesine uygun olması ile ilişkilendirmiştir.

“Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır” kazanımına yönelik “Kararsızım” seçeneğini belirten yedi görüşe rastlanmıştır. Bu görüşleri genel olarak “Soyut” (f=5) ve “Diğer” (f=2) temalarıyla ilişkili görülmüştür. Katılımcılar kazanımın soyut olduğuna yönelik görüşlerini “Seviyelerine uygun olmadığını düşünüyorum” (Ö6), “Yönetim biçimleri konusunda çoğu zaman karıştırıyorlar. Oligarşi, teokrasi gibi kelimeler fonetik olarak söylemesi zor geliyor ve zihinlerinde anlamlandırmakta zorlanıyorlar” (Ö19), “Akademik yönden ileri seviyede olan öğrenciler için problem oluşturmasa da öğrencilerin seviyesi için kazanım soyut kalıyor” (Ö29), “Konu biraz soyut kalıyor” (Ö32) ve “Çünkü yönetim biçimlerini karşılaştırabilecek bilinçte değiller” (Ö37), şeklinde ifade etmişlerdir. Dolayısı ile katılımcıların bu kazanıma yönelik kararsız kalma nedeninin kazanımın soyut kalması olduğu ileri sürülebilir. Diğer teması içerisinde yer alan iki görüş Ö3’ün “Karşılaştırma yetenekleri yeterli değil” ve Ö15’in “Genelde derste oyunlarla öğretiyoruz” ifadeleridir. Burada kazanımın karşılaştırma yapma becerisi içermesi nedeniyle öğrencilerin bunu yapabilme yeterliliğinin kısıtlı olduğu ve oyunlarla öğretilerilebilir olduğuna yönelik birbirine yakın iki görüş dikkat çekmektedir.

“Katılmıyorum” ve Hiç Katılmıyorum” yönünde olumsuz görüş bildiren katılımcıların neden sorusuna yönelik açıklamaları “Seviyeye Uygunsuz” (f=2) teması ile ilişkili görülmüştür. “Hiç Katılmıyorum” seçeneğini belirten Ö7 “Kavramlar öğrencinin seviyesine uygun değil” ifadesiyle Ö14 “ Katılmıyorum” seçeneğini belirterek “5. ve 6. sınıflar için soyut kalan bir konu” ifadesiyle görüş bildirmiştir. Bu katılımcıların kazanımın öğrenci seviyesine uygun olmamasından

dolayı uygulanabilir olmadığı yönünde görüş bildirdiğini söylemek mümkün olabilmektedir.

Genel olarak katılımcı görüşleri incelendiğinde “Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini kararlaştırır” 6. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanı 1. kazanımının %64,0 oranında gerçekleştirilebildiği sonucuna ulaşılabilir. Katılımcılar bu kazanımın gerçekleştirilebilir olmasını; dünyadan farklı örneklerin sunulabilmesi, kıyaslama yapmaya elverişli ve deneyimlenebilir olmasının yanı sıra teorik bir içerik barındırması ve yaş seviyesine uygun olmasına dayandırmaktadır. Bu duruma karşı olumsuz yönde (Katılmıyorum ve Hiç Katılmıyorum) görüş bildiren sınırlı sayıda katılımcı kazanımın öğrenci seviyesine uygun olmadığı yönünde görüş bildirmiştir. Nötr (Kararsızım) yönde görüş bildiren katılımcılar ise kazanımın soyut kalması ve öğrencilerin düşünme becerilerinin henüz kazanımı gerçekleştirmeye hazır olmadığına vurgu yapmıştır.

4.2.2 2. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Bulgular

“Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde yasama, yürütme ve yargı güçleri arasındaki ilişkiyi açıklar” 6. sınıf 2. kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik anket verilerinin analizi Tablo 14’de gösterilmiştir.

Tablo 14: 6. Sınıf 2. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Anket Verilerinin Analizi

	N	%
Hiç Katılmıyorum	3	12,0
Katılmıyorum	3	12,0
Kararsızım	7	28,0
Katılıyorum	10	40,0
Tamamen Katılıyorum	2	8,0
Toplam	25	100,0

Tablo 14 incelendiğinde ilgili kazanımın gerçekleştirilmesinde katılımcıların %40’ı “Katılıyorum”; %8,0’ı “Tamamen Katılıyorum”; %28,0’ı “Kararsızım” ve %12,0’ı “Hiç Katılmıyorum”; %12,0’ı “Katılmıyorum” seçeneğini işaretlemiştir. Bu sonuçlara göre olumlu yönde görüş bildiren (Tamamen Katılıyorum ve Katılıyorum) toplam %48,0 oranında katılımcı, kazanımın gerçekleştirilebilir olduğunu düşünmektedir. Öte yandan %24,0 oranında katılımcı kazanımın uygulanabilirliğine yönelik olumsuz (Katılmıyorum ve Hiç Katılmıyorum) ve dörtte biri de kararsız

yönde görüş bildirmiştir. Sonuç olarak 25 katılımcıdan 12'si kazanımın gerçekleştirilebilir olduğunu düşünmektedir.

İlgili kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik görüşlerin tema ve kod analizi Tablo 15'de görülebilir.

Tablo 15: 6. Sınıf 2. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Görüşlerin Tema ve Kod Analizi

Tema	Kod	Katılımcı Kodu (n=25)	f	T
Olumlu Görüşler				
(Tamamen katılıyorum, katılıyorum) (n=12)				
Soyut	Soyut düzeyde; soyut kavramlar; yasama yürütme karıştırılıyor.	Ö5, Ö15, Ö27	3	13
Teorik	Bilgi düzeyinde; kavranabilir; kavrar, LGS'de soru geliyor; bilgi birikimi kazandırmak; öğretildi; fark eder; önemini analiz eder.	Ö3, Ö10, Ö13, Ö16, Ö27, Ö31, Ö32	7	
Cevapsız	-	Ö4, Ö35, Ö39	3	
Olumsuz Görüşler				
(Hiç Katılmıyorum, katılmıyorum) (n=6)				
Soyut	Somutlaştırılması zor; konular soyut; yaşlarına uygun değil.	Ö7, Ö14, Ö19	3	
Teorik	İlişkiyi kavrayamama; aktif katılımı sağlayamamakta.	Ö17, Ö18	2	
Diğer	Hazırbulunuşlukları yetersiz.	Ö29	1	
Nötr (Kararsızım) (n=7)				
Soyut	Soyut gelmekte; soyut kavramlar; konuların soyut olması.	Ö6, Ö20, Ö24, Ö26	4	7
Diğer	Sistem değişti; dönemin son konusu; demokrasinin yaşanmaması.	Ö23, Ö30, Ö37	3	

Tablo 15 incelendiğinde katılımcıların kazanımın gerçekleştirilmesine yönelik olumlu görüşleri genel olarak “Soyut” ve “Teorik” temalarıyla ilişkili görülmüştür.

İlgili kazanıma yönelik “Soyut” (f=3) temasıyla ilişkilendirilebilecek açıklamalardan bazıları “Soyut kavramlar olduğu için öğrenci seviyesine uygun etkinliklerle vermeye çalışılmaktadır” (Ö5), “Yargı konusunda olmasa da yasama ve yürütme konusunda karıştırıyorlar” (Ö15), “Kuvvetlerin soyut düzeyde olması kazanımın verilmesinde sıkıntılara neden olabilmekte ama ileriki seviyelerde hazırbulunuşluk kazandırmak için bilgi düzeyinde bu kavramlar edinilebilir” (Ö27) şeklinde ifade edilmiştir. Bu ifadelerde dikkat çekici olan katılımcılar kazanımın uygulanabilir

olduğunu düşünmüş fakat soyut kaldığını belirterek farklı uygulamalarla ve ön bilgi oluşturmak için kazanımın gerçekleştirilebildiğine vurgu yapmışlardır. Bu görüşler kazanımın soyut olmasına rağmen gerçekleştirilebilir olduğunu düşündürmektedir.

İlgili kazanımın “Teorik” (f=7) temasına vurgu yapan katılımcılardan bazılarının açıklamaları “Yeterli bilgi birikimini kazandırdığımı düşünüyorum” (Ö3), “Devletin üç temel organı ve bunların görevleri öğretildi” (Ö10), “Güçler ayrılığının demokrasi için ne kadar önemli olduğunu kavrar” (Ö16) şeklindedir. Bu ifadeler kazanımın bilişsel olarak gerçekleştiğine dikkat çekmektedir.

“Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde yasama, yürütme ve yargı güçleri arasındaki ilişkiyi açıklar” kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik olumsuz görüş bildiren (Katılmıyorum ve Hiç Katılmıyorum) yönünde katılımcıların neden sorusuna yönelik açıklamaları “Soyut” (f=3), “Teorik” (f=2) ve “Diğer” (f=1) teması ile ilişkili görülmüştür. “6. sınıf değil de 8. sınıfta olsa daha iyi olur. Somutlaştırması zor oluyor. Öğrenci algılayamıyor” (Ö7), “Güçler ayrılığı, meclis hükümeti sistemi, kabine sistemi gibi konular oldukça soyut kalıyor” (Ö19). İfadeleri ile katılımcılar kazanımın gerçekleştirilebilir olmadığını, kazanımın soyut kalması ile ilişkilendirmiştir. Farklı görüşlerden Ö18 “Aktif katılımı sağlayamadığı için”, Ö17 “Çünkü bu dönemde yasama, yürütme ve yargı kavramları yüzeysel öğrenebiliyorlar. Aradaki ilişkiyi kavrayamıyorlar” ifadeleriyle kazanımın teoride kalmasının gerçekleştirilebilirliği olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Ö29 ise “Öğrencilerin kazanımla ilgili hazırbulunuşluğu yeterli olmadığından kazanım öğrencilere yeteri kadar verilemiyor” görüşünü belirtmiştir.

“Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde yasama, yürütme ve yargı güçleri arasındaki ilişkiyi açıklar” kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik “Kararsızım” yönünde görüş bildiren katılımcıların neden sorusuna yönelik açıklamaları “Soyut” (f=4) ve “Diğer” (f=3) teması ile ilişkili görülmüştür. Ö6 “Çocuklara daha soyut geldiği için kavratmakta güçlük çekiyorum”, Ö20 “Soyut kavramlar olduğu için öğrencilerin anlaması zor oluyor”, Ö24 “Konuların biraz soyut kalması, yaşa uygun olmaması”, Ö26 “Soyut kalıyor” ifadelerinde bulunmuştur. İfadelerden de anlaşılacağı üzere kazanımın soyut kalması kazanımın uygulanabilirliği konusunda katılımcıları kararsız bırakmıştır. “Nötr” (kararsızım) yönünde görüş bildiren katılımcıların farklı açıklamaları ise Ö37'nin “Ev yaşamında demokrasiyi fazla yaşayamamaları ve

güncel olaylarda medyanın olumsuz örnekler nedeni ile açıklayamıyorlar”, Ö30’un “Sistem değişti” ve Ö23’ün “Özellikle dönemin son konusuna dahil edilmiş olması ve ders kitabının geneline yayılmamasından dolayı kalıcı olmamaktadır” ifadeleridir.

Genel olarak katılımcı görüşlerine göre “Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde yasama, yürütme ve yargı güçleri arasındaki ilişkiyi açıkla” 6. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanı 2. kazanımın %48,0 oranında gerçekleştirilebildiği sonucuna ulaşılabilir. Katılımcılar bu kazanımın soyut olmasına rağmen etkinliklerle gerçekleştirilebilir olmasına, teorik bir içerik barındırmasından dolayı gerekli bilgilerin öğrenciye verilmesine ve merkezi sınavlarda bu konudan soru gelmesine dayandırmaktadır. Bu duruma karşı olumsuz yönde (Katılmıyorum ve Hiç Katılmıyorum) görüş bildiren katılımcılar, kazanımın soyut kaldığı ve deneyimlemeye elverişli olmadığı, teoride kaldığı yönünde görüş bildirmiştir. Nötr (Kararsızım) yönde görüş bildiren katılımcılar ise kazanımın soyut kalması, deneyimlemenin gerçekleşmemesi ve dönemin sonlara konulan bir konu olmasından ve Türkiye’de uygulanan parlamenter sistemden başkanlık sistemine geçiş yaşandığından dolayı nötr (Kararsızım) yönünde görüş bildirmişlerdir.

“Neden?” kısmında yapılan gerekçelendirmelere bakıldığı zaman “Kararsızım”, “Katılmıyorum”, “Hiç Katılmıyorum” hatta kazanımın uygulanabilir olduğunu vurgulayan “Katılıyorum” ve “Tamamen Katılıyorum” seçeneklerini belirten katılımcıların birçoğu kazanımın soyut, uygulamaya (deneyime) dökememe dolayısıyla sadece teoride kazandırılmaya çalışıldığı yönünde görüş bildirmiştir.

4.2.3 3. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Bulgular

“Yönetimin karar alma sürecini etkileyen unsurları analiz eder.” 6. sınıf 3. kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik anket verilerinin analizi Tablo 16’da gösterilmiştir.

Tablo 16: 6. Sınıf 3. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Anket Verilerinin Analizi

	N	%
Hiç Katılmıyorum	4	16,0
Katılmıyorum	6	24,0
Kararsızım	9	36,0
Katılıyorum	5	20,0
Tamamen Katılıyorum	1	4,0
Toplam	25	100,0

Tablo 16 incelendiğinde; katılımcıların %20,0'ı “Katılıyorum”; %4,0'ı “Tamamen Katılıyorum”; %16,0'ı “Hiç Katılmıyorum”; %24,0'ı “Katılmıyorum” ve %36,0'ı “Kararsızım” seçeneğini işaretlemiştir. Bu sonuçlara göre kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik olumsuz yönde görüş bildiren (Hiç Katılmıyorum ve Katılmıyorum) katılımcıların oranı %40,0'dır. Öte yandan %24,0 oranında katılımcı kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik olumlu yönde (Tamamen Katılıyorum ve Katılıyorum) görüş bildirmiştir. Sonuç olarak 6 sınıf 3. Kazanıma yönelik 25 katılımcıdan 10'u kazanımın gerçekleştirilebilir olmadığını, 9'u kararsız kaldığını, 6'sı ise kazanımın gerçekleştirilebilir olduğunu belirtmiştir.

İlgili kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik görüşlerin tema ve kod analizi Tablo 17'de görülebilir.

Tablo 17: 6. Sınıf 3. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Görüşlerin Tema ve Kod Analizi

Tema	Kod	Katılımcı Kodu (n=25)	f	T
Olumlu Görüşler				6
(Tamamen katılıyorum, katılıyorum) (n=6)				
Teorik	Kavrar; bilir; öğrenir.	Ö16, Ö10, Ö15	3	
Diğer	Somutlaştırılabilir; soyut ve ilgi çekmemesi.	Ö27, Ö24	2	
Cevapsız	-	Ö35	1	
Olumsuz Görüşler (Hiç Katılmıyorum, katılmıyorum) (n=10)				10
Seviyeye uygunsuz	Seviyeleri yeterli değil; seviyelerinin üstünde; soyut kalıyor; ilişkilendirmesi zor.	Ö3, Ö6, Ö7, Ö17, Ö18, Ö19, Ö23, Ö29	8	
Diğer	Zaman yok.	Ö4	1	
Cevapsız		Ö14	1	
Nötr (Kararsızım) (n=1)				
Seviyeye uygunsuz	Soyut konu; soyut kavramlar; seviyeye uygun değil.	Ö21, Ö26, Ö30, Ö31, Ö37, Ö39	6	9
Diğer	Etkinliklerle artırılabilir; kalabalık gruplar güçleştiriyor; yönetenler üzerinde.	Ö5, Ö13, Ö20	3	

Tablo 17 incelendiğinde katılımcıların kazanımın gerçekleştirilmesine yönelik olumsuz ve kararsız yönünde görüşler belirtmeleri genel olarak “Seviyeye Uygunsuz” ve “Diğer” temalarıyla ilişkili görülmüştür.

Olumsuz yönde (Hiç Katılmıyorum ve Katılmıyorum) “Seviyeye Uygunsuz” (f=8) temasıyla ilişkilendirilebilecek açıklamalardan bazıları “Bu konu ile ilgili algılama seviyeleri yeterli değil” (Ö3) “Seviyelerin üstünde” (Ö6) “Bu konu soyut

kalabiliyor” (Ö17) şeklindedir. Bu görüşler, kazanımın öğrenci seviyesi üstünde olması nedeniyle gerçekleştirilebilir olmadığını düşündürmektedir.

“Diğer” (f=1) temasıyla Ö4 “Zaman yok” ifadesi ile kazanım yeterli ders saatinin olmaması nedeniyle gerçekleştirilemediğini ileri sürmektedir.

Nötr yönde (Kararsız) görüş bildiren katılımcıların “Seviyeye Uygunsuz” (f=6) temasıyla ilişkilendirilebilecek açıklamalarından bazıları “Seviyeye uygun değil” (Ö26), “Öğrenciler için biraz soyut kalmaktadır” (Ö31), “Soyut bir konu olduğundan, öğrenci yaşı itibarı ile analiz edemeyebilir” (Ö37), “Soyut kavramlar olması” (Ö39) şeklindedir. Bu ifadeler katılımcıların kazanımın öğrenci seviyesine uygun olmaması ve dolayısıyla soyut kalması nedeniyle gerçekleştirilebilirliğine yönelik kararsız kaldıklarını düşündürmektedir. “Diğer” (f=3) temasıyla görüşlerine yer verdiğimiz diğer katılımcılar “Etkinlikler artırılabilir” (Ö5), “Kalabalık grupla işlenmesinde güçlük yaşanıyor” (Ö20) ifadeleriyle koşullu açıklamalarda bulunmuşlardır. Kazanımın gerçekleştirilmesinin koşulunu sınıfta az öğrenci bulunması ve etkinlik sayısının çokluğuna bağlamışlardır.

İlgili kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik “Katılıyorum” ve “Tamamen Katılıyorum” yönünde olumlu görüş bildiren katılımcıların neden sorusuna yönelik açıklamaları “Teorik” (f=3) ve “Diğer” (f=2) teması ile ilişkili görülmüştür. Olumlu yönde görüş bildiren Ö10 “Demokrasi ile yönetilen ülkelerde birçok unsurun yönetimin karar alma sürecini etkilediğini bilir”; Ö15 “Devletin yönetim birimleri ve etkilerini öğrenir”; Ö16 “Yönetimin karar alma süreçlerini kavrar” ifadesi ile gerekçelendirme yaparak kazanımın teorik yönü ile ilgili açıklamada bulunmuştur. Ö27 “Kazanım ne kadar da soyut olsa da sınıf içinde yaşamında bir hikâyeden yola çıkarak karar alma süreçlerini ve bunun etkilerini somutlaştırabiliriz”; Ö24 “Katılıyorum” seçeneğini belirtmesine rağmen “Soyut ve ilgi çekmemesi” şeklinde uygulanabilir olmadığına dair bir ifadede bulunarak çelişkili bir açıklamada bulunmuştur. Bir katılımcı ise (Ö35) “Katılıyorum” seçeneğini belirtmesine rağmen “Neden?” kısmını boş bırakmıştır.

Görüldüğü üzere “Yönetimin karar alma sürecini etkileyen unsurları analiz eder” 6. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanı 3. kazanımına yönelik olumsuz (Hiç Katılmıyorum ve Katılmıyorum) yönde görüş bildiren katılımcıların oranı %40,0’dır. Nötr (Kararsızım) yönünde görüş bildiren katılımcıların oranı ise %36,0’dır. Bu iki

grup arasında oran olarak çok az farklılık görülmektedir. Genel olarak olumsuz yönde görüş bildiren katılımcılar 6. sınıf 3. kazanımın soyut olması, öğrencilerin seviyesine uygun olmaması ve zamanın yetersiz olması üzerine vurgu yapmıştır. İlgili kazanıma yönelik olumlu, olumsuz ve nötr yönde belirtilen görüşlerde çoğunlukla kazanımın soyut olması ve öğrenci seviyesine uygun olmaması vurgulanmıştır.

4.2.4 4. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Bulgular

“Toplumsal hayatımızda demokrasinin önemini açıklar” 6. sınıf 4. kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik anket verilerinin analizi Tablo 18’de gösterilmiştir.

Tablo 18: 6.sınıf 4. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Anket Verilerinin Analizi

	N	%
Hiç Katılmıyorum	0	0
Katılmıyorum	0	0
Kararsızım	1	4,0
Katılıyorum	17	68,0
Tamamen Katılıyorum	7	28,0
Toplam	25	100,0

Tablo 18 incelendiğinde; katılımcıların %68,0’ı “Katılıyorum”; %28,0’ı “Tamamen Katılıyorum”; %4,0’ı “Kararsızım” seçeneğini işaretlemiştir. Bu duruma karşı kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik olumsuz (Katılmıyorum ve Hiç Katılmıyorum) yönde görüş bildiren katılımcı yoktur. Sonuç olarak 6. sınıf 4. kazanımının 25 katılımcıdan 24’ü %96,0’ı kazanımın gerçekleştirilebilir olduğunu düşünmektedir.

İlgili kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik görüşlerin tema ve kod analizi Tablo 19’da görülebilir.

Tablo 19: 6. Sınıf 4. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Görüşlerin Tema ve Kod Analizi

Tema	Kod	Katılımcı Kodu (n=25)	f	T
Olumlu Görüşler				
(Tamamen katılıyorum, katılıyorum) (n=24)				
Teorik	Demokrasi açısından değerlendirir; bilgi birikimi, kavrayabilir; uygun işlenmekte.	Ö3, Ö5, Ö10, Ö13, Ö15, Ö16, Ö18, Ö19, Ö24, Ö37	10	28
Somut	Aile içinde açıklanabilir; okul ve aile hayatından örnek olaylar; günlük hayattan örnekler, somut yaşantılar; 15 Temmuz.	Ö17, Ö19, Ö20, Ö26, Ö27, Ö29, Ö32	7	
Pratik	Okulda öğrenci temsilcisi seçimi; tecrübe; uygulayabiliyorlar.	Ö3, Ö20, Ö23, Ö30, Ö31	5	
Zorunluluk	Demokrasinin vazgeçilmezliği vurgulanır; oy kullanmalı; bilmeli.	Ö6, Ö27	2	
Cevapsız	-	Ö4, Ö14, Ö35, Ö39	4	
Nötr (Kararsızım) (n=1)				
Diğer	Kısmen.	Ö8	1	

Tablo 19 incelendiğinde katılımcıların kazanımın gerçekleştirilmesine yönelik olumlu görüşleri genel olarak “Teorik”, “Somut”, “Pratik” ve “Zorunluluk” temalarıyla ilişkili görülmüştür.

Katılımcı görüşleri kazanımın ağırlıklı olarak teorik olarak gerçekleştiğine yöneliktir. Nitekim kazanım bilişseldir. Kazanımın “Teorik” (f=10) temasına vurgu yapan katılımcılar “Dünyadaki en iyi yönetim şeklinin demokrasi olduğunu bilir” (Ö10), “Demokrasinin vazgeçilmezliği vurgulanır” (Ö13, “Demokrasi olmazsa haklarını kullanamayacağını bilir” (Ö15), “Demokrasiyi tam anlamı ile kavrayabilen öğrenciler bunun toplumsal yaşamdaki önemini fark ederler” (Ö37) şeklinde görüş bildirmişlerdir. Bu ifadeler kazanımın bilişsel boyutta gerçekleştiğine dikkat çekmektedir.

“Somut” (f=7) temasıyla ilişkilendirilebilecek açıklamalardan bazıları “15 Temmuz sürecinden sonra çocuğun sıkça duyduğu bir kavram olduğundan anlaması, konuyu içselleştirmesi kolay oluyor” (Ö19), “Okul ve aile hayatındaki önemli kararları örnek olaylar vererek kazanım gerçekleşebilir” (Ö27), “Günlük hayattan çeşitli örneklerle demokrasinin önemine dair öğrencilerde farkındalık oluşturulabiliyor” (Ö32) şeklindedir. Katılımcıların görüşleri kazanımın; güncel olaylarla ve yaşantılarla

bağlantılı olması ve örnek vermeye elverişli olması nedeniyle kazanımın gerçekleştirilebilir olduğunu düşündürmektedir.

Katılımcıların “Pratik” (f=5) temasıyla ilişkili olarak kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik görüşleri “Özellikle insan ilişkilerinde saygı, sevgi, hak ve sorumluluklar konusunda bilinçlendiklerini düşündüğümüz bireyler hayatlarında uyguluyorlar” (Ö23), “Öğrenci temsilciliği seçimlerinde oy kullandık” (Ö30), “Okulda okul öğrenci temsilcisini seçerek, oy kullanarak demokrasinin bilincine varır” (Ö31) şeklindedir. Bu ifadeler kazanımın doğrudan deneyimlenebilir olması nedeniyle gerçekleştirilebilir olduğunu göstermektedir.

“Zorunluluk” (f=2) temasına yönelik açıklamaları Ö6’nın “Demokratik bir ülke olduğumuz için önemini bilmeli” Ö27’nin “Okul ve aile hayatındaki önemli kararları örnek olaylar vererek kazanım gerçekleşebilir. Okul temsilcisinin seçilmesinde oy kullanmalı” ifadelerinde bulmak mümkündür. Her iki katılımcı kazanımın uygulanabilirliğini, yapılması gerekli bir durum olması ile ilişkilendirmiştir.

“Toplumsal hayatımızda demokrasinin önemini açıkla” kazanımına yönelik “Kararsızım” seçeneğini belirten sadece bir görüşe rastlanmıştır. Gerekçelendirme olarak Ö8 “Kısmen” açıklamasında bulunmuştur. Bu duruma karşı kazanımın uygulanabilirliğine yönelik olumsuz yönde fikirleri sunan “Katılmıyorum” ve “Hiç Katılmıyorum” seçeneğini belirten katılımcı bulunmamaktadır.

Büyük bir katılımcı oranı (%96,0) “Toplumsal hayatımızda demokrasinin önemini açıkla” 6. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanı 4. kazanımın gerçekleştirilebilir olduğuna yönelik görüşlerini sunmuşlardır. Kazanımın somut yaşantılar sunması, öğrencinin okulda ve ailede kazanımı deneyimleme fırsatı bulması, kazanıma yönelik örneklerin varlığı, teorik içerik barındırmasının gerçekleştirilebilirliğini sağladığı ileri sürülebilir. Bu duruma karşı kazanımın gerçekleştirilebilir olmadığına yönelik bir görüşe rastlanılmamaktadır.

4.2.5 5. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Bulgular

“Toplumsal hayatımızda demokrasinin önemini açıkla” 6. sınıf 5. kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik anket verilerinin analizi Tablo 20’de gösterilmiştir.

Tablo 20: 6. Sınıf 5. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Anket Verilerinin Analizi

	N	%
Hiç Katılmıyorum	0	0
Katılmıyorum	2	8,0
Kararsızım	3	12,0
Katılıyorum	16	64,0
Tamamen Katılıyorum	4	16,0
Toplam	25	100,0

Tablo 20 incelendiğinde; kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik katılımcıların %64,0'ı “Katılıyorum”; %16,0'ı “Tamamen Katılıyorum”; %12,0'ı “Kararsızım” seçeneğini işaretlemiştir. Bu duruma karşı olumsuz yönde görüş bildiren “Katılmıyorum” seçeneğini belirten %8,0 oranında katılımcıya karşı “Hiç Katılmıyorum” seçeneği yönünde görüş bildiren katılımcı yoktur. Sonuç olarak 25 katılımcıdan 20'si (%80,0) 6. sınıf 5. kazanımın gerçekleştirilebilir olduğunu düşünmektedir.

İlgili kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik görüşlerin tema ve kod analizi Tablo 21'de görülebilir.

Tablo 21: 6. Sınıf 5. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Görüşlerin Tema ve Kod Analizi

Tema	Kod	Katılımcı Kodu (n=25)	f	T
Olumlu Görüşler				
(Tamamen katılıyorum, katılıyorum) (n=20)				
Somut	Örnek hikayeler ve olaylar anlatılarak; günlük hayat; bol örnekler.	Ö19, Ö23, Ö27, Ö31, Ö32	5	26
Teorik	Konulara göre veriliyor; ifade etmek, teoride bilir toplumda göremez; önemini bilir; farkındadır; kavrar, bilmeli.	Ö5, Ö10, Ö13, Ö14, Ö15, Ö16, Ö20, Ö24, Ö30, Ö31, Ö32, Ö37	12	
Pratik	Bu hakları kullanarak; davranır.	Ö6, Ö16, Ö30, 32	4	
Hazırbulunuşluk	5. sınıfta kavramları aldığı için; 5. sınıftan itibaren bilinçli olduklarından.	Ö18, Ö23	2	
Cevapsız	-	Ö4, Ö35, Ö39	3	
Olumsuz Görüşler (Katılmıyorum) (n=2)				
Seviyeye Uygunsuz	Kavram algısı oluşmadı; anlamakta zorlanıyor.	Ö7, Ö29	2	2
Nötr (Kararsızım) (n=3)				
Seviyeye Uygunsuz	Yetenekleri tam değil; farkında değil; kavramlar uzak geliyor.	Ö3, Ö17, Ö26	3	3

Tablo 21 incelendiğinde katılımcıların kazanımın gerçekleştirilmesine yönelik olumlu görüşleri genel olarak “Somut”, “Teorik”, “Pratik” ve “Hazırbulunuşluk” temalarıyla ilişkili görülmüştür.

İlgili kazanımın gerçekleştirilmesinde en çok “Teorik” (f=12) temasına vurgu yapılmıştır. Bu temaya ilişkin katılımcılardan bazılarının açıklamaları “Bu kazanımı teoride bilir ama uygulamada ve bu konunun uygulanma örneklerini toplumda göremez” (Ö14), “Haklarının anayasaya göre belirlendiğini öğrenir” (Ö15), “Gerektiğinde haklarını kullanabilmeli, herhangi bir engellemede başvuru yapacağı yerleri bilmeli” (Ö24), “Anayasa maddelerini derslerimizde konulara göre verdiğimizden bu konuda bilgililer” (Ö37) şeklindedir. Bu ifadeler kazanımın pratik (uygulamalı) olmaktan ziyade bilişsel olarak gerçekleştiğine dikkat çekmektedir.

“Somut” (f=5) temasıyla ilişkilendirilebilecek açıklamalardan bazıları “Bol örneklerle desteklenen bir konu olduğundan uygulanabilir” (Ö19), “Sahip olmuş olduğu hakların ve sorumlulukların güvence altında olduğunu örnek hikâyeler ve

olay anlatılarak kavratılmaktadır” (Ö27), “Somut örnekler verebiliyoruz” (Ö32) şeklindedir. Bu görüşler kazanımın somutlaştırılmaya uygun olması nedeniyle gerçekleştirilebilir olduğunu düşündürmektedir.

İlgili kazanımın gerçekleştirilmesinde “Pratik” (f=4) temasıyla ilişkili olarak “Temel hak ve hürriyetlerimizi günlük hayatında kullandığı için” (Ö6), “Eğitim hakkı, sağlık hakkı gibi birçok temel haklarımızı ifade ederek ve bu hakları kullanarak (Ö30), “Haklarını ve sorumluluklarını bilip, ona göre davranır” (Ö16) ifadelerine rastlanmıştır. Bu ifadeler dikkate alındığında kazanımın öğrencinin doğrudan kendi hayatı içinde deneyimlenebilir olması nedeniyle uygulanabilirliğini (pratikliği) sağladığı ileri sürülebilir.

İlgili kazanımın gerçekleştirilmesinde “Hazırbulunuşluk” (f=2) temasına yönelik açıklamaları Ö18’in “5. sınıfta birey rol, sorumluluk kavramlarını aldığı için 6. sınıfta daha kalıcı öğrenme gerçekleşir.” Ö23’ün “Çocuklar 5. sınıftan itibaren hakları ve sorumlulukları hakkında bilinçli olduklarından ve günlük yaşantılarına uyguladıklarından farkındalık olduğunu düşünüyorum” ifadelerinde bulmak mümkündür. Her iki katılımcı kazanımın uygulanabilirliğine yönelik nedensel açıklamayı, daha önceki öğrenilen bilgilerle ilişkilendirmiştir.

İlgili kazanımına yönelik “Kararsızım” seçeneğini belirten üç katılımcı görüşüne rastlanmıştır. Katılımcılar “Seviyeye Uygunsuz” (f=3) teması ile “Karşılaştırma yetenekleri tam değil” (Ö3), “Bu dönemde evet hak ve sorumluluklarının farkında ama anayasal güvence altında olduğunun farkında değil” (Ö17), “Anayasa gibi kavramlar uzak geliyor” (Ö26) açıklamasında bulunmuşlardır. Dolayısıyla katılımcıların kazanımın öğrenci seviyesine uygun olmadığını düşünerek kararsızım seçeneğini belirttikleri ileri sürülebilir.

İlgili kazanımın gerçekleştirilmesine olumsuz yönde görüş (Katılmıyorum ve Hiç Katılmıyorum) bildiren katılımcılar sadece “Katılmıyorum” seçeneğini belirtmiştir. Neden sorusuna yönelik açıklamaları “Seviyeye Uygunsuz” (f=2) teması ile ilişkili görülmüştür. Ö7’nin “Anayasal kavram algısı henüz oluşmadı. Çocuklar hak ve sorumluluklarını anayasal açıdan düşünemiyorlar”, Ö29’un “Vatandaş ve anayasa kavramlarını öğrenciler anlamakta zorlanıyor. Özellikle anayasa kavramını öğretirken zorlanıyorum” açıklamaları ile ilgili kazanımda geçen kavramların öğrenci seviyesine uygun olamaması nedeniyle öğrencilerin anlamakta zorluk

çekmeleri kazanımın gerçekleştirilebilirliğini olumsuz yönde etkilediği ileri sürülebilir.

Genel olarak katılımcı görüşlerine göre “Türkiye Cumhuriyeti'nin etkin bir vatandaşı olarak hak ve sorumluluklarının anayasal güvence altında olduğunu açıklar” 6. sınıf 5. kazanımın %80,0 oranında gerçekleştirilebildiği sonucuna ulaşılabilir. Katılımcılar bu kazanımın gerçekleştirilebilir olmasını öğrencilerin hazırbulunuşluğuna, kazanımın günlük yaşamla ilişkili olarak örnek vermeye uygun olmasına, deneyimlenebilir ve teorik olmasına dayandırmaktadır. Bu duruma karşı sınırlı sayıda katılımcı kazanımın uygulanabilirliğine yönelik “Kararsızım” ve “Katılmıyorum” seçeneğini belirlemiştir. Her iki seçeneği belirten katılımcılar öğrencilerin anayasa kavramını anlamakta zorlanmalarını kazanımın seviyelerine uygun olmaması ile açıklamaktadırlar.

4.2.6 6. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Bulgular

“Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder” 6. sınıf 6. kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik anket verilerinin analizi Tablo 22’de gösterilmiştir.

Tablo 22: 6. Sınıf 6. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Anket Verilerinin Analizi

	N	%
Hiç Katılmıyorum	1	4,0
Katılmıyorum	2	8,0
Kararsızım	3	12,0
Katılıyorum	13	52,0
Tamamen Katılıyorum	6	24,0
Toplam	25	100,0

Tablo 22 incelendiğinde ilgili kazanıma yönelik katılımcıların %52,0’ı “Katılıyorum”; %24,0’ı “Tamamen Katılıyorum”; %12,0’ı “Kararsızım” seçeneğini işaretlemiştir. Bu duruma karşı 6. sınıf 6. kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik olumsuz yönde görüş bildiren ve “Katılmıyorum” seçeneğini belirten %8,0 oranında katılımcı varken “Hiç Katılmıyorum” seçeneği yönünde görüş bildiren %4,0 oranında katılımcı vardır. Sonuç olarak 25 katılımcıdan 19’u (%76,0) kazanımın gerçekleştirilebilir olduğunu düşünmektedir.

6.sınıf 6. kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik görüşlerin tema ve kod analizi Tablo 23’de görülebilir.

Tablo 23: 6. Sınıf 6. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Görüşlerin Tema ve Kod Analizi

Tema	Kod	Katılımcı (n=25)	Kodu	f	T
Olumlu Görüşler					
(Tamamen katılıyorum, katılıyorum) (n=19)					
Somut	Tarihimizden örnekler; kesitler; kadınların meslek seçmesi; güncel örnekler; örnek şahsiyetler.	Ö10, Ö17, Ö26, Ö27, Ö29, Ö30, Ö31, Ö32		8	19
Teorik	Önemini kavıyorlar; anlatılır; bilgi verilir; bilgi birikimi.	Ö3, Ö6, Ö13, Ö15, Ö16, Ö23, Ö37		7	
Diğer	İsteklidirler; bilmesi gerekir.	Ö18, Ö24		2	
Cevapsız	-	Ö35, Ö39		2	
Olumsuz Görüşler					
(Hiç Katılmıyorum, katılmıyorum) (n=3)					
Tutarsız	Örnek yok; aksini ispat eden çok şey var.	Ö7, Ö14		2	
Cevapsız	-	Ö4		1	
Nötr (Kararsızım) (n=3)					
Diğer	Konularda çok fazla yer almamaktadır; olumsuz örnekler; erkeklerde ilgi çekici değil.	Ö5, Ö19, Ö20		3	3

Tablo 23 incelendiğinde katılımcıların kazanımın gerçekleştirilmesine yönelik olumlu görüşleri genel olarak “Somut”, “Teorik”, ve “Diğer” temalarıyla ilişkili görülmüştür.

İlgili kazanımın gerçekleştirilmesine yönelik “Somut” (f=8) temasıyla ilişkilendirilebilecek açıklamalardan bazıları Ö10’un “Toplumda kadının yerinin önemi güncel örneklerle verildiği için”, Ö17’nin “Özellikle verilen örneklerin güncel olması kadına verilen değer fark edilmesini sağlıyor” ve Ö29’un “Günlük hayattan örneklerle destekleyerek bu kazanım oldukça kolay verilebiliyor” şeklindedir. Bu ifadeler dikkate alındığında 6. sınıf 6. Kazanımın güncel örnekler sunarak somutlaştırılmasının gerçekleştirilebilirliği sağladığı ileri sürülebilir.

İlgili kazanımın “Teorik” (f=7) temasına vurgu yapan katılımcılardan bazılarının açıklamaları “İlk Türk devletlerinden başlayarak günümüze kadar kadına verilen

değer hakkında bilgi verilir” (Ö6), “Kadının toplum hayatında eşit haklarda ve vazgeçilemez bireyler olduğu anlatılır”(Ö13) ve “Eski Türk toplumlarından itibaren kadının toplumdaki yerini ve önemini çok iyi kavriyorlar” (Ö37) şeklindedir. Bu ifadeler kazanımın bilişsel olarak gerçekleştirildiğine dikkat çekmektedir.

“Diğer” (f=2) temasıyla ilişkili olarak “Olumlu tutum ve davranış geliştirmeye isteklidirler” (Ö18), “Eski Türk devletlerinden günümüze kadının toplumda eşit olduğunu bilmesi gerekir” (Ö24) ifadelerine rastlanmıştır. Bu ifadeler dikkate alındığında kazanımın gerçekleştirilebilirliğinin öğrencinin duyuşsal olarak almaya hazır olması ile ilişkilendirdiği ve öğrencinin kazanımı edinmesinin gerekliliği üzerine vurgu yapılarak sağladığı görüşleri ileri sürülmüştür.

“Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder” kazanımına yönelik “Kararsızım” seçeneğini belirten üç katılımcı görüşüne rastlanmıştır. Katılımcılar “Diğer” (f=3) teması ile ilişkili olarak “Konularda çok fazla yer almamaktadır. Gerek Orta Asya gerek Kurtuluş Savaşı yıllarıyla ilgili örneklemeler yapılabilir” (Ö5), “Türk tarihinde kadına verilen değer ders kitaplarında geçiyor ama çocuk bunu günlük hayatıyla ilişkilendiremiyor. Çoğu zaman gördüğü örnekler bu kazanıma ters düşüyor. Çocuğun aile ve toplum yaşantısı bu kazanımı destekleyici nitelikte olmadığı için kazanım etkisini yitiriyor” (Ö19) ve “Erkek ve kız sınıfların ayrı olduğu sınıflarda özellikle erkeklerde ilgi çekici gelmiyor” (Ö20) açıklamasında bulunmuşlardır. Ö19’un açıklamasından yola çıkılarak teorikte anlatılan ile günlük hayatta uygulananın birbiriyle çelişmesi kazanımın gerçekleştirilmesine yönelik katılımcıların kararsız kalmasına neden olduğu söylenebilir.

Kazanımın gerçekleştirilmesine yönelik olumsuz yönde görüş bildiren katılımcılar sadece “Katılmıyorum” seçeneğinde neden belirtmiştir. Neden sorusuna yönelik açıklamaları “Tutarsız” (f=2) teması ile ilişkili görülmüştür. Bu görüşler “Günümüz şartlarında kadına verilen değeri gösteren bir örnek çok fazla yok. Geçmişteki durumu bilse de günümüzle bağdaştırıyor” (Ö14), ve “Gerçek hayatta aksini ispat eden çok şey var. Çocuk onu görünce diğerini hikaye olarak algılıyor” (Ö7) şeklindedir. Yapılan açıklamalar doğrultusunda kazanımda verilmek istenenlerin öğrencinin günlük hayatında deneyimlememesi ve tanık olmaması nedeniyle kazanımın gerçekleştirilebilirliğini olumsuz yönde etkilediği ileri sürülebilir.

Genel olarak katılımcı görüşlerine göre “Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder” 6. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanı 6. kazanımın gerçekleştirilebilirliği %76,0 oranındadır. Katılımcılar bu kazanımı gerçekleştirilebilmelerini tarihimizden örnek olaylar, tarihi şahsiyetler ve güncel örneklerle somutlaştırabilmelerine, kazanımın bilgi olarak aktarılabilirliğine ve öğrencilerin duyuşsal olarak kazanımı almaya hazır olmalarına dayandırmaktadır. Bu duruma karşı sınırlı sayıda katılımcı kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik “Kararsızım”, “Katılmıyorum” ve “Hiç Katılmıyorum” seçeneğini belirtmiştir. Her üç seçeneği belirten katılımcıların ortak fikri, günümüzde toplumsal hayatta kadına verilen değere farkındalık kazandırmaya yönelik aile ve toplum yaşantısında destekleyici nitelikte iyi örneklerin olmaması yönündedir.

Tablo 24: 6. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Kazanımlarının Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Anket Verilerinin Analizi

Kazanım	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1. Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır.	4,0	4,0	28,0	48,0	16,0
2. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde yasama, yürütme ve yargı güçleri arasındaki ilişkiyi açıklar.	12,0	12,0	28,0	40,0	8,0
3. Yönetimin karar alma sürecini etkileyen unsurları analiz eder.	16,0	24,0	36,0	20,0	4,0
4. Toplumsal hayatımızda demokrasinin önemini açıklar.	0,0	0,0	4,0	68,0	28,0
5. Türkiye Cumhuriyeti'nin etkin bir vatandaşı olarak hak ve sorumluluklarının anayasal güvence altında olduğunu açıklar.	0,0	8,0	12,0	64,0	16,0
6. Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder	4,0	8,0	12,0	52,0	24,0

6. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımlarına yönelik anket verilerinin analizi genel tablo halinde tablo 24'deki gibidir. Bu tabloya göre 6. sınıf kazanımlarından en çok (%96,0) 4. kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik

olumlu görüşler (Katılıyorum ve Tamamen Katılıyorum) yer almıştır. 6. sınıf 4. kazanımı sırasıyla 5. kazanım (%80,0), 6. Kazanım (%76,0), 1. Kazanım (%64,0), 2. kazanım (%48,0) ve 3. kazanım (%24,0) izlemektedir. 4. kazanıma yönelik olumsuz görüş (Hiç Katılmıyorum ve Katılmıyorum) yer almazken %8 oranında 1. ve 5. kazanımların, %12,0 oranında 6. kazanımın, %24,0 oranında 2. kazanımın, %40,0 oranında 3.kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik olumsuz görüşler yer almıştır. 4. kazanıma yönelik öğretmenler %4,0 oranında kararsız olduğunu belirtirken 5. ve 6. kazanıma yönelik %12,0 oranında 1. ve 2. kazanıma yönelik %28,0 oranında 3. kazanıma yönelik %36,0 oranında kararsız olduğunu belirtmişlerdir.

4.3 Üçüncü Alt Problem 7. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Kazanımlarının Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Bulgular

Araştırmada 39 katılımcının görüşleri alınmıştır. Fakat 8 katılımcı 7. sınıf düzeyinde sosyal bilgiler dersine girmediğinden bu kazanıma yönelik görüş bildirmemiştir. Dolayısıyla 7. sınıf kazanımlarında 31 katılımcının görüşleri değerlendirilmiştir. Aşağıda 7. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanının kazanımlarının gerçekleştirilebilirliğine yönelik anket sonuçlarını içeren tablolara ve içerik analizlerine başlıklar halinde yer verilmiştir.

4.3.1 1. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Bulgular

“Demokrasinin ortaya çıkışını, gelişim evrelerini ve günümüzde ifade ettiği anlamları açıkla” 7. sınıf 1. kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik anket verilerinin analizi Tablo 25’de gösterilmiştir.

Tablo 25: 7. Sınıf 1. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Anket Verilerinin Analizi

	N	%
Hiç Katılmıyorum	2	6,5
Katılmıyorum	4	12,9
Kararsızım	13	41,9
Katılıyorum	10	32,3
Tamamen Katılıyorum	2	6,5
Toplam	31	100,0

Tablo 25 incelendiğinde kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik katılımcıların %32,3’ü “Katılıyorum”; %6,5’i “Tamamen Katılıyorum”; %6,5’i “Hiç

Katılmıyorum”; %12,9’u “Katılmıyorum” ve %41,9’u “Kararsızım” seçeneğini işaretlemiştir. Bu sonuçlara göre olumlu yönde görüş bildiren (Tamamen Katılıyorum ve Katılıyorum) toplam %38,8 oranında katılımcı kazanımın gerçekleştirilebilir olduğunu düşünmektedir. Öte yandan %19,4 oranında katılımcı kazanımın uygulanabilirliğine yönelik olumsuz (Katılmıyorum ve Hiç Katılmıyorum) yönde görüş bildirmiştir. Sonuç olarak 7. sınıf 1. kazanımına yönelik 31 katılımcıdan 13’ü kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik kararsız olduğunu, 12’si gerçekleştirilebilir olduğunu, 6’sı ise gerçekleştirilebilir olmadığını belirtmiştir.

İlgili kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik görüşlerin tema ve kod analizi Tablo 26’da görülebilir.

Tablo 26: 7. Sınıf 1. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Görüşlerin Tema ve Kod Analizi

Tema	Kod	Katılımcı Kodu (n=31)	f	T
Olumlu Görüşler				
(Tamamen katılıyorum, katılıyorum) (n=12)				
Teorik	Süreci değerlendirir; önemini fark eder; kavrayabilir; örnekler vererek önemini fark eder.	Ö5, Ö10, Ö13, Ö16, Ö25, Ö26, Ö28, Ö38	8	15
Pratik	Sınıf başkanlığı seçimi; temel hakların kullanılması.	Ö9, Ö12	2	
Diğer	Günümüzden örnekler vererek; kavrayabilecek yaş ve seviyedeler; örnekler ilgi çektiği.	Ö25, Ö26, Ö28	3	
Cevapsız	-	Ö35, Ö36	2	
Olumsuz Görüşler				
(Hiç Katılmıyorum, katılmıyorum) (n=6)				
İçerik Fazlalığı	Zaman yok; konu oldukça uzun; çok geniş örnek olayların varlığı; bilgi birikimi.	Ö4, Ö7, Ö19, Ö27	4	
Diğer	Olayların tarihi süreç içinde anlatılmaması; özümseyecek durumda değil; soyut.	Ö7, Ö8, Ö18	3	
Nötr (Kararsızım) (n=13)				
Soyut	Soyut.	Ö1, Ö20, Ö21, Ö30, Ö31, Ö32, Ö39	7	16
Seviyeye Uygunsuz	Kavrayabiliyor; eski konular; kıyaslayamıyor; seviyelerine göre olmadığı; ilişkilendirmede zorlanma.	Ö2, Ö6, Ö15, Ö17, Ö33	5	
Diğer	Kalabalık gruplar; materyal eksikliği; güven oluşturmamak; bilgiye dayalı ve zengin içerik.	Ö2, Ö20, Ö21, Ö23	4	

Tablo 26 incelendiğinde katılımcılar 7. sınıf 1. kazanımın gerçekleştirilebilirliğine ilişkin en fazla (n=13), %41,9 oranla (Bkz. Tablo 25) “Kararsızım” seçeneğini belirtmişlerdir. Bu durumun nedenine yönelik açıklamaları genel olarak “Soyut”, “Seviyeye Uygunuz” ve “Diğer” temalarıyla ilişkili görülmüştür.

İlgili kazanımın gerçekleştirilebilmesinde görüşleri “Soyut” (f=7) temasıyla ilişkili olan katılımcılardan bazılarının açıklamaları “Soyut kalıyor” (Ö1), “Öğrencilere daha soyut geliyor ve kalabalık gruplarda anlaşılması zor” (Ö20) ve “Soyut kalmaktadır” (Ö31) şeklindedir. Bu açıklamalar kazanımın soyut kalması nedeniyle gerçekleştirilebilirliğini olumsuz etkilediğini düşündürmektedir.

Kazanımın gerçekleştirilebilirliğini “Seviyeye Uygunuz” (f=5) temasıyla ilişkilendirdiğimiz katılımcı görüşlerinden bazıları; “Eski konuları anlamakta zorlanıyorlar” (Ö15), “7. sınıf öğrencisi demokrasinin ortaya çıkışını kavrayabiliyor ama evrelerini, günümüzdeki demokrasi ile geçmişteki demokrasiyi kıyaslayamıyor” (Ö17), “Kısaca demokrasi ve gelişimi anlatılıyor fakat çocukların seviyesine göre olmadığı için kavramakta zorluk çekiyorlar” Ö6 ve “Geçmişteki toplum yapılarını günümüz ile ilişkilendirmede zorlanıyorlar” (Ö33) ifadeleridir. Katılımcıların kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik kararsız kalma nedenleri çocukların teorik olarak bilgiyi bilmeleri fakat kavrama ve karşılaştırma içeren üst bilişsel beceri gerektiren açıklamalarda bulunamamaları nedeniyle kazanımın seviyeye uygun olmamasıyla ilişkili görmektedirler.

Kazanımın gerçekleştirilebilirliğini ilişkin katılımcıların “Diğer” (f=4) temasına yönelik açıklamaları “... kalabalık gruplarda anlaşılması zor” (Ö20), “... materyal eksikliği gibi nedenlerden dolayı” (Ö21), “... BM gibi bir oluşumun bu hakkı savunması... güven oluşturamamaktadır” (Ö23) şeklindedir. Katılımcıların kazanımın uygulanabilirliğine yönelik kararsız kalma nedenlerinin sınıfların kalabalık olması, materyal eksikliği ve hakların başka topluluklar tarafından korunmasına duyulan güvensizlik olduğu anlaşılmaktadır.

Kazanımı gerçekleştirilebilirliğine “Katılmıyorum” ve “Hiç Katılmıyorum” yönünde olumsuz görüş bildiren katılımcıların oranı %19,4 oranındadır (Bkz. Tablo 25). Bu katılımcıların neden sorusuna yönelik açıklamaları “İçerik Fazlalığı” (f=4) ve “Diğer” (f=3) teması ile ilişkili görülmüştür (Bkz. Tablo 26). İçerik fazlalığı temasına yönelik bazı açıklamalar “Zaman yok” (Ö4), “Konu oldukça uzun ve

yorucu geliyor. Öğrencilere demokrasinin tarihçesi verilirken pek çok evrensel belgenin öğretilmesini anlamsız bulabiliyorlar” (Ö19), “ Demokrasi kavramının ortaya çıkışını ve gelişim açısından çok geniş örnek olayların varlığı. Farklı dönemlere ait onlarca konunun ve bildirelerin olması kazanımın özümsemesini etkilemektedir” (Ö27) şeklindedir. Katılımcılar ifadelerinde kazanıma yönelik konunun uzun olması ve buna ayrılan zamanın kısıtlı olmasından dolayı kazanımın gerçekleştirilebilir olmadığını düşünmektedirler. Diğer temasına yönelik görüşler ise; “Bilgi birikimini özümseyecek durumda değil” (Ö7), “Olayların tarihi süreç halinde anlatılması söz konusu değil her sınıfta ayrı bir parçası görülüyor” (Ö8), “Soyut kavramları egemenlik, demokrasi, insan hakları, irade vb. kavrayamamakta” (Ö18) şeklindedir. Katılımcılar kazanıma yönelik ders içeriğinin çok fazla bilgi içermesinin bilgiyi özümsemeyi zorlaştırdığını, zamanın kısıtlılığı, olayların kronolojik olarak anlatılmadığını, konuların farklı sınıf düzeylerinde parçalı olarak yer aldığını ve soyut kavramlar içermesi gibi nedenlerden dolayı kazanımın uygulanabilir olmadığını düşünmektedirler.

Olumsuz ve kararsız görüşlere karşı Tablo 25’de görüldüğü gibi katılımcıların kazanımın gerçekleştirilmesine yönelik olumlu görüşleri genel olarak %38,8 düzeyindedir. Bu görüşler “Teorik”, “Pratik ve “Diğer” temalarıyla ilişkili görülmüştür (Bkz. Tablo 26).

İlgili kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik katılımcılardan bazılarının “Teorik” (f=8) temasıyla ilişkilendirdiğimiz açıklamaları “Kronolojik sıralamada evreler verilebilmektedir” (Ö5), “Tarihte demokrasi mücadelesi ve süreci değerlendirirler” (Ö13), “Çünkü öğrenciye demokrasi kavramı, tarihi ve demokrasinin faydaları iyi kavratılırsa öğrenci açıklayabilir” (Ö38), “Temel hakların farkına vararak günümüzden örnekler vererek önemini fark ederler” (Ö25) ve “Geçmişten günümüze demokrasi kavramını ve günümüz halini alıncaya kadar geçirdiği evreleri ve insanların elde etmiş olduğu hakları kavrayabilir” (Ö28) şeklindedir. Katılımcılar ileri sürdükleri görüşlerinde 7. sınıf 1. kazanımın gerçekleştirilebilirliğini; içeriğin öğretmen tarafından iyi kavratılması koşuluna, öğrencilerin bilişsel olarak kavramalarına, örneklendirme yapabilme farkındalıklarına ve kronolojik sıralama yapabilme becerilerine dayandırmaktadırlar. Bu ifadeler 7. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanı 1. kazanımın bilişsel olarak gerçekleştiğine dikkat çekmektedir.

İlgili kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik “Pratik” (f=2) temasıyla görüşleri ilişkilendirilen katılımcılardan Ö9 “Günlük yaşamında demokratik uygulamaları yaşaması (sınıf başkanlığı seçimi, temel haklarını kullanması vb.)” ve Ö12 “Günlük yaşamında demokratik uygulamaları (sınıf başkanlığı, okul başkanı seçimi vb.) kullanır” ifadelerinde kazanımın uygulanabilir olduğunu açıklamışlardır. Katılımcılar kazanımın öğrencinin sınıf başkanlığı, okul başkanı seçimlerini yaparak yaşayarak deneyimlemesinin kazanımın uygulanabilirliğini sağladığını ileri sürmektedirler.

“Diğer” (f=3) temasına ilişkin görüşler ise Ö25’in “Temel haklarını farkına vararak günümüzden örnekler vererek önemini fark ederler” Ö26’nın “Günümüzde demokrasiye duyulan ihtiyaç çok daha önemli olduğu için” Ö28’in “Geçmişten günümüze demokrasi kavramını ve günümüz halini alıncaya kadar geçirdiği evreleri ve insanların elde etmiş olduğu hakları kavrayabilecek yaş ve seviyededirler” şeklindedir. Burada katılımcılar kazanımın gerçekleştirilmesini; somutlamaya, ihtiyaca ve öğrenci seviyesine dayandırmıştır.

Genel olarak 7. sınıf 1. kazanımın gerçekleştirilmesinde katılımcıların büyük bir oranı (%41,9) kararsız kaldığını belirtmektedir. Katılımcılar bu kararsızlıklarını teorik içeriğinin yoğun olması, soyut konuları içermesi ve bilginin dışında daha üst düzey bilişsel düşünme becerilerini de gerektirmesi, sınıfların kalabalık olması ve materyal eksikliği gibi nedenlerle açıklamaktadırlar. Kazanımın gerçekleştirilmesine olumsuz yönde görüş bildiren katılımcılar da benzer görüşlerle ders içeriğinin çok fazla bilgi içermesinin bilgiyi özümsemeyi zorlaştırdığını, soyut kavramlar içerdiğini, zamanın kısıtlılığı, olayların kronolojik olarak anlatılmadığını ve konuların farklı sınıf düzeylerinde parçalı olarak yer aldığını ileri sürerek kazanımın uygulanabilir olmadığını ifade etmektedir. Bu olumsuz tabloya karşı katılımcıların %38,8’i “Demokrasinin ortaya çıkışını, gelişim evrelerini ve günümüzde ifade ettiği anlamları açıklar” kazanımın gerçekleştirilebildiğini ileri sürmektedir. Katılımcılar görüşlerinde kazanımın gerçekleştirilebilirliğini, içeriğin öğretmen tarafından iyi kavratılması koşuluna, öğrencilerin bilişsel olarak kavramalarına, örneklendirme yapabilmelerine ve kronolojik sıralama yapabilme becerilerine dayandırmaktadırlar. Aynı zamanda öğrencinin sınıf başkanlığı, okul başkanlığı seçimini deneyimlemesinin kazanımın gerçekleştirilebilirliğini desteklediği yönünde görüşlere de rastlanmaktadır.

4.3.2 2. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Bulgular

“Atatürk'ün Türk demokrasisinin gelişimine katkılarına açıklar” 7. sınıf 2. kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik anket verilerinin analizi Tablo 27’de gösterilmiştir.

Tablo 27: 7. Sınıf 2. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Anket Verilerinin Analizi

	N	%
Hiç Katılmıyorum	0	0
Katılmıyorum	2	6,5
Kararsızım	5	16,1
Katılıyorum	16	51,6
Tamamen Katılıyorum	8	25,8
Toplam	31	100,0

Tablo 27 incelendiğinde 7. sınıf 2. kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik katılımcıların %51,6’sı “Katılıyorum”; %25,8’i “Tamamen Katılıyorum”; %0’ı “Hiç Katılmıyorum”, %6,5’i “Katılmıyorum” ve %16,1’i “Kararsızım” yönünde görüş belirtmiştir. Bu sonuçlara göre olumlu yönde görüş bildiren (Tamamen Katılıyorum ve Katılıyorum) toplam %77,4 oranında katılımcı kazanımın gerçekleştirilebilir olduğunu düşünmektedir. Bu duruma karşı %6,5 oranında katılımcı kazanımın uygulanabilirliğine yönelik olumsuz yönde (Katılmıyorum ve Hiç Katılmıyorum) görüş bildirmektedir. Sonuç olarak 31 katılımcıdan 24’ü kazanımın gerçekleştirilebilir olduğunu düşünmektedir.

İlgili kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik görüşlerin tema ve kod analizi Tablo 28’de görülebilir.

Tablo 28: 7. Sınıf 2. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Görüşlerin Tema ve Kod Analizi

Tema	Kod	Katılımcı Kodu (n=31)	f	T
Olumlu Görüşler				
(Tamamen katılıyorum, katılıyorum) (n=24)				
Somut	Her yıl düzenlenen bayramlar; güncel olaylar; günlük bilgilerden yararlanılması; belirli gün ve haftalar; yakın dönem; uygulamaya koymasından.	Ö8, Ö9, Ö12, Ö16, Ö25, Ö26, Ö27, Ö32, Ö33	9	30
Teorik	Açıklayabilir; yorumlar, analiz eder; ifade eder; örnekler vererek; anlatılması.	Ö6, Ö8, Ö10, Ö12, Ö25, Ö27, Ö28, Ö30, Ö31, Ö32, Ö38	11	
Gereklilik	Öğrenmelidir; vazgeçilmez; gerekliliğini anlıyorlar.	Ö13, Ö15, Ö36	3	
Hazırbulunuşluk	Eğitim süresi boyunca; ilkokuldan başlanarak; alt kazanım; ön bilgi.	Ö1, Ö2, Ö9, Ö18, Ö23	5	
Cevapsız	-	Ö4, Ö39	2	
Olumsuz Görüşler (Hiç Katılmıyorum, katılmıyorum) (n=2)				
Diğer	Kazanımlara çok fazla yer verilmemiştir; 7. sınıf öğrencisi kavrar.	Ö17, Ö35	2	2
Nötr (Kararsızım) (n=5)				
Yetersizlik	Gerekli ayrıntıya inilmediği; daha çok yer verilmeli; birazcık açıklayabilir; ders saati yetersiz.	Ö5, Ö21, Ö7, Ö20	4	5
Diğer	İlgi çekici olabiliyor.	Ö19	1	

Tablo 28 incelendiğinde katılımcıların kazanımın gerçekleştirilmesine yönelik görüşleri genel olarak olumlu yöndedir (f=30). Bu görüşler “Somut”, “Teorik”, “Hazırbulunuşluk” ve “Gereklilik” temalarıyla ilişkili görülmüştür.

Katılımcılar kazanımın en çok “Teorik” (f=11) olarak gerçekleştirildiğine yönelik görüş bildirmişlerdir. Bu görüşlerden bazıları “Belirli gün ve haftalarda bu kavramların anlatılması” (Ö12), “Güncel olayları ve çevre ülkelerdeki gelişmelere bakarak Atatürk’ün Türk demokrasisi için önemini kavrarlar” (Ö25), “Atatürk’ün kişisel hayatından eşitlik, adalet, demokrasi örneklerini vererek yapmış olduğu çalışmaları kavrar” (Ö27), “Milli mücadele döneminde milli bağımsızlık ve milli egemenlik için verilen savaşı yorumlar, analiz eder” (Ö31) şeklindedir. Söz konusu ifadeler “Atatürk’ün Türk demokrasisinin gelişimine katkılarını açıklar” kazanımının

belirli gün ve haftalarla, Atatürk'ün hayatıyla ve milli mücadeleyle ilişkili olması nedeniyle bilişsel olarak gerçekleştiğine dikkat çekmektedir.

İlgili kazanıma yönelik katılımcıların “Somut” (f=9) temasıyla ilişkilendirilebilecek açıklamalarından bazıları “Her yıl düzenlenen bayramlar dolayısıyla...” (Ö8), “Güncel olayları ve çevre ülkelerdeki gelişmelere bakarak...” (Ö25), “Uygulayabiliyoruz, örnekler verilebiliyor” (Ö32) şeklindedir. Bu görüşler “Atatürk'ün Türk demokrasisinin gelişimine katkılarını açıklar” 7. sınıf 2. kazanımının her yıl düzenlenen ulusal bayramlar, güncel olaylar ve çevre ülkelerdeki gelişmelerle (bahsi olan durumun ülkelerde yaşanan antidemokratik uygulamalar olması kuvvetle muhtemeldir) ve öğrencinin Atatürk'ün Türk demokrasisinin gelişimine katkılarını görmesi ve örneklendirebilmesi nedeniyle gerçekleştirilebilir olduğunu göstermektedir.

İlgili kazanıma yönelik katılımcıların “Gerekliklik” (f=3) temasıyla ilişkilendirilen görüşleri “Türk demokrasi tarihinde Atatürk'ün çabalarının vazgeçilmezliği...” (Ö13), “Cumhuriyetin ve kazanımların gerekliliğini anlıyorlar” (Ö15), “Kazanımlar tüm öğrenciler tarafından öğrenilmelidir” (Ö36) şeklindedir. Katılımcılar ifadelerinde ilgili kazanımın öğrenciler tarafından edinilmesi zorunlu olduğu için gerçekleştirildiğine dikkat çekmektedirler.

İlgili kazanıma yönelik katılımcılardan “Hazırbulunuşluk” (f=5) temasıyla görüşleri ilişkilendirilen Ö2'nin “İlkokul seviyesinden başlanarak verilmeye çalışılan bir kazanım olması”, Ö9'un “Belirli gün ve haftalardan ön bilgilerinin olması, ilkokul bilgileri ve günlük bilgilerden yararlanması” ve Ö18'in “Alt kazanım olarak Atatürk ve kişilik özellikleri konusunda olumlu tutum ve davranışları kazanmış olarak gelir” ifadeleridir. Katılımcılar “Atatürk'ün Türk demokrasisinin gelişimine katkılarını açıklar” kazanımının gerçekleştirilebilirliğini öğrencilere örgün eğitimin ilk kademelerinden itibaren Atatürk hakkında bilgilerinin aktarılması ve belirli gün ve haftaların Atatürk ile ilişkilendirilmesiyle açıklamaktadırlar.

“Atatürk'ün Türk demokrasisinin gelişimine katkılarını açıklar” kazanımına yönelik “Kararsızım” seçeneğini belirten katılımcıların oranı %16,1'dir (Bkz. Tablo 27). Bu yönde görüş bildiren katılımcı (f=5) (Bkz. Tablo 28) açıklamaları “Yetersizlik” (f=4) ve “Diğer” (f=1) temaları ile ilişkili görülmüştür. “Yetersizlik” temasıyla uyumlu görüşler Ö5'in “Atatürk dönemi egemenlik anlayışının değişimiyle ilgili örnekleme

ve kazanımlara daha çok yer verilmelidir”, Ö21’in “Gerekli ayrıntıya inilmediğini düşünüyorum” ve Ö20’nin “Ders saatlerinin yetersiz olmasından dolayı...” ifadeleridir. Katılımcılar kazanım sayısının, ders içeriğinin ve saatlerinin yetersizliğine vurgu yapmaktadır. Diğer katılımcı görüşlerinde “Demokrasi ulusal boyutta anlatıldığı için daha merak uyandırıcı ve ilgi çekici olabiliyor” (Ö19) ifadesiyle kazanıma ulusal boyut eklenmesiyle merak uyandırıcı ve ilgi çekici olabileceğine dikkat çekmektedir.

İlgili kazanıma “Hiç Katılmıyorum” yönünde olumsuz görüş bildiren katılımcı yoktur. “Katılmıyorum” yönünde görüş bildiren katılımcıların neden sorusuna yönelik açıklamaları “Diğer” (f=2) teması ile ilişkili görülmüştür. Ö35 “5-6-7. sınıflarda bu kazanımlara çok fazla yer verilememiştir” açıklaması ile kazanımın uygulanabilir olmadığını belirtmiştir. “7. sınıf öğrencisi Atatürk’ün demokrasiye katkılarını verilen örneklerden yola çıkarak kavrar” ifadesiyle Ö17 kazanımın uygulanabilir olmadığını belirten “Katılmıyorum” seçeneğini belirtmesine rağmen gerekçelendirmesinde kazanımın uygulanabilir olduğunu belirten ifadeler kullanmıştır.

Genel olarak katılımcı görüşlerine göre “Atatürk’ün Türk demokrasisinin gelişimine katkılarını açıklar” 7. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanı 2. kazanımın %77,4 oranında gerçekleştirilebildiği sonucuna ulaşılabilir. Katılımcılar kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik olumlu görüşlerini bu kazanımın öğrencilere zorunlu olarak öğretilmesinin şartına, Atatürk’ün belirli gün ve haftalarda anılmasına, Atatürk’ün hayatıyla ve Milli Mücadele konusuyla ilişkili olmasına, Atatürk’ün Türk demokrasisinin gelişimine katkıları hakkında öğrencilerin örgün eğitimin ilk kademelerinden itibaren bilgi edinmelerine (hazırbulunuşluklarına), çevre ülkelerdeki antidemokratik uygulamalara, Atatürk’ün Türk demokrasisinin gelişimine katkılarını görmelerine ve bunu örneklendirebilmelerine dayandırmaktadır. Bu duruma karşı sınırlı sayıda katılımcı kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik kararsız kalarak içeriğin, kazanım sayısının ve zamanın yetersiz olması yönünde görüş bildirmektedir.

4.3.3 3. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Bulgular

“Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel niteliklerini toplumsal hayattaki uygulamalarla ilişkilendirir” 7. sınıf 3. kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik anket verilerinin analizi Tablo 29’da gösterilmiştir.

Tablo 29: 7. Sınıf 3. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Anket Verilerinin Analizi

	N	%
Hiç Katılmıyorum	1	3,2
Katılmıyorum	3	9,7
Kararsızım	11	35,5
Katılıyorum	9	29,0
Tamamen Katılıyorum	7	22,6
Toplam	31	100,0

Tablo 29 incelendiğinde; katılımcıların %29,0’ı “Katılıyorum”; %22,6’sı “Tamamen Katılıyorum”; %3,2’si “Hiç Katılmıyorum”; %9,7’si “Katılmıyorum” ve %35,5’i “Kararsızım” seçeneğini belirtmiştir. Bu sonuçlara göre olumlu yönde görüş bildiren (Tamamen Katılıyorum ve Katılıyorum) toplam %51,6 oranında katılımcı kazanımın gerçekleştirilebilir olduğunu düşünmektedir. Öte yandan %12,9 oranında katılımcı kazanımın uygulanabilirliğine yönelik olumsuz (Katılmıyorum ve Hiç Katılmıyorum) yönde görüş bildirmiştir. Sonuç olarak 31 katılımcıdan 16’sı kazanımın gerçekleştirilebilir olduğunu düşünmektedir.

İlgili kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik görüşlerin tema ve kod analizi Tablo 30’da görülebilir.

Tablo 30: 7. Sınıf 3. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Görüşlerin Tema ve Kod Analizi

Tema	Kod	Katılımcı Kodu (n=31)	f	T
Olumlu Görüşler				
(Tamamen katılıyorum, katılıyorum) (n=16)				
Somut	Hayatla ilişkili; görülebilen; günlük yaşantı; örnekler vererek; yansımalar.	Ö2, Ö9, Ö12, Ö13, Ö15, Ö16, Ö27, Ö32	8	16
Pratik	Uygulamalı.	Ö26	1	
Teorik	Kavranır; bilincinde yaşar; farkına vardıkları için; bilir.	Ö5, Ö10, Ö25, Ö28, Ö31, Ö36	6	
Cevapsız	-	Ö35	1	
Olumsuz Görüşler				
(Hiç Katılmıyorum, katılmıyorum) (n=4)				
Diğer	Zaman yok; ikisi birbiriyle çelişkili; örnek ve uyarıların zayıf olması; soyut.	Ö4, Ö8, Ö18, Ö33	4	
Nötr (Kararsızım) (n=11)				
Soyut	Soyut; hayatla ilişkilendirmekte zorlanmak; hayatla ilişkilendirememek.	Ö1, Ö6, Ö19, Ö21, Ö23	5	13
Seviyeye Uygunsuz	Seviyelerinin üstünde; çocuklar yüzeysel öğreniyorlar; ilişki kurmada sıkıntı.	Ö1, Ö17, Ö19, Ö39	4	
Diğer	Olumsuz örnek; ifade eder; ders saati yetersizliği.	Ö20, Ö30, Ö38	3	
Cevapsız	-	Ö7	1	

Tablo 30 incelendiğinde katılımcıların kazanımın gerçekleştirilmesine yönelik olumlu görüşleri genel olarak “Somut”, “Pratik” ve “Teorik”, temalarıyla ilişkili görülmüştür.

Kazanımın gerçekleştirilmesine yönelik “Somut” (f=8) temasıyla ilişkilendirilebilecek açıklamalardan bazıları “Hayatla ve yaşantısıyla ilişkilendirilebilir olması kazanımı amacına ulaştırıyor” (Ö27), “Gerek kendi ailesinden gerekse çevresinden önemleri fazlasıyla görülebilen bir kazanım” (Ö2), “Sosyal, laik, demokratik devlet kavramlarının günlük yaşamda görülmesi” (Ö12) şeklindedir. Bu görüşlerle kazanımın, yaşamla ilişkili bir durum içermesi nedeniyle gerçekleştirilebilir olduğu ileri sürülebilir.

Kazanımın gerçekleştirilmesine yönelik “Pratik” (f=1) temasıyla ilişkili olarak Ö26’nın “Uygulamayla ilgili olduğu için” ifadesine rastlanmıştır. Kazanımın deneyimlenebilir olması nedeniyle uygulanabilirliğini (pratikliği) sağladığı ileri sürülebilir.

Kazanımın gerçekleştirilmesine yönelik “Teorik” (f=6) temasına vurgu yapan katılımcılardan bazılarının açıklamaları “Türkiye Cumhuriyeti Devletinin değiştirilemez nitelikleri olduğunu bilir” (Ö10), “Demokratik bir ülkede olması gerekenlerin neler olduğunun farkına vardıkları için önemini kavrayabilirler” (Ö25), “İnsan haklarına saygı, demokratik, laik bir hukuk devletinde yaşadığını bilincinde yaşar” (Ö31) şeklindedir. Bu ifadeler kazanımın bilişsel olarak gerçekleştiğine dikkat çekmektedir.

Tablo 30’da görüldüğü gibi “Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin temel niteliklerini toplumsal hayattaki uygulamalarla ilişkilendirir” kazanımına yönelik “Kararsızım” yönünde görüş bildiren katılımcıların neden sorusuna yönelik açıklamaları “Soyut” (f=5), “Seviyeye Uygunsuz” (f= 4), “Diğer” (f=3) temaları ile ilişkili görülmüştür.

Soyut temasına yönelik Ö6 “Çocuklara soyut geliyor. Ezberden öteye gidemiyor”, Ö19 “Oldukça soyut kalabiliyor örneklerle desteklense de öğrencilerin kavramları hatırd tutması zor oluyor. Laik devlet, sosyal devlet, hukuk devleti gibi kavramları örneklerle açıklasak bile uzun süreli belleklerine atma noktasında yetersiz kalabiliyor”, Ö23 “Çünkü hayatla ilişkilendirdiğini düşünmüyorum, özellikle insanların çıkar ilişkisi veya kişisel meselede bencil davranması uygulama sürecini olumsuz etkiliyor” ifadelerinde bulunmuştur.

Seviyeye uygunsuz teması altında Ö17’nin “Çünkü bu seviyedeki çocuklar yüzeysel olarak öğreniyor.” Ö39’un “Kavramları öğrenmede zorluk çekmiyorlar fakat kavramlar arasında ilişki kurmada sıkıntı yaşamaktalar” ifadeleri dikkat çekiyor.

Diğer teması başlığıyla görüşlerine yer verilen katılımcılardan (f=3) bazıları “Ders saatinin yetersizliğinden...” (Ö20), “Çünkü temel nitelikleri biz ne kadar kavratsak da toplumdaki uygulamaların ve yapılanların olumsuz örnek oluşturması bunu engelleyebilir” (Ö38) açıklamalarında bulunmuşlardır. Kararsız olan katılımcılar kazanımın seviyeye uygun olmadığını, soyut kaldığını ve toplumdaki olumsuz

örneklerin ve ders saatlerinin yetersizliğinin kazanımı gerçekleştirilmede sorun oluşturduğu yönünde görüş bildirmektedirler.

İlgili kazanıma “Katılmıyorum” ve Hiç Katılmıyorum” yönünde olumsuz görüş bildiren katılımcılar neden sorusuna yönelik birbirinden farklı (f=4) açıklamalar ileri sürmüşlerdir. Katılımcılar “Zaman yok” (Ö4), “İkisi birbiriyle çelişkili durumda olduğunu düşünüyorum...” (Ö8), “Çevresinde örnek ve uyarıların zayıf olması kırsal yerleşimde yaşadıkları için” (Ö18), “Öğrenci için temel nitelikler soyut kalabiliyor” (Ö33) ifadeleri ile kazanımın uygulanabilir olmadığını ifade etmişlerdir. Katılımcılar bu ifadelerinde kazanımın soyut kaldığına, kazanımı gerçekleştirmek için zamanın yeterli olmadığına, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel nitelikleri ile toplumsal hayattaki uygulamaların birbiriyle çelişmesi nedeniyle ilişkilendirilemeyeceğine ve öğrencilerin kırsal kesimde yaşamalarından dolayı kazanımın gerçekleştirilemediğini belirtmişlerdir.

Genel olarak kazanım “Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel niteliklerini toplumsal hayattaki uygulamalarla ilişkilendirir” 7. sınıf 3. kazanımın katılımcı görüşlerinin ortalamasının az üzerinde %51,6 oranında bir değerle gerçekleştirilebildiği sonucuna ulaşılabilir. Katılımcılar bu kazanımın gerçekleştirilebilir olmasını bilişsel alana hitap eden teorik bir içerik barındırmasının yanı sıra deneyimlenebilir olması ve günlük yaşamla ilişkili hayatta örneklerin var olmasına dayandırmaktadır. Bu duruma karşı %35,5 oranında hatırı sayılır bir katılımcı kazanımın gerçekleştirilebildiğine yönelik kararsız oldukları yönünde görüş bildirmiştir. Kararsız olan katılımcılar kazanımın seviyeye uygun olmadığı, soyut kaldığını ve toplumdaki olumsuz örneklerin ve ders saatlerinin yetersizliğinin kazanımı gerçekleştirilmede sorun oluşturduğuna dikkat çekmiştir. Kazanımın gerçekleştiğine inanmayan sınırlı sayıda katılımcı kazanımın soyut olduğu, öğrenci seviyesine uygun olmadığı, toplumsal yaşamla çeliştiği ve ders saatinin yetersiz olması yönünde görüş bildirmiştir.

4.3.4.4. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Bulgular

“Demokrasinin uygulanma süreçlerinde karşılaşılan sorunları analiz eder” 7. sınıf 4. kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik anket verilerinin analizi Tablo 31’de gösterilmiştir.

Tablo 31: 7. Sınıf 4. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Anket Verilerinin Analizi

	N	%
Hiç Katılmıyorum	3	9,7
Katılmıyorum	5	16,1
Kararsızım	12	38,7
Katılıyorum	8	25,8
Tamamen Katılıyorum	3	9,7
Toplam	31	100,0

Tablo 31 incelendiğinde ilgili kazanımın gerçekleştirilmesine yönelik katılımcıların %25,8'i "Katılıyorum"; %9,7'si "Tamamen Katılıyorum"; %9,7'si "Hiç Katılmıyorum"; %16,1'i "Katılmıyorum" ve %38,7'si "Kararsızım" seçeneğini belirtmiştir. Bu sonuçlara göre katılımcıların çoğu "Kararsızım" seçeneğini belirtmiştir. Kararsızım seçeneğine yönelik görüş bildiren katılımcı oranı %38,7'dir. Olumlu yönde görüş bildiren (Tamamen Katılıyorum ve Katılıyorum) toplam %35,5 oranında katılımcı kazanımın gerçekleştirilebilir olduğunu düşünmektedir. Öte yandan %25,8 oranında katılımcı kazanımın uygulanabilirliğine yönelik olumsuz (Katılmıyorum ve Hiç Katılmıyorum) yönde görüş bildirmiştir. Sonuç olarak 31 katılımcıdan 12'si kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik kararsız kalmıştır. 11 katılımcı ise kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik olumlu yönde görüş bildirmiştir.

İlgili kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik görüşlerin tema ve kod analizi Tablo 32'de görülebilir.

Tablo 32: 7. Sınıf 4. Kazanımın Gerçekleştirilebilirliğine İlişkin Görüşlerin Tema ve Kod Analizi

Tema	Kod	Katılımcı Kodu (n=31)	f	T
Olumlu Görüşler				
(Tamamen katılıyorum, katılıyorum) (n=11)				
Somut	Görseller ve videolar; kitle iletişim araçları; olumsuz örnekler;	Ö5, Ö15, Ö19, Ö27, Ö28, Ö32, Ö33	7	11
Teorik	örneklendirebildiğimiz için; güncel olaylarla ilişkili; yaparak yaşayarak öğrenme. İmkân bulur; bilir; açıklanırsa	Ö10, Ö13, Ö16, Ö38	4	
Olumsuz Görüşler				
(Hiç Katılmıyorum, katılmıyorum) (n=8)				
Soyut	Soyut bilgi.	Ö18, Ö23, Ö36	3	8
Seviyeye Uygunsuz	Analiz edemiyor.	Ö7, Ö17	2	
Diğer	Zaman yok; kendine göre yorumlamak.	Ö4, Ö8	2	
Cevapsız	-	Ö35	1	
Nötr (Kararsızım) (n=12)				
Seviyeye Uygunsuz	Seviyesinin üzerinde; üst seviyede beceri.	Ö1, Ö2, Ö6, Ö9, Ö12, Ö26	6	13
Soyut	Soyut; hayatla ilişkilendirememesi.	Ö20, Ö21, Ö25, Ö30, Ö31	5	
Diğer	Süre kısıtlı.	Ö20	1	
Cevapsız	-	Ö39	1	

Tablo 32 incelendiğinde katılımcılar “Demokrasinin uygulanma süreçlerinde karşılaşılan sorunları analiz eder” kazanımına yönelik en çok (n=12) “Kararsızım” seçeneği belirtilmiştir. Katılımcıların neden sorusuna yönelik açıklamaları “Seviyeye Uygunsuz” (f=6), “Soyut” (f=5) ve “Diğer” (f=1) temaları ile ilişkili görülmüştür.

“Seviyeye Uygunsuz” (f=6) temasına vurgu yapan katılımcılardan bazılarının açıklamaları “Analiz basamağı üst seviyede beceri ister” (Ö1), “Yaşanılan sorunlarla ilgili analiz yapmak özel bir gelişim, yetenek olması daha çok somut olaylara bakılması” (Ö2), “Çocukların seviyelerine uygun değil” (Ö6), “Konunun öğrencinin öğrenme seviyesinin üzerinde olması, tarihi olayları içermesi” (Ö9), şeklindedir. Bu ifadeler kazanımda belirtilen analiz yapma becerisinin öğrenci seviyesinin üstünde olduğuna vurgu yapmaktadır.

“Soyut” (f=5) temasına yönelik görüş bildiren katılımcıların bazı açıklamaları ise “Soyut olması ve hayatla ilişkilendirememesi nedeniyle” (Ö21), “Demokrasi kavramı soyut olduğu için tam anlamıyla sorunları analiz edemeyebilirler” (Ö25), “Soyut”(Ö30) şeklindedir. Bu ifadelerde katılımcılar kazanımda demokrasi kavramının soyut olması nedeniyle yaşamla ilişki kurmakta güçlük çekildiğine ilişkin kararsız yönde görüşler ileri sürmüşlerdir.

Diğer teması altında ise (f=1) Ö20'nin “... sürenin kısıtlı olmasından anlaşılıyor” ifadesi dikkat çekmektedir. Katılımcının ilgili kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik kararsız kalma nedenini sürenin kısıtlı olması ile ilişkilendirdiği söylenebilir.

Tablo 32 incelendiğinde katılımcıların “Demokrasinin uygulanma süreçlerinde karşılaşılan sorunları analiz eder” kazanımına yönelik “Kararsızım” seçeneğinden sonra öne çıkan ikinci görüş “Tamamen Katılıyorum” ve “Katılıyorum” seçeneğine yönelik olumlu görüşler (n=11) olmuştur. Bu seçeneğe yönelik olumlu görüşler genel olarak “Somut” ve “Teorik” temalarıyla ilişkili görülmüştür.

İlgili kazanımın gerçekleştirilmesini “Somut” (f=7) temasıyla ilişkilendirdiğimiz katılımcıların görüşlerinden bazıları “Olumsuz örneklerin akılda daha kalıcı olmasından dolayı uygulanabilirliği yüksek bir kazanım” (Ö19), “Örneklendirebildiğimiz için uygulayabiliyoruz” (Ö32), “Somut örnekler verildiğinde daha rahat analiz yapabilmektedir” (Ö33) şeklindedir. Bu görüşler kazanımın somut olarak örneklendirilebilmesi nedeniyle gerçekleştirilebilir olduğunu düşündürmektedir. Olumlu yönde görüş bildiren katılımcılardan Ö5 “Örneklendirmeler artırılmalı. Teorikten pratiğe demokrasi uygulamalarının kitaplarda kalmaması, yaşayarak, yaparak öğrenme yönteminin artırılması gerekir. Tabanda ve tavanda demokratik uygulamaları, evrensel örneklerle verilmeli, böylece demokrasi bir yaşam biçimi olarak çocukta özümlemeye gidilmelidir. Sonuç; demokrasi eğitimi için müfredattan çok aile, çevre, yönetimlerin yaptığı somut faaliyetler gerekmektedir. Yoksa müfredatta ilgi çekici bir unsur sağlanamaz” ifadesi ile kazanımın gerçekleştirilebilirliğini yaparak ve yaşayarak öğrenme yönteminin uygulanmasına ve somut demokratik örneklerin verilmesi gibi bir takım koşullara bağlamıştır.

İlgili kazanımın gerçekleştirilmesini “Teorik” (f=4) temasıyla ilişkilendirdiğimiz bazı katılımcıların açıklamaları “Demokratik yönetimim koruma, geliştirme ve sahip

çıkma sorumluluğu üzerinde durulur” (Ö13), “Çünkü öğrenciye karşılaşılan sorunlar açıklanırsa öğrenci bunu analiz edebilir” (Ö38) şeklindedir. Bu ifadeler öğrencilerin demokrasinin korunup geliştirilip ve sürdürülmesindeki temel sorumlulukları ve sorunların tanımlanması halinde analiz yapabilme yeterliliklerinden dolayı kazanımın gerçekleştirilebilirliğine dikkat çekmektedir.

İlgili kazanımın gerçekleştirilmesini “Katılmıyorum” ve “Hiç Katılmıyorum” yönünde olumsuz görüş bildiren (f=8) katılımcıların neden sorusuna yönelik açıklamaları (soruyu cevapsız bırakan bir katılımcı hariç) “Soyut” (f=3), “Seviyeye Uygunsuz” (f=2) ve “Diğer” (f=2) teması ile ilişkili görülmüştür. Bu katılımcılar “Kavramlar soyut gelmektedir” (Ö18), “Demokratik davranışlar kazandırma da yalnızca soyut bilgi düzeyinde kalmasından kaynaklandığını düşünüyorum” (Ö23), “Kazanımlar maalesef soyut kalmakta, konu örneklemeleri yanlış anlaşılmaktadır” (Ö36) ifadeleri ile kazanımın gerçekleştirilememesi nedeni olarak kazanımın soyut kaldığını ileri sürmüşlerdir. Kazanımın uygulanabilir olmadığına dair farklı görüşleri Ö17’nin “Çünkü bu dönemde demokrasiyi genel hatları ile öğrenebiliyorlar. 7. sınıf öğrencisi karşılaşılan sorunları analiz edemiyor” ve Ö7’nin “Anayasa profesörü değil bunlar” ifadelerinde bulmak mümkündür. Bu ifadeler doğrultusunda katılımcıların kazanımın gerçekleştirilebilirliğe ilişkin olumsuz görüş bildirme nedenleri kazanımın öğrenci seviyesinin üstünde olmasına yöneliktir. “Diğer” teması altında görüşlerine yer verilen Ö4 “Zaman yok”, Ö8 “Anayasanın herkesçe kendine göre yorumlandığı bir ülkede yaşıyoruz” açıklamaları kazanımın gerçekleştirilebilirliğe ilişkin olumsuz görüşlerini sürenin kısıtlılığına ve anayasanın uygulanma şeklindeki subjektifliğine yönelik eleştirel görüş bildirmişlerdir.

Genel olarak katılımcı görüşlerine göre “Demokrasinin uygulanma süreçlerinde karşılaşılan sorunları analiz eder” 7. sınıf 4. kazanımına yönelik katılımcıların çoğunun (%38,7) nötr (kararsız) yönde açıklama yaptığı sonucuna ulaşılabilir. Kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik nötr (Kararsızım) ve olumsuz (Katılmıyorum, Hiç katılmıyorum) yönde görüş bildiren katılımcılar kazanımın kavramsal olarak soyut olup öğrencinin yaşamla ilişki kurmasını güçleştirdiği ve beceri olarak da öğrenci seviyesinin üstünde olduğuna yönelik genel görüş bildirmişlerdir. Aynı zamanda derste ayrılan sürenin kısıtlı ve anayasanın uygulanma şeklinde subjektif davranıldığına yönelik eleştirel yönde görüşlere de rastlanmıştır.

Bu duruma karşı olumlu (Tamamen Katılıyorum, Katılıyorum) yönde görüş bildiren katılımcıların oranı %35,5'tir. Bu kazanımın gerçekleştirilebilir olmasını teorik bir içerik barındırmasının yanı sıra yaparak ve yaşayarak öğrenme yönteminin uygulanmasına ve somut demokratik örneklerle desteklenmesine, öğrencilerin demokrasinin korunup geliştirilip ve sürdürülmesinden sorumlu olmalarına ve sorunların tanımlanması halinde analiz yapabilme yeterlilikleriyle ilişkilendirmişlerdir.

Tablo 33: Tablo 24: 7. Sınıf Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Kazanımlarının Gerçekleştirilebilirliğine Yönelik Anket Verilerinin Analizi

Kazanım	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1. Demokrasinin ortaya çıkışını, gelişim evrelerini ve günümüzde ifade ettiği anlamları açıklar.	6,5	12,9	41,9	32,3	6,5
2. Atatürk'ün Türk demokrasisinin gelişimine katkılarını açıklar.	0,0	6,5	16,1	51,6	25,8
3. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel niteliklerini toplumsal hayattaki uygulamalarla ilişkilendirir.	3,2	9,7	35,5	29,0	22,6
4. Demokrasinin uygulanma süreçlerinde karşılaşılan sorunları analiz eder.	9,7	16,1	38,7	25,8	9,7

7. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımlarına yönelik anket verilerinin analizi genel tablo halinde tablo 33'deki gibidir. Bu tabloya göre 7. sınıf kazanımlarından en çok (%77,4) 2. kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik olumlu görüşler (Katılıyorum ve Tamamen Katılıyorum) yer almıştır. 7. sınıf 2. kazanımı sırasıyla 3. kazanım (%51,6), 1. kazanım (%38,8) ve 4. kazanım (%35,5) izlemektedir. 2. kazanıma yönelik % 6,5 oranında 3. kazanıma yönelik 12,9 oranında, 1. Kazanıma yönelik %19,4 oranında ve 4. kazanıma yönelik %25,8 oranında olumsuz görüş (Hiç Katılmıyorum ve Katılmıyorum) yer almaktadır. 2. kazanıma yönelik öğretmenler %16,1 oranında, 3. kazanıma %35,5 oranında, 4. kazanıma 38,7 oranında ve 1. kazanıma yönelik %41,9 oranında kararsız olduğunu belirtmişlerdir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

V. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1 Sonuç ve Tartışma

Bu araştırma güncellenen SBÖP’de (2018) yer alan etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımlarının uygulanabilirliğini, sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda tespit etmeyi amaçlamıştır. İlgili programda yer alan 5., 6. ve 7. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımlarının her birinin gerçekleştirilebilirliğine yönelik anket sonuçları bulgular bölümünde detaylı olarak analiz edilmiştir. Bu nedenle araştırmadan elde edilen kazanımların sınıf düzeyine göre anket sonuçları, bu bölümde yer alan alt problemler başlığı altında genel hatlarıyla verilecektir.

5.1.1 Birinci Alt Probleme Yönelik Sonuçlar

Bu bölümde 5. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımlarının gerçekleştirilebilirliğine yönelik anket sonuçları yer almaktadır.

Katılımcı görüşlerine göre beşinci sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımlarından 2. kazanım (%65,5) “Yaşadığı yerin yönetim birimlerinin temel görevlerini açıklar” hariç, diğer üçünün %80’nin üzerinde gerçekleştirilebilir (Katılıyorum ve Tamamen Katılıyorum) olduğu sonucuna ulaşılmıştır. 2. kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik olumsuz yönde görüş bildiren katılımcıların bu durumu kazanımın seviyeye uygunsuz ve soyut olmasıyla ilişkilendirdikleri görülmüştür. Diğer kazanımlara ilişkin olumlu yönde görüş bildiren katılımcılar kazanımların gerçekleştirilebilir olmalarını teorik bir içerik barındırmalarının yanı sıra günlük hayat ile ilişkili, deneyimlenebilir ve yaş seviyesine uygun olmalarına dayandırdıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre 5. sınıf 3. kazanımın (Temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini açıklar) SBÖP’de yer alan 5., 6. ve 7. sınıf kazanımları arasında gerçekleştirilebilirliği en yüksek olan (%96,6) kazanım olduğu tespit edilmiştir. Katılımcılar bu kazanımın teorik boyutta gerçekleştiğini öne sürmekle birlikte somut, yaşamla ilişkili olarak deneyimlenebilir, öğrenci seviyesine uygun ve öğrencilerin hazırbulunuşluk seviyelerinin kazanımı anlamlandırmaya yeterli olmasının kazanımın gerçekleştirilebilirliğini sağladığını ileri sürmüşlerdir.

5. sınıf 4. kazanımın (Milli egemenlik ve bağımsızlık sembollerimizden Bayrağımıza ve İstiklal Marşına değer verir) SBÖP’de yer alan 5., 6. ve 7. sınıf kazanımları arasında gerçekleştirilebilirliği üçüncü yüksek olan (%89,6) kazanım olduğu tespit edilmiştir. Katılımcılar bu kazanımın gerçekleştirilebilir olmasını sosyo-kültürel değerlerimizle bağlantılı olmasına, öğrencinin hayatındaki birçok durum, olay, olgu ile ilişkili olmasına, öğrencilerin hazırbulunuşluklarının olmasına, öğrenilmesinin gerekliliğine, somutlaştırmaya uygun olmasına, teorik bir bilgiyi içermesine ve öğrenci seviyesine uygun olmasına dayandırmaktadır.

5. sınıf 1. kazanımın (Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir) SBÖP’de yer alan 5., 6. ve 7. sınıf kazanımları arasında gerçekleştirilebilirliği dördüncü yüksek olan (%82,8) kazanım olduğu tespit edilmiştir. Katılımcılar bu kazanımın gerçekleştirilebilir olmasını günlük yaşamda somutlanabilir olmasına, pratik olmasına, teorik bilgiyi vermeye elverişli olmasına ve öğrencilerin seviyelerine uygun olmasına dayandırmaktadır.

5.1.2 İkinci Alt Probleme Yönelik Sonuçlar

Bu bölümde 6. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımlarının gerçekleştirilebilirliğine yönelik anket sonuçları yer almaktadır.

Katılımcı görüşlerine göre altıncı sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanında yer alan altı kazanımdan iki kazanımın (4 ve 5. kazanım) %80,0’ın üzerinde, bir kazanımın (6. kazanım) %76,0, bir kazanımın (1. kazanım) %64,0 oranında ve iki kazanım %50,0’ın altında (2 ve 3. kazanım) gerçekleştirilebilir (Katılıyorum ve Tamamen Katılıyorum) olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Anket sonuçlarına göre 6. sınıf kazanımların gerçekleştirilme oranı en yüksek olandan en düşük olana doğru sıralanarak aşağıda nedenleriyle açıklanmıştır:

6. sınıf 4. kazanımın (Toplumsal hayatımızda demokrasinin önemini açıklar) SBÖP’de yer alan 5., 6. ve 7. sınıf kazanımları arasında gerçekleştirilebilirliği ikinci yüksek olan (%96,0) kazanım olduğu tespit edilmiştir. Katılımcılar bu kazanımın somut yaşantılar ile ilişkili ve örneklenebilir olmasının, öğrencinin okulda ve ailede kazanımı deneyimleme fırsatı bulmasının, öğrencinin edinmesi gerekli görülen bilgileri barındırması ve kazanımın teorik içerik barındırmasının gerçekleştirilebilirliğini sağladığını ileri sürmüşlerdir.

Benzer görüşlerle katılımcıların 6. sınıf 5. kazanımın (Türkiye Cumhuriyeti'nin etkin bir vatandaşı olarak hak ve sorumluluklarının anayasal güvence altında olduğunu açıklar) gerçekleştirilebilir olmasını (%80,0) kazanımın seviyeye uygun teorik bir içerik barındırması, öğrencinin yaşamında etkin biçimde deneyimleyebilmesi ve öğrencinin hazırbulunuşluğu ile ilişkilendirdikleri sonucuna ulaşılmıştır.

6. sınıf kazanımlarından biri olan “Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder” 6. kazanımın %76,0 oranında gerçekleştirilebilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılar bu kazanımın gerçekleştirilebilirliğini somutlaştırılabilirliğine, bilgi olarak aktarılabilirliğine ve öğrencilerin duyuşsal olarak kazanımı almaya hazır olmalarına dayandırmaktadır. Bu duruma karşı sınırlı sayıda katılımcı kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik “Kararsızım”, “Katılmıyorum” ve “Hiç Katılmıyorum” seçeneğini işaretlemiştir. Her üç seçeneği işaretleyen katılımcıların ortak fikri, günümüzde toplumsal hayatta kadına verilen değeri ortaya koyabilecek aile ve toplum yaşantısında destekleyici nitelikte iyi örneklerin olmaması yönünde olmuştur.

Araştırma sonuçlarına göre “Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır” ifadesini içeren 6. sınıf 1. kazanımın (%64,0) öğrenci seviyesine uygun olmamasının, soyut ve teorik olmasının gerçekleştirilebilirliğini olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Fakat katılımcılar farklı yollarla bu kazanımı gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir.

Katılımcı görüşlerine göre 2. kazanımın (Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde yasama, yürütme ve yargı güçleri arasındaki ilişkiyi açıklar) %48,0 oranında okullarda gerçekleştirilebildiği tespit edilmiştir. Katılımcıların bu kazanımın soyut olmasına rağmen gerçekleştirilebilirliğini teorik olarak öğretilirliğiyle ve özellikle merkezi sınavlarda kazanımla ilişkili konudan soru sorulmasına dayandırdıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu duruma karşı olumsuz yönde görüş bildiren katılımcılar kazanımın soyut olduğu, teoride kaldığı ve deneyimlemeye elverişli olmadığı yönünde görüş bildirmiştir. Kararsız kalan katılımcılar ise benzer görüşlerle kazanımın soyut kalmasından, deneyimlemenin gerçekleştirilememesinden, dönemin sonuna konulan bir konu olmasından dolayı kararsızım yönünde görüş bildirmişlerdir.

Araştırma sonuçları 6. sınıf 3. kazanımın (Yönetimin karar alma sürecini etkileyen unsurları analiz eder) SBÖP’de yer alan 5., 6. ve 7. sınıf kazanımları arasında

gerçekleştirilebilirliği en az olan (%24,0) kazanım olduğunu ortaya koymuştur. Genel olarak olumlu görüşler kazanımın teorik olarak öğretilbildiği yönünde olmuştur. Fakat ilgili kazanıma yönelik olumsuz ve kararsız yönde belirtilen görüşlerde çoğunlukla kazanımın soyut olması ve öğrenci seviyesine uygun olmaması belirtilmiştir.

5.1.2 Üçüncü Alt Probleme Yönelik Sonuçlar

Bu bölümde 7. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımlarının gerçekleştirilebilirliğine yönelik anket sonuçları yer almaktadır.

Yedinci sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanında yer alan dört kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik olumlu yönde (Katılıyorum ve Tamamen Katılıyorum) görüş bildiren katılımcılar en çok 2. kazanımın (Atatürk'ün Türk demokrasisinin gelişimine katkılarını açıklar) %77,4 oranında ve daha düşük bir oranla 3. Kazanımın (Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel niteliklerini toplumsal hayattaki uygulamalarla ilişkilendirir) %51,6 ile gerçekleştirilebilir olduğuna yönelik görüş bildirmişlerdir. Katılımcıların ilgili kazanımların gerçekleştirilebilirliğini somut ve teorik olması, kazanımı edinmenin gerekliliği ve öğrencinin hazırbulunuşluğu ile ilişkilendirdikleri tespit edilmiştir. Özellikle 3. kazanımın uygulanabilirliği ile ilgili kararsız olan katılımcılar kazanımın seviyeye uygun olmadığını, soyut kaldığını ve toplumdaki olumsuz örneklerin ve ders saatlerinin yetersizliğinin kazanımı gerçekleştirmede sorun oluşturduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Aynı kazanıma yönelik olumsuz yönde görüş bildiren katılımcılar ifadelerinde kazanımın soyut kaldığından, kazanımı gerçekleştirmek için zamanın yeterli olmadığından, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel nitelikleri ile toplumsal hayattaki uygulamaların birbiriyle çelişmesinden ve öğrencilerin kırsal kesimde yaşamalarından kaynaklı nedenlerle kazanımın gerçekleştirilemediğini ileri sürmüşlerdir.

Katılımcılar 7. sınıf etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımlarından 1. kazanımın (Demokrasinin ortaya çıkışını, gelişim evrelerini ve günümüzde ifade ettiği anlamları açıklar) %38,8 ve 7.sınıf 4. Kazanımın (Demokrasinin uygulanma süreçlerinde karşılaşılan sorunları analiz eder) %35,5 ile oldukça düşük düzeyde gerçekleştirilebilir olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Bu iki kazanımın gerçekleştirilebilirliğine yönelik katılımcıların ağırlıklı olarak kararsız kaldığı

görülmüştür. Katılımcıların kararsız kalma nedenleri olarak kazanımların kavramsal olarak soyut olup öğrencinin yaşamla ilişki kurmasını güçleştirdiği ve beceri olarak da öğrenci seviyesinin üstünde olduğu gerekçelerini öne sürdükleri tespit edilmiştir. Özellikle bu belirtilen nedenler dışında 1. kazanıma yönelik katılımcıların sınıfların kalabalık olmasına ve materyal eksikliğine, derste ayrılan sürenin kısıtlı ve anayasanın uygulanma şeklinde subjektif davranıldığına yönelik eleştirel yönde görüşler ileri sürdükleri görülmüştür. İlgili kazanımın gerçekleştirilmesinde olumsuz yönde görüş bildiren katılımcıların ders içeriğinin çok fazla bilgi içermesinin bilgiyi özümsemeyi zorlaştırdığı, soyut kavramlar içerdiği, zamanın kısıtlılığı, olayların kronolojik olarak anlatılmadığı ve konuların farklı sınıf düzeylerinde parçalı olarak yer aldığı yönünde görüşler sundukları sonucuna ulaşılmıştır.

Genel olarak katılımcı görüşleri doğrultusunda etkin vatandaşlık öğrenme alanında yer alan 14 kazanımdan dördünün (6. sınıf 2 ve 3. kazanım, 7. sınıf 1 ve 4. kazanım) %50,0'nin altında; bir kazanımın (7. sınıf 3. kazanım) %51,6 ve iki kazanımın (5. sınıf 2. kazanım ve 6. sınıf 1. kazanım) %64,0- %65,5 oranında ortalama düzeyde gerçekleştirilebilir olduğu fakat yeniden düzenlenmeye ihtiyacı olan kazanımlar olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların görüşleri iki kazanımın (6. sınıf 6. kazanım ve 7. sınıf 2. kazanım) %76,0-77,4 oranında gerçekleştirilebilir kazanımlar olduğunu ortaya koymuştur. Katılımcıların beş kazanımın (5. sınıf 1., 3 ve 4. kazanım, 6. sınıf 4. ve 5. kazanım) %80,0'nin üzerinde başarılı şekilde gerçekleştirilebilir olduğuna yönelik görüş bildirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcı görüşleri olumsuz yönde görüş bildirdikleri kazanımların soyut olup öğrenci seviyesine uygun olmadığı ve bu nedenle teorik olarak gerçekleştirilmeye çalışıldığı yönünde olmuştur. Benzer şekilde güncellenen SBÖP'de (2018) yönelik araştırma yapmış olan Şen (2019) araştırmasının sonucunda 2018 SBÖP'de yer alan vatandaşlık eğitiminin öğrenciyi davranışa yönlendirmede etkisinin az olduğunu, davranışa yönelik becerilerin de bilgi düzeyinde sunulduğunu ve kazanımların bilgi düzeyinde kalıp davranışa dönüştürme boyutunun arka planda kaldığını tespit etmiştir. Ülkemizde dünden bugüne vatandaşlık eğitimi kazanımlarına yönelik yapılan araştırmalarda da benzer sonuçları görmek mümkündür. Ekici (2018) doktora tezinde ortaokullarda vatandaşlık eğitiminde kazanımların bilgi boyutunda kaldığı ve yaşamda uygulanamadığı sonucuna ulaşmıştır. Tonga, Keçe ve Kılıçoğlu (2013) çalışmasında

kazanımların daha çok bilişsel alana hitap ettiği, duyuşsal ve davranışsal alana yeterince yer verilmediği sonucuna ulaşmışlardır.

Etkin vatandaşlık öğrenme alanında yer alan 14 kazanımından yarısının başarıyla gerçekleştirilebildiği ileri sürülebilir. İlgili kazanımların gerçekleştirilebilirliğine yönelik görüşler arasında kazanımın bilgi boyutunda kalması gibi olumsuz görüşlere de rastlanmıştır. Fakat katılımcılar özellikle merkezi sınavlarda bu kazanımlarla ilişkili konulardan soru sorulmasının kazanımın öğrenilmesinde güdüleyici faktör olduğuna yönelik görüşler ileri sürmüşlerdir. Bununla birlikte pek çok katılımcı kazanımın gerçekleştirilebilirliğini somutlaştırılabilir, günlük yaşamla ilişkili olması ve yaşamda uygulama alanı bulması, deneyimlenebilmesi ve öğrencinin hazırbulunuşluğunun yüksek olması gibi nedenlerle açıklamışlardır. Nitekim Yiğittir (2003) çalışmasında öğrencilerin yaşamda karşılaşma olasılığı yüksek olan amaçları kazanmalarının daha kolay olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Ülger (2012) çalışmasında sosyal bilgiler öğretmenlerinin günlük yaşamda uygulayabildikleri kazanımların olduğunu tespit etmiştir. Bu sonuçlar araştırmadan elde edilen sonucu destekler niteliktedir. Bu çalışma ile bazı kazanımların (Yaşadığı yerin yönetim birimlerinin temel görevlerini açıklar”; “Millî egemenlik ve bağımsızlık sembollerimizden bayrağımıza ve istiklâl marşına değer verir) gerçekleştirilmesinde günlük yaşamda deneyimlenebilen okul meclisi çalışmalarının, törenlerin önemli bir yere sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Çelik (2009) çalışmasında vatandaşlık eğitiminde okul meclisleri ve sosyal kulüplerin etkisinin yüksek olduğu, Ersoy (2007) doktora tezinde öğretmenlerin vatandaşlık eğitiminde törenlerde ve kulüplerde öğrencilere yol gösterici olduğu, Kuş ve Aksu (2017) makalesinde öğretmenlerin milli bayram ve törenlerin vatandaşlık eğitimine katkı sağladığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu ulaşılan sonuçlar yapılan araştırma sonucunu destekler niteliktedir.

5.2 Öneriler

Gerçekleştirilebilirliği düşük olup soyut ve öğrenci seviyesine uygun olmadığı düşünölen kazanımlar program geliştirme uzmanları ve öğretmenler tarafından daha somut hale getirilebilir, günlük yaşamla ilişkilendirilebilir, öğrencilerin seviyesine

uygun kazanımlara dönüştürülebilir. Bu güncelleme ile öğretmenler, kazanımları gerçekleştirmede aktif öğretim yöntem ve tekniklerini kullanmaya yönlendirilebilir.

Kazanımların gerçekleştirilebilirliğini artırmaya yönelik olarak ders dışı veya okul dışı öğrenme ortamlarında sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yapılabilir, çeşitli kurum ve kuruluşlar ziyaret edilebilir, sosyo- kültürel etkinlikler ve geziler düzenlenebilir.

Etkin vatandaşlık öğrenme alanının daha çok teorik boyutta gerçekleştirilebildiği vurgulanmıştır. Bu yüzden daha çok etkinlik temelli, yaparak yaşayarak öğrenmeyi içeren somut kazanımların programda yer alması sağlanabilir.

Etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımlarının gerçekleştirilebilirliğini arttırmak için aile katılımının sağlanması, ortaokulda diğer dersler arasında disiplinler arası iş birliğinin yapılması ve ortak etkinliklerin düzenlenmesi teşvik edilebilir ve gerekli mevzuat değişiklikleri yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akyüz, Y. (2015). *Türk eğitim tarihi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Arslan, S. (2014). *Çokkültürlü toplumlarda vatandaşlık eğitimine yönelik öğretmen ve öğrenci düşüncelerinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi.
- Aslan, E. (2016). *Geçmişten günümüze sosyal bilgiler*. D. Dilek (Ed.), Sosyal bilgiler eğitimi (s.4-48) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Avcı, E., ve Faiz, M. (2018). 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları "etkin vatandaşlık" öğrenme alanında yer alan becerilerin ve değerlerin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 2(1), 1-21. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/download/article-file/503075>
- Aybay, R. (2008). *Vatandaşlık hukuku*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Aziz, A. (2014). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri ve teknikleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Barr, R., Barth, J. L.ve Shermis, S.S. (2013). *Sosyal bilgilerin doğası*. (C. Dönmez, Çev.). Ankara: Pegem Akademi.
- Baştürk, S. ve Taştepe, M. (2013). *Evren ve örneklem*. S. Baştürk (Ed.), Bilimsel araştırma yöntemleri (s. 129-159) içinde. Ankara: Vize Yayıncılık.
- Bilgili, A., S. (2010). *Sosyal bilgilerin temelleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Binbaşıoğlu, C. (2009). *Başlangıçtan günümüze Türk eğitim tarihi*. Ankara:Anı Yayıncılık.
- Civek, B.D. (2008). *Yeni sosyal bilgiler 4. ve 5. sınıf ders programlarında vatandaşlık eğitimi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi üniversitesi.
- Çelik, H. (2009). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitiminin bugünkü durumu ve geleceğine ilişkin görüşleri*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi.
- Çiçek, S. (2018). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının iyi vatandaşlık algılarının incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi.
- Çolak, K. (2015). *Sosyal bilgiler ile vatandaşlık ve demokrasi eğitimi derslerinde küresel vatandaşlık eğitimi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi.
- Dauenhauer, B., D. (2001). *Kırılğan bir dünyada yurttaşlık*. (A. Özdil ve F. Kaynak, Çev.) Adana: Çukurova Üniversitesi Basımevi.
- Demir, S.B. (2016). *Sosyal bilgiler eğitimi ve vatandaşlık bilgisi*. S.B. Demir (Ed.), Vatandaşlık bilgisi (s.2-13) içinde. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Doğan, İ. (2004). *Vatandaşlık, demokrasi ve insan hakları*. Ankara: Pegem-A Yayıncılık.
- Duman, T., Karakaya N., Yavuz, N. (2008). *Vatandaşlık bilgisi*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

- Ekici, Ö. (2018). *Ortaokullarda vatandaşlık eğitiminde yaşanan sorunlara ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi.
- Eroğlu, E. (2016). *Farklı milli kimliklere sahip öğrencilerin vatandaşlık (Eğitimi) algılarının incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi.
- Erol, H. (2018). Vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinin ortaokul öğretim programından çıkarılmasına ilişkin bir değerlendirme. *Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, 17, 51-67.
- Ersoy, A. F. (2007). *Sosyal bilgiler dersinde öğretmenlerin etkili vatandaşlık eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Anadolu Üniversitesi.
- Ersoy, A. F. (2014). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının etkin vatandaşlık deneyimleri: sivil toplum kuruluşları örneği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 47(2), 65-88. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/auebfd/issue/38377/444969>
- Genç, K. (2018). *Türkiye ve İran'daki vatandaşlık eğitiminin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi.
- Genç, K., ve Çelik, H. (2018). Türkiye'deki vatandaşlık eğitiminin branş öğretmenlerinin bakış açılarıyla değerlendirilmesi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 8(1), 126-138. doi: 10.19126/suje.356903
- Göz, N.,L. (2010). *İlköğretimde demokrasi ve vatandaşlık eğitimi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Uşak Üniversitesi.
- Gündüz M., Gündüz F. (2007). *Yurttaşlık bilinci*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Hablemitoğlu, Ş. ve Özmete, E. (2012). Etkili vatandaşlık eğitimi için bir öneri. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(13), 39-54. Erişim adresi: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/72/1908/20024.pdf>
- İkinci, İ. (2018). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık algıları ve vatandaşlık eğitimi ile ilgili düşüncelerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Dumlupınar Üniversitesi.
- İpek, İ. (2011). *İlköğretim 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında vatandaşlık eğitiminin sosyal bilgiler öğretim programındaki hedeflere uygunluğu yönünden değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Balıkesir Üniversitesi.
- Kara, C., Topkaya, Y., Şimşek, U. (2012). Aktif vatandaşlık eğitiminin sosyal bilgiler programındaki yeri. *Türk Dünyası Dergisi*, 4(3), 147-159. Erişim adresi: http://www.dieweltdertuerken.org/index.php/ZfWT/article/view/400/kara_topkaya_simsek
- Keçe, M., Meray Z. (2011). İlköğretim sosyal bilgiler kazanımlarının sosyal bilimler disiplinlerine ve disiplinlerarası anlayışa uygunluğunun belirlenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1),110-139. Erişim adresi: <http://efdergirevize.yyu.edu.tr/uploads/sbeyyuefd02102011y-1542217898.pdf>

- Keleşoğlu, S. (2008). *Demokrat yurttaşlık niteliklerinin kazandırılması açısından 7-8 sınıf vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersi programı (2000) ile 6-7. Sınıf sosyal bilgiler dersi programının (2005) karşılaştırılması*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi.
- Kerschensteiner, G. (1972). *Vatandaşlık terbiyesi kavramı ve uygulaması*. (H.R. Öymen, Çev.) Ankara: Yeni Desen Matbaası.
- Kılıçoğlu, G. (2014). *Sosyal bilgiler tanımı, dünyada ve ülkemizde gelişimi ve önemi*. M. Safran (Ed), Sosyal Bilgiler Öğretimi (s.3-16) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Kuş, Z., Aksu, A. (2017). Vatandaşlık ve vatandaşlık eğitimi hakkında sosyal bilgiler öğretmenlerinin inançları. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8, 18-41. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/download/article-file/408559>
- Küçükkaragöz, H. (2007). *Bilişsel gelişim ve dil gelişimi*. B. Yeşilyaprak (Ed.), Eğitim psikolojisi gelişim- öğrenme- öğretim (84-121) içinde. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Miles, M.B. ve Huberman, A.M. (2016). *Genişletilmiş bir kaynak kitap: Nitel veri analizi*. S. Akbaba Altun ve A. Ersoy (Çev. Ed.). Ankara: Pegem Akademi.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2005). *Sosyal bilgiler dersi 5. ve 6. sınıf programı*. Ankara. MEB Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2015). *Sosyal bilgiler öğretim programı (2018, 11 Kasım)*. Erişim adresi: https://www.memurlar.net/common/news/documents/534274/31021236_sosyal_bilgilertaslak.pdf.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2017). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı tanıtım sunusu(2019, 05 Nisan)* Erişim adresi: https://tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_06/13140945_SOSYAL_BYLGYLER_SUNU.pdf.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018a). *Sosyal bilgiler öğretim programı (2018, 11 Kasım)* Erişim adresi: <http://mufredat.meb.gov.tr/dosyalar/201812103847686sosyal%20b%20c4%b0lg%20c4%b0ler%20c3%96%20c4%9eret%20c4%b0m%20programI%20.pdf>
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018b). *İlköğretim kurumları haftalık ders çizelgesi (2019, 6 Nisan)* Erişim adresi: <http://ttkb.meb.gov.tr/www/haftalik-ders-cizelgeleri/kategori/7>
- Milli eğitim temel kanunu. (2019, 3 Mart). Erişim adresi: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>
- Oğuz, A. (2007). *Fedakar eş- fedakar yurttaş*. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Özgüven, İ. E. (1994). *Psikolojik testler*. Ankara: Yeni Doğu Matbaası.
- Özkan, S. (2015). *Türk eğitim tarihi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Öztürk, C. (2012). *Sosyal bilgiler: toplumsal yaşama disiplinler arası bir bakış*. C. Öztürk (Ed.) Sosyal bilgiler öğretimi (s. 1-31) içinde. Ankara: Pegem Akademi.

- Öztürk, C., Deveci, H. (2011). *Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programlarının değerlendirilmesi*. C. Öztürk (Ed.), Farklı Ülkelerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programları (s.1-40) içinde. Ankara: Pegem Akademi.
- Safran, M. (2008). *Sosyal bilgiler öğretimine bakış*. B. Tay ve A. Öcal (Ed.), Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi (s.1-19) içinde. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Seefeldt, C., Castle, S., & Falconer, R.C. (2015). *Okul öncesi/ilkokul çocukları için sosyal bilgiler öğretimi*, (S.Coşkun Keskin, Çev.). Ankara: Nobel akademik Yayıncılık
- Sever, R. (2015).*Sosyal bilgiler öğretimine giriş*. R. Sever (Ed.). Sosyal bilgiler öğretimi (s1-24) içinde. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2010). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F. G. (2013). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şen, A. (2019). Vatandaşlık eğitiminde değişiklik ve süreklilikler: 2018 sosyal bilgiler öğretim programı nasıl bir vatandaşlık eğitimi öngörüyor?. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi- Journal of Qualitative Research in Educatin.*, 7(1), 1-28. doi:10.14689/issn.2148-2624.1.7c1s.1m
- Şimşek, U., Tıkman, F., Yıldırım, E., ve Şentürk, M. (2017). “Sosyal bilgiler ve sınıf eğitimi öğretmen adaylarının gözünden vatandaşlık eğitimi: nitel bir çalışma. *Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 913-925. Erişim adresi: http://zgefdergi.com/Makaleler/623609378_11mehmet%20%c5%9fent%c3%bcrc.pdf
- Tay, B. (2017). 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile 2017 sosyal bilgiler dersi taslak öğretim programının karşılaştırması. *International. Journal Of Eurasia Social Sciences*, 8(27), 461-487. Erişim adresi: http://www.ijoess.com/Makaleler/1444509075_4.%20461487Bayram%20Tay.pdf
- Tazebay, A. Çelenk, S., Tertemiz, N., Kalaycı, N. (2000). *İlköğretim programları ve gelişmeler*. A. Tazebay (Ed.), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Tonga, D., Keçe, M., Kılıçoğlu, G. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler dersinde yer alan kazanımların vatandaşlık ve insan hakları konuları açısından değerlendirilmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 171, 289-308. Erişim adresi:<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/tsadergisi/article/view/5000146928/5000134088>
- Turan, R. (2017). İlkokul ve ortaokul sosyal bilgiler dersi öğretim programı üzerine genel bir değerlendirme. *Ulusal sosyal bilimler dergisi*, 19, 295-328. Erişim adresi:http://www.diyalektolog.com/Makaleler/649449805_15%20Refik%20TURAN.pdf
- Türk Dil Kurumu. (2018). Erişim adresi: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gtsguid=TDK.GTS.5be9ed81284572.61415088.
- Türk Dil Kurumu. (2019). Erişim adresi: <http://sozluk.gov.tr/>

- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2019). Erişim adresi: <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf>
- Ülger, M. (2012). *İlköğretim okullarında insan hakları ve vatandaşlık eğitimi uygulamalarının değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi.
- Üstel, F. (2014). *Makbul vatandaşın peşinde*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yalçınkaya, E. (2015). *Sosyal bilgilerin tarihçesi ve temel eğitimdeki yeri*. R. Sever (Ed.), Sosyal bilgiler öğretimi (s.25-46) içinde. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, D. (2002). *Üniversiteler için vatandaşlık bilgisi*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Yiğittir, S. (2003). *İlköğretim 7. sınıf vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersi özel amaçlarının gerçekleştirilebilirlik düzeyi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi.
- Zarrillo, J.J. (2016). *Sosyal bilgiler öğretimi ilkeler ve uygulamalar*. (B. Tay ve S.B. Demir Çev.). Ankara: Anı Yayıncılık.

EKLER

Ek 1. ANKET FORMU

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMI ETKİN VATANDAŞLIK ÖĞRENME ALANI KAZANIMLARININ UYGULANABİLİRLİĞİNE YÖNELİK ANKET GÖRÜŞME FORMU

Değerli Öğretmenler;

Bu anket formunun amacı **Yeni Sosyal Bilgiler Öğretim Programda (2018) yer alan etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımlarının uygulanabilirliği ile ilgili öğretmen görüşlerini almaktır.** Araştırmamızın amacına ulaşabilmesi için her kazanımı dikkatlice okuduktan sonra size uygun olduğunu düşündüğünüz seçeneklerden yalnız birini işaretleyiniz. **Her bir kazanımın altına nedenleri ile ilgili açıklama yapmanız** çalışmamızın sağlıklı veriler elde etmesine yardımcı olacaktır.

Lütfen hiçbir maddeyi ve neden kısmını boş bırakmayınız.

Araştırmamıza katkınızdan dolayı teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

Ebru ERYILMAZ

Ondokuz Mayıs Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri
Enstitüsü/ Türkçe Ve Sosyal Bilimler Eğitimi/Sosyal
Bilgiler Eğitimi Yüksek Lisans Öğrencisi

KİŞİSEL BİLGİLER

Cinsiyetiniz:

Kadın ( ) Erkek ( )

Meslekteki kıdeminiz:

1-5 ( ) 5-10 ( ) 10'dan fazla ( )

Mezuniyet alanınız:

Tarih ( ) Coğrafya ( ) Sosyal Bilgiler ( ) Diğer ( )

Cevabınız diğer ise mezuniyet alanınızı bu boşluğa yazınız.

(.....)

Yeni Sosyal Bilgiler Öğretim Programıyla ilgili hizmet içi eğitim aldınız mı?

Evet ( ) Hayır ( )

Eğer cevabınız hayır ise katılmak ister misiniz?

Evet ( ) Fark etmez ( ) Hayır ( )

	BEŞİNCİ, ALTINCI VE YEDİNCİ SINIF ETKİN VATANDAŞLIK ÖĞRENME ALANI KAZANIMLARI	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1	Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir.					
	Neden?					
2	Yaşadığı yerin yönetim birimlerinin temel görevlerini açıklar.					
	Neden?					
3	Temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini açıklar.					
	Neden?					
4	Millî egemenlik ve bağımsızlık sembollerimizden Bayrağımıza ve İstiklâl Marşına değer verir.					
	Neden?					
5	Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır.					
	Neden?					
6	Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde yasama, yürütme ve yargı güçleri arasındaki ilişkiyi açıklar.					
	Neden?					
7	Yönetimin karar alma sürecini etkileyen unsurları analiz eder.					
	Neden?					
8	Toplumsal hayatımızda demokrasinin önemini açıklar.					
	Neden?					
9	Türkiye Cumhuriyeti'nin etkin bir vatandaşı olarak hak ve sorumluluklarının anayasal güvence altında olduğunu açıklar.					
	Neden?					

	BEŞİNCİ, ALTINCI VE YEDİNCİ SINIF ETKİN VATANDAŞLIK ÖĞRENME ALANI KAZANIMLARI	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
10	Türk tarihinden ve güncel örneklerden yola çıkarak toplumsal hayatta kadına verilen değeri fark eder.					
	Neden?					
11	Demokrasinin ortaya çıkışını, gelişim evrelerini ve günümüzde ifade ettiği anlamları açıklar.					
	Neden?					
12	Atatürk'ün Türk demokrasisinin gelişimine katkılarını açıklar.					
	Neden?					
13	Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin temel niteliklerini toplumsal hayattaki uygulamalarla ilişkilendirir.					
	Neden?					
14	Demokrasinin uygulanma süreçlerinde karşılaşılan sorunları analiz eder.					
	Neden?					

EK 2. ARAŞTIRMA İZİN BELGESİ

T.C.
SİNOP VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 25072426-604.01.01-E.25347398
Konu : Anket Uygulaması

31/12/2018

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'nün 17.12.2018 tarih ve 28521 sayılı yazısı

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Yüksek Lisans programı öğrencisi Ebru ERYILMAZ'ın 'Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Kazanımlarının Uygulanabilirliği Hakkında Öğretmen Görüşleri' adlı Yüksek Lisans Tezi için Sinop İl genelindeki ortaokullarda 2018-2019 eğitim öğretim yılı içerisinde görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini alabilmek için anket çalışması yapmak istemektedir. Etkinlik ile ilgili yazı ve ekleri Müdürlüğümüzde oluşturulan Komisyon tarafından incelenmiştir. Yapılan inceleme sonrası söz konusu çalışmanın eğitim ve öğretimi aksatmayacak şekilde gönüllülük esasına dayalı olarak uygulanması, uygulamalarda sadece yazımız ekinde gönderilen çalışmanın kullanılması ve araştırma sonuçlarının bir rapor halinde Müdürlüğümüze verilmesi şartı ile çalışmanın yürütülmesinde Müdürlüğümüzce bir sakınca görülmemiştir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde 'Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Kazanımlarının Uygulanabilirliği Hakkında Öğretmen Görüşleri' isimli anket çalışmasının il genelindeki ortaokullarda görev yapan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine uygulanmasını Olurlarınıza arz ederim.

Ercan YILDIZ
Milli Eğitim Müdürü V.

OLUR
31/12/2018

Murat GÜVEN
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ekler:
Yazı ve Ekleri (21 Sayfa)

Hükümet Konağı SİNOP
Elektronik ağ: www.sinop.meb.gov.tr
E posta: arge57@meb.gov.tr http://sinoparge.meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için M.Caner YENER
Ar-Ge Birim Koordinatörü
Tel :0 368 261 1987-173

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 89e0-cd0c-3044-9d76-31a1 kodu ile teyit edilebilir.

EK 3. ETİK KURUL KARARI

T.C.
ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURUL KARARLARI

KARAR TARİHİ	TOPLANTI SAYISI	KARAR SAYISI
20.11.2018	10	2018 / 317

KARAR NO:
2018 - 317

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Ebru ERYILMAZ'ın Sinop Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Süleyman ELMACI danışmanlığında "Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Kazanımlarının Uygulanabilirliği Hakkında Öğretmen Görüşleri" isimli yüksek lisans tezine ilişkin anket çalışması okunarak görüşüldü.

Üniversitemiz Eğitim Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Ebru ERYILMAZ'ın Sinop Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Süleyman ELMACI danışmanlığında "Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanı Kazanımlarının Uygulanabilirliği Hakkında Öğretmen Görüşleri" isimli yüksek lisans tezine ilişkin anket çalışmasının kabulüne oy birliği ile karar verildi.